

A SPORT SZOCIÁLIS ÉS KULTURÁLIS VONATKOZÁSAI

(HÁROM TANULMÁNY)

ÍRTA

DOROS GYÖRGY

BUDAPEST

STEPHANEUM NYOMDA R. T.

1932

Nyomdaigazgató: Kohl Ferenc.

ELŐSZÓ.

NEHÉZ és hálátlan feladatra vállalkozik az, aki a sport szellemi vonatkozásainak tanulmányozását tűzi ki céljául. Egyik oldalon szemben találja magát a mindinkább erősödő «Sportverblödung» áramlatával, amely a sport lényegét a számok, adatok, nevek kultiválásában keresi, esetleg a bajnokkultuszban fedezi fel és valamely professzionista mérkőzés elvesztésében hajlandó nemzeti katasztrófát látni. A másik oldalon ott áll szuverén göggel a «szellem embere», körülvéve szellemiségének kínai falával, amint lesújtó kézlegyintéssel utasít vissza mindent, ami homlokán hordja a sport bélyegét. Az előbbi típus dühbe jön, ha a sportról könyvet írnak, mert a legkisebb sporteredményt többre becsüli akár egy könyvtárra való könyvnél is. Az utóbbi nem hajlandó ráeszmélni arra, hogy a sport szellemi, sőt mély szellemi értékeket hord magában.

E nehézségek felismerése nem kedvetleníteti el, mert első munkámat, «A versenysport etikai és lélektani problémái»-t a magyar sportsajtó nem remélt, szinte páratlan kitüntetésben részesítette azzal, hogy valamennyi nagyobb napilap hasábjaira terjedő cikkben méltatta és ismertette. Úgy látszik, hogy a szellemi kategóriák között mégis akad egy jelentékeny réteg, amely velem együtt megéreztte: a sport nem merő testiséget, hanem azon messze túlhaladó szellemi kultúrát is jelent. A sportsajtó megértése és elismerése megmutatta nekem, hogy nem volt haszontalan próbálkozás a sportnak a szellemi tudományok tükrében való megvilágítása. Erőt, bátorságot adott ahhoz, hogy első könyvem folytatásaként megkíséreljem a sport szociális és kulturális vonatkozásainak megrajzolását is.

«A versenysport etikai és lélektani problémái» mintegy individuális szempontból, a versenyző belső, szubjektív szempontjából tárgyalja a sportot, annak kifejtésére helyezve a súlyt, hogy a versenyző lelki folyamatai miként fejlődnek lelki tapogatózásból valóságos akaraterővé az éveken keresztül tartó tréning és versenyzés alatt. Ez a könyv tehát a sportot elsősorban mint individuális problémát tárgyalja.

Természetesen már «A versenysport etikai és lélektani problémái» megírásánál éreztem, mert éreznem kellett, hogy tanulmányaim csak akkor adhatnak teljes képet a sport szellemi vonatkozásairól, ha a másik, az objektív oldaláról is megvilágítom a sportot. Szükséges az egész

mozgalom teljes megértéséhez a sport szociális vonatkozásainak felfedése is. Ez a második munka arra igyekszik tehát rámutatni, hogy a sport nemcsak az aktív sportember, hanem az egész társadalom ügye és hogy integráns része ama hatalmas szellemi kultúrának, amely Nyugateurópából kiindulva ma már többé-kevésbé eljutott a földteke minden részére.

Első könyvem megírásánál a nehézség abban nyilvánult, hogy csaknem teljesen járatlan utakon kellett előre haladnom, mert a versenyző lélektanával előttem igen kevesen foglalkoztak. «A sport szociális és kulturális vonatkozásaidnak megírásánál már lényegesen könnyebb volt a helyzetem, mert hatalmas német szakirodalom állott, mint forrás, rendelkezésemre. Sippel, Giese, Risse, Thiess, Meisl stb. munkái behatóan és érdemlegesen foglalkoznak a sport szociális és kulturális problémáival. Második könyvemet igyekszem azáltal is hasznossá tenni, hogy ebbe, a magyar olvasóközönség előtt ma még talán kevésbé ismert világba a német szakirodalom ismertetésével némi betekintést nyújtok.

A két munkám célkitűzése azonos: a «szellem emberét» és a sportot szeretném közelebb hozni egymáshoz. A sport a nagyháború után világszerte azzá lett, amivé a szellemi rétegek túlnyomó részének távol maradása mellett lehetett. Mindazért, ami a sportban kivetendő, jórésztben a «szellem embere» a felelős, mert irtózva tartotta távol magát minden sportmozgalomtól és ha önérdékből vagy politikából meg is jelent egy sportbanketten, hogy ott sablonos közhelyeket szónokoljon a sport hivatásáról, lényegében érthetetlen maradt előtte mindaz, ami a sportban mély és értékes.

Nem mulaszthatom el, hogy második könyvem megjelenése alkalmával köszönetet ne mondjak az Országos Testnevelési Tanács elnökének, **dr. Kelemen Kornél** öméltóságának és **dr. Mártonffy Miklós** barátomnak, a «Testnevelés» szerkesztőjének, hogy lehetővé tették az OTT kiadásában könyvem megjelenését. Köszönetet mondok továbbá **dr. Szukováthy Imre** öméltóságának, a Testnevelési Főiskola igazgatójának, aki a Főiskola könyvtárának rendelkezésemre bocsátásával jóindulatúlag és megértéssel támogatott könyvem megírásában.

A legnagyobb hálával és köszönettel **Komis Gyula** öméltóságának tartozom. Amikor mint kezdő és teljesen ismeretlen író első könyvem kéziratát elvittem hozzá, lekötelező szívességgel fogadott, kéziratomat átolvasta és nemcsak tanácsokat adott egyes részek átdolgozása tekintetében, hanem abban az igen nagy megtiszteltetésben részesített, hogy előszót is írt könyvemhez. Ez az előszó sokszor erős váram volt saját kételyeimmel szemben. Igyekeztem ebben a munkámban is, hogy ne legyek méltatlan első könyvemhez írt gyönyörű előszavához. Nem a jószándékon múlt, ha nem sikerült.

Kelt Budapesten, 1932.

Doros György.

ELSŐ TANULMÁNY

A NÉZŐKÖZÖNSÉG PSZICHOLÓGIÁJA

I.

A nézőközönség pszichológiája.

A SPORT nemcsak *individuális*, hanem *szociális* jelenség is. A sport fogalma nemcsak az egyén testi és lelki fejlődését jelenti, hanem magában foglalja az egész emberi társadalom bizonyos irányú kultúrtevékenységét.

Kétségtelen, hogy a sport elsősorban és főleg individuális megnyilvánulás. A sport a sportolókért van és nem azokért, akik a sportot csak mint nézők akarják élvezni. A sporttudomány tehát, akár fiziológia, akár pszichológia, elsősorban a sportoló individuummal foglalkozik, kutatva azokat az élettani és lélektani problémákat, amelyek megoldása a jövő sportjának útját egyengeti.

A sportkultúra fogalma mégis lényegesen többet jelent az aktív sportember individuális tevékenységénél. A sportkultúra átöleli, összefoglalja és egyesíti mindazt, ami az aktív sportember köré csoportosul és a sportember ténykedésével összefügg. így elsősorban a nézőközöniséget, de azonkívül egy egész sereg egyebet is. Ide tartoznak pl. a sportegyesületek, a vezetők és szakemberek csoportja. Ide sorolhatók a sportoktatók és a menedzserek. Lényeges faktorai a sportkultúrának a sportsajtó, a sportirodalom és a sporttudomány is stb. Mindezek a sportkultúra «melléktermékei»-nek nevezhetők. Szerepük az aktív sporttal, mint a sportkultúra «főtermékével» szemben annyiban másodlagos, hogy létezésüknek célja a sportbéli aktivitás megteremtése, támogatása és irányítása.

Ez alkalommal a sportkultúra egyik legfontosabb «melléktermékével», a nézővel kívánunk foglalkozni. *Tanulmányunknak az a célja, hogy felkutassuk a nézőközönség és az aktív sportember egymásra gyakorolt kölcsönhatását.* Milyen befolyást gyakorol egyik a másikra, mely hatások kedvezőek, melyek aggályosak és melyek veszedelmesek a sportkultúra fejlődése szempontjából?

A sport fogalmával a nézőközönség fogalma elválaszthatatlanul összefügg, jóllehet az amatőr sportember nem azért kezd versenyezni, hogy magát a nagyközönség előtt produkálja. Az amatőr sport céljai ettől messze esnek és hinnünk kell, hogy az amatőrök túlnyomó részénél a versenyzésben nem ez a rúgó játszik főszerepet. A sport kulturális jelenségeinek vizsgálatánál mégis objektíve meg kell állapítanunk, hogy a sport ma már nemcsak az aktív sportolóké, hanem mindenkié.

A merő testgyakorlás vagy gimnasztika, egyszerűen a testkultúra az a része, amely főleg és csaknem kizáróan az egészséget kívánja szolgálni, a dolog természete szerint elképzelhető a nyilvánosság nélkül is, sőt rendszeren a nyilvánosság nélkül folyik le. A versenysport fogalma azonban magában foglalja a nyilvánosságot. A versenyzés kétségtelenül «kiállást» jelent a közönség elé, hogy a sportember összemérje testi és lelki erejét bajtársaival. Ez a nyilvánosság nemcsak természetes követelménye; hanem egyik fő nevelő tényezője a versenysportnak. Nem kétséges, hogy a legtöbb ember, különösen versenypályája elején, a nyilvánosság kizárása mellett, a tréningpályán vagy a sportteremben többet produkál, mint a nyilvánosság előtt. Csak lassan, fokozatosan tudja legyőzni a nyilvános szerepléssel járó izgalom gátló hatásait.

De a sport természete megköveteli a nyilvánosságot azért is, mert a sport ma már általános társadalmi jelenséggé fejlődött. Az emberek tízezrei vonulnak fel feszült érdeklődés mellett a nagy sportversenyekre és ha nem is mint aktív versenyzők, de legalább mint nézők részt követelnek a sportkultúra gyümölcseiből. Ez a folyamat egyszerű és világos tény, amely előtt szemet hunyni nem lehet és csak azok nem tudják és nem akarják elismerni ennek súlyát, akik mindig csak visszafelé tekintenek, de a jelent és a jövőt látni nem akarják.

Ha pedig elismerjük ennek a folyamatnak erejét és nagy jelentőségét, úgy kétségtelen, hogy a tudomány és irodalom sem mehet el behunyta szemmel mellette és nem negligálhatja azt a mindent magával ragadó kultúráramlatot, amely korunkat legerősebben jellemzi és melynek hatása alatt a háború utáni időszakot talán legjellemzőbben a klasszikus sportkultúra renaissance-ának lehetne nevezni.

Mindennek, sajnos, egyelőre a magyar irodalomban jóformán semmi nyoma sincs. A tudomány és az irodalom vagy egyszerűen «giccs»-ként kezeli a sportot, vagy pedig elfogult és ellenszenvvel teli kirohanásokkal támadja. Minden szempontot átfoglaló, a sportot, mint szociális jelenséget jó és rossz oldaláról megvilágító tudományos munkát a német irodalomban találunk *Fritz Giese* «*Geist im Sport*» című könyvében.

Giese könyve a sportot nemcsak mint szociális, hanem mint individuális jelenséget is tárgyalja, de könyvének főértéke lényegében a nézőközönség pszichológiája. Az aktív versenyző pszichológiáját, amint *Coubertin* mondja, valójában és hűen csak olyasvalaki tudja megírni, aki maga is versenyző és a versenyzés lelki folyamatai részére valóságos élményekké váltak. Giese jeles és ismert német író, pszichológus és tudós, főleg a sport szociális problémáit világítja meg mélységes bepillantással. Munkájának ez a része az, ami igazán újat és nagy-szerűt nyújt. Tanulmányunkban tehát könyvének azzal a részével fogunk foglalkozni, amely a sportkultúrát a nézőközönség szempontjából tárgyalja.

Giese a modern életforma három irányát látja a sportkultúrában érvényesülni: az esztétikai, a heroikus és a kollektív irányt.

tanulmányunk *a)* részében Giese ezen háromirányú sportszemléletét ismertetjük, míg a *b)* részében azokra a területekre fogunk rámutatni, amelyeken a néző a sportkultúra magasabb érdekeivel szembekerül.

a) Giese háromirányú sportszemlélete.

1. Esztétikai irány.

Az esztétikai irány a sportban főleg és elsősorban a néző szempontját jelenti. Éppen ezért a sport külső megnyilvánulása szolgáltatja a vezérfonalat ahhoz, hogy a sportágakat esztétikai alapon osztályozzuk. *A néző esztétikai szempontból kifogástalanul szép színjátékot akar látni.* Az evezés és a tenisz például több esztétikai elemet nyújt, mint pl. a boxolás. Az utóbbi inkább az ideális erő megnyilvánulását jelenti esztétikai szempontból. Az ilyen erősportok szemlélésében azonban a gyönyör nem mindig az esztétikai érzelm megnyilvánulását jelzi, hanem gyakran a leplezett ősi ösztönök kielégítését.

Valójában az esztétikai irányt az első csoportban találhatjuk meg, tehát azokban a sportágakban, melyek nem annyira a nyers erő kifejezésre juttatásából állanak, hanem inkább szépségformákban nyilvánulnak meg. Ezeknek a sportágaknak a legfelső határa átvezet a testkultúrának egyes ágaiba, mint pl. a táncba. Ezekben a felső határokon már puha, szentimentális, sőt mondhatjuk nőies elemek érvényesülnek. Az igazi sport azonban ezzel éppen ellenkezően, lényegében a férfiaság szellemét foglalja magában. Ennélfogva a testkultúra esztétikája lényegesen eltér a sport esztétikájától. Az elegancia szó, amelyet a testkultúrára gyakran alkalmaznak, világosan mutatja ezt. A férfítáncos eleganciája kimondottan nőies jelenség.

A legkézzelfoghatóbb ez azoknál a mozgásbeli jelenségeknél, amelyek úgy a táncban, mint a sportban előfordulnak. Pl. az ugrás itt is, ott is lényegében egészen más. Amikor a táncos ugrik, puha, meleg és folyamatos táncbeli jelenségre kell gondolnunk, amely alapfeltétele a szép táncnak. A sportember ugrásánál a teljesítmény megfeszítésére, a rekordra gondolunk. Amikor a rúdugró a magasba repül, nem a test alaki szépsége a fontos, hanem inkább a mód, amellyel a versenyző a magasságot elérte. *Mindezek alapján kétségtelen, hogy egészen másvalami a testkultúra esztétikája és más a sportesztétika.*

Fontos szerepet játszik a sportnál a környezetbeállítás, mint esztétikai motívum. Ilyen természetesen a sportolók viselete is, amely lehet többé vagy kevésbé esztétikus. Az esztétikai törekvések e tekintetben a sport csaknem minden ágában megnyilvánulnak. A felvonulás, a zászlóhasználat, a zene stb. mind esztétikai törekvés, de meg kell állapítanunk, hogy ez nem magának a sportnak az esztétikája, hanem legfeljebb a sporttal csak külsőleg összefüggő esztétikai tendencia. A sport esztétikája egészen másvalami. Ez a pótlékesztétika, amit erősen kul-

tívnak, tulajdonképpen nem sportesztétika, hanem csak a sport keretének esztétikája.

A klasszikus torna kétségtelenül látványos, de ez a látványosság sem igazi sportlátvány. A nagy tömegben egyformán működő végtagok lényegében csak a fegyelem élményét közvetítik, csak a kitűnő utánpótlás demonstrációi. A néző azonban nem fegyelem által parancsolt mozgást, hanem valami élő sportképet akar látni. Így jutunk el az igazi sportesztétikához: a test esztétikájához. *Nem a környezet kicsinosítása s nem a fegyelmezetten mozgó tömegek összképe jelenti az igazi sportesztétikát, hanem a szépen, ideálisan nőtt és ideálisan ténykedő ember az esztétikai téma.*

Az esztétikai beállítás eredeti formájában a néző szempontja. A második lehetőség az, hogy a sportoló ezt az esztétikai szemléletet a saját énjére átviszi. Tehát valami nárcisztikus önszemlélet. Elsősorban az idegen tárgy szemlélete és csak másodsorban az egyéni szépségre való szubjektív beállítás. Itt is meg kell különböztetni a testkultúrát a sporttól. Pl. a táncnál természetesen szükség van erre a bizonyos saját testünkre vonatkozó nárcisztikus öröme. Ugyanez tapasztalható pl. az erősen divatozó napozásnál, strandolásnál és általában a meztelenség kultúrájánál. Egészen más ez azonban a sportnál. *A sportban kevés az alkalom arra, hogy az ember klasszikus látványt nyújtson, ha valóságos sportot akar űzni.* Így a néző esztétikai szemléletmódja nem vihető át a valóságos sportra. A sportembert a legkevésbé sem a néző esztétikai öröme viszi a sportolásra, sem pedig a saját testére vonatkozó nárcisztikus öröm. Nem ezek a motívumok vezetnek az egyént az igazi sporthoz, hanem alapszabályként egészen más indítók.

A másik esztétikai sportmomentum *a stílusalkotás* az egyes sportágakban. A stílus kifejlődése különösen ott érdekes, ahol a stílusformák erősen rögződtek. Pl. az amerikai stílus az angol stílustól a magasugrásban erősen különbözik. Az amerikai ugró az egyik lábát jellegzetes alakban felrántja.

Még érdekesebbek azok a stílusformák, amelyek bizonyos tradicionális esztétikába vannak belerögzítve. Pl. a teniszsportban előkelő tradíciók szerepelnek, mint az előkelő testtartás és a futva való ütés lemérsékelt megnyilvánulási formája. Ez a teniszforma bizonyos mértékben merev volt mindaddig, amíg Lenglen lendületet, pátoszt és mozgást a stílusba nem hozott. Lenglen sajátos stílussal ugrik a magasba, erősen motorikus jelleggel, ami egyéni stílusforma s azonkívül előnyös is. Ugyanígy beszélnek Dempsey és más bajnokok egyéni stílusáról. Ezek a bajnokok a szabályokban valami egyéni életformát találtak, aminek kétségtelenül van valamelyes esztétikailag ható oldala, miután individualizálják az egyébként élettelen szabályokat. Ilyesmi közepeszerű embereknél sohasem fordulhat elő. Tényleg a csúcsteljesítmények többnyire az egyéni stílus eredményei.

Végül szólnunk kell sportvonatkozásban *az esztétikus emberről.* Elméletileg elképzelhető, hogy egyes emberek, akik életüket föltétlen

esztétikai keretbe akarják beállítani, ebbeli magatartásukban a sportot, mint valami ordinäre és népszerű ténykedést lenézik. Ezek kétségtelenül az esztétikus ember legszélsőbb típusai. Gyakoribbak azok a típusok, amelyek a saját személyük esztétikáját a sport keretein belül a sport fölé helyezik. A dandy-típus a sportágak között erősen válogat és olyan esztétikai sportágat választ magának, amely az ő külső megnyilvánulásának leginkább megfelel. Exkluzívát, drágát, társadalmi állásának megfelelőt. Lovaspólót fog játszani, mert az ritkaság. A futballnak semmi keresnivalója nincs ő nála. Ezeknél az embereknél a sport a munkát helyettesíti, mivelhogy semmiféle foglalkozásuk nincsen. Az automobiles a repülősport esetleg megfelel nekik.

Ezek a sportoló típusok mindent elkerülnek, ami a sportban durva, de le kell szögeznünk, hogy az ő erős esztétikájukban a sportot nem egészen mint sportot értékelik. A belsőleg és külsőleg csak esztétikai irányra beállított ember a sportban aránylag nagyon csekély szerepet játszik.

2. Heroikus irány.

A primitív korszakban a törzsszerkezet és a családi erkölcs alkották a néplélek kultúrbálványait. Ebben a korban az egyéniség szerepe ismeretlen, az egyén csak egy számot jelent. Az ezt követő kor fedezi fel az individuumot, amely hősi, isteni mondákban ragyogó érvényesüléshez jut. Az egyén a tömeg hőse lesz, tetteket visz véghez a tömeg előtt, a tömegért.

Ezek az archaisztikus elképzelések ma is tovább élnek bennünk. A királyság, mint a hősi irányzat kulminációja, az idők folyamán elhalványult, de a hérosz utáni vágy megmaradt bennünk. Különösen azoknál a nemzeteknél, mint pl. Amerika, melyeknek hősei legfeljebb 300 éve nyugosznak a temetőben, található fel erősen és jellegzetesen ez a hősi kultusz iránti vágy. *Az emberek nagy örömet találnak abban, hogy vezetőket imádjának és pedig nem sémaszerűen vagy örökösödés útján, hanem érdemeik alapján hatalomra jutott vezetőket.* Megkísérlik, hogy saját körükből keressenek maguknak bálványt és így örömmel fogadják a sportot, amely ilyen vezetőket és bajnokokat ajándékoz nekik. A sport és a hősimádat ilyen módon közvetlenül kapcsolódik össze és ebben a tekintetben a sport ősi érzelmeket érint.

A sportszemlélet heroikus irányának természetes következménye, hogy a tömeg bajnokokat akar látni és bizonyos szükségletet érez a bajnokteljesítmények iránt. Ez a gondolat már messze eltávozik a testkultúra ideáljaitól, mert állandó törekvést jelent a csúcsteljesítmények felé. Így a bajnokság tárgyilag megszolgált dologgá, a sportélet hivatássá válik. A sport egyes fiatal emberek életcélja lesz. Aki eléri a bajnoki nívót, többé-kevésbé már beérkezett ember. A bajnoksport egyidejűleg sokféle viszonylatban van a színházszerűséggel és a nagy nyilvánossággal. A sportbajnokok nevének csengése nemzetközi

jelentőségre tesz szert. A sportnak nagy előnye ezen a téren az, hogy a hős pozícióját és tiszteletét itt aránylag fiatal korban el lehet érni.

Kérdés, hogy ez a hőrosszükséglet által felidézett bajnokkultusz milyen befolyást gyakorol a széles néprétegekre? Elősegíti-e a sport népszerűsítését és minél több ember aktív sportolását? Ellenkezőleg, sok ember, kinek érdeklődése a sport felé fordul és stúdiumszerűleg fogja fel a sportot, lemondólag elfordul attól, mihelyt látja a különbséget a saját és az átlagos bajnok teljesítménye között. *A bajnok sok tekintetben deprimálólólag hat.* A nézők mind a bajnok felé áramlanak s a bajnokot az égbe emelik. Azok a sportemberek, akik a csúcsteljesítménytől bizonyos távolságban maradnak, a teljes ismeretlenségbe süllyednek, még akkor is, ha egyébként hasznosan és szorgalmasan dolgoznak. A nézők nem könnyítik meg az útjaikat, mert személyiségüket a legcsekélyebb érdeklődés sem kíséri. Ez a nagy hátránya a bajnokkultusznak.

Megfigyelhetjük, hogy a bajnoksport hogyan keletkezik és hogy milyen egyoldalúan, csak néhány ember tartja fenn. Néhány boxoló, súlyemelő, kerékpározó stb. testesíti meg a sportot, anélkül, hogy tudnók: milyen mértékben beszélhetünk itt egyáltalán sportkultúráról? A birkózóbajnokok, az a néhány bajnok, aki egyáltalán a világon van, nem világosít fel bennünket arról, hogy a birkózósportban a széles néprétegek milyen nívót értek el? Nem szabad azt hinnünk, hogy ez így rendben van. Feltehető, hogy azokból a sportágakból, amelyekben a bajnokok túlságosan uralkodnak, a tömeg olyan sportágakba vándorol, ahol a középszerű sportolónak is van valami keresnivalója, ahol talál valami kis zugot, melynek árnyékában nem fenyegeti a világbajnok vakító napfénye, hogy ott az ő szerény, de azért kielégítő szerepét megjátssza.

Felmerül a kérdés, hogy mi az, ami az embereket olyan elemi erővel a bajnoksport felé vonzza, s ami a sportot a bajnokkultusszal annyira összefűzi? Azt mondhatjuk, hogy az okszerűség törvényéből levezetett *igazságosság.*

Az ember magánéletében a lehető legkülönbözőbb viszonyok között él, de a legritkább esetben él úgy, hogy igazságérzete maradéktalan kielégülést találjon. Már mint gyermek tapasztalja a környezet gonzságát és az igazságtalanságot. Mint felnőtt igazságtalanságok közepette él és úgy érzi, hogy nincs igazságosság az életben. *Ekkor jön a sport, melynek módjában van az igazságosságot érvényre juttatni. Nevezetesen teljesítményeket lemérni és minőségileg jutalmazni.* Mert minden verseny és minden küzdelem ilyen út az igazsághoz és mindig gyors, külsőleg tapasztalható eredményhez vezet. Sem a színház, sem a mozi hasonlót nem nyújt, mert ott az igazságszolgáltatás csupán költői és csak elképzelésen alapszik. Itt azonban a valóság erejével hat és az ember fokozott érdeklődéssel figyelheti, hogy a sportban az igazságosság hogyan érvényesül.

A győzelem, mint igazságos jutalom, bizonyos mértékben már

a tréning következménye. Az egyik szorgalmasan dolgozott, a másik hanyagul, lustán vagy közömbösen. Az egyik minden erejét összeszedi, hogy felülmúlja önmagát, míg a másik pihen babérain.

A nép irigység nélkül imádja azt a tehetséget, amely nyújt neki valamit. Tehetsége van, szorgalmasan dolgozott, tehát igazságos, hogy győzzön! A nép figyelemmel kíséri végig az igazságosság érvényesülésének lefolyását, s a küzdelem minden részlete világosan érzékelteti az eredményhez vezető utat. Ez a heroikus játék, az okszerűség és igazságosság történéseinek átélése, magyarázata annak, hogy a nagy tömegeket a bajnoksport vonzza, jóllehet a gyakorlati életben az igazság iránti hitét már elvesztette.

És ezt az igazságot biztosítják a versenyszabályok. A véletlennek kevés szerepe van, vagy pedig teljesen ki van zárva.

Így születik meg az erős kapcsolat a bajnok és a néző között. A bajnokkultusznak számtalan negatív oldala is van, de erről később fogunk szólni. Tény az, hogy a legkisebb igazságtalanság is felháborítja a jámbor sportbarátot. Egyszer-kétszer hallgatólagosan eltűri, talán éppen ott, ahol esetleg valami kedvencét kell felszínen tartani. De úgy nagyjában az igazságérzet olyan erős a sportnézőben, hogy minden eszközt megragad az okszerűség valódi átélése érdekében.

A bajnokkultusz egyik árnyoldala az, amit *clique-rendszernek* nevezhetnénk. Nem ritkaság az ilyen clique-rendszer mellett a szerencse megkorrigálása. Előnye, hogy a bajnokot a hűséges cimborák lelkesítik, ennek folytán erőre kap és nem remélt eredményeket ér el. Hátránya különösen akkor szembeötlő, amikor a hős valami egyesületi hős és ott, ahol az egyesület az egész világot jelenti. Ahol egyesület egyesület ellen működik. Az ilyen clique-rendszer a legveszedelmesebb a sportra nézve.

A tömeg és a bajnok közötti viszony néha túllépi a határt; groteszk, tévúton járó alakot ölt. Mindenki csak arról beszél, hogy a bajnok mit eszik, mit iszik, hogy hol lakik stb. A bajnok néha nagyon jól érti az *önreklámot*. Filmezik és a filmet nagy élvezettel nézik. Nem ugyan a nyomorúságos filmteljesítményért, hanem azért, mert a bajnokot látni lehet. A nők körülrajongják és itt érintkezik Heros és Eros! Itt látjuk a sport és a szerelem örök vonatkozásait. A nő öntudatlanul mindig reagál a csúcsteljesítményekre és talán némely sportembernél ez a sarkantyú az, amely arra készíti, hogy önmagát produkálja.

Másik árnyoldala a bajnokkultusznak, hogy *kizárólag számokká* dolgozik*. Tény az, hogy a világ mindinkább a számok befolyása ate kerül, nemcsak a sportban, hanem egyéb vonatkozásban is. Ez aztái: arra vezet, hogy a szám lesz minden és a sport semmi. És a számot hirtelen tévútra vezetnek: átugranak a dollárszámokra.

A sportember számokkal születik és számokkal hal meg. A szán talán a legbelsőbb végzete a sportnak, hogyha a sportot a heroikus életforma szempontjából vizsgáljuk. Kérdés, hogy a számok örök időtől

fogva nem állottak-e az ember fölött? Kérdés, hogy az a légüres tér, amely a rekordszámok fölött terjeszkedik, nem kábítja-e el és nem fojtja-e meg a szabad sportörömet? Kérdés, hogy a sport nélkül a félelmetes szimptóma nélkül nem tudna-e egészségesebben lélegzeni? Kérdés, hogy nem lehetne-e a sport etikájához számítani azt a célt, hogy a sport önmagát ettől a rekordmániától megszabadítsa? A sport mezéjén valószínűleg itt van a határ, amely a továbbfejlődést megállítja.

3. Kollektív irányzat.

Az ember többé-kevésbé kollektív lény. Belsejében át van hatva a csatlakozás és az összességbe való elmerülés vágyától. A magánosok, az izolált emberek vagy pathologikus jelenségek, vagy pedig bölcsek, akik nek nincs szükségük a világra. A legtöbb embernek azonban nagyon nehezeére esik az egyedüllét.

Ha ennek az érzelemnek az eredetét kutatjuk, úgy kétségtelenül az emberi kultúra korábbi korszakának emlékét találjuk meg benne, amikor az emberiség tömegekben, csapatokban élt. Emellett bizonyos infantilizmust is. Mindazok, akik túlerős szülői befolyás alatt nőttek fel, mint felnőttek is keresik a másokhoz való csatlakozást. Túlgengék az egyedülléthez. Túlfélnek az élettől szemben és így más emberek kell, hogy nekik a fellépés erejét kölcsönözzék. Egy másik típus a belsőleg üres ember, aki állandóan üres lélekkel szaladgál és szüksége van arra, hogy más emberek keltsenek benne lelki izgalmakat. A sport ilyenformán a szellemileg üres embereknek pompás talaj látszólagosan intellektuális ténykedéshez. Ez azonban mind csak társaságban történhetik, így jövünk rá, hogy a sportnak olyan tartalma is van, amely az egyest egészen különleges kollektív ténykedéshez vezet. Lóversenystatisztikához, rekordszámokhoz, névemlékezethez és más hasonló dolgokhoz, melyekről néha nem tudjuk, hogy bagatellszerűségükön mulassunk vagy felháborodjunk.

Az ilyesminek csak akkor van teljes értéke, ha kollektív alkalmazást nyerhet, amikor az ember ezen értékeit mások előtt produkálhatja, *így aztán az ember társas ösztöne a sportban is kielégülést találhat.* Ennek segítségével kicsiny körben kisebb-nagyobb szerepet lehet játszani és valamivé lenni. Ez az érvényesülés utáni vágy felemelő és ott, ahol nem közvetlenül a bajnok heroisztikus életformájában talál kiutat, elrejtőzik a tömeg nagy társas örömeiben. Ez a társas öröm azonban még más okokra is visszavezethető.

Az emberek jelentékeny része rendkívül előnyösnek tartja, hogyha az árral úszhat, mert így az egyéni gondolkodás terhétől megszabadul és kész elhatározásokat kap agya. Az ember társas ösztöne sok tekintetben a kényelmességből és a pozitív állásfoglalástól való félelemből származik. A sport ezeket a lehetőségeket nagyszerűen megragadja, mert attól, aki a sportban csak néző, semmi egyénit nem kíván.

Az embereknek talán még tíz százaléka sem nélkülözheti a társaságot, a többi mind az élet széles folyamában találja jól magát. Ezen hiába siránkozunk, mert ez megdönthetetlen lelki törvény és a korábbi idők viszonyaiból természetszerűleg folyik, amikor az embercsorda a létfenntartásnak egyetlen lehető életformája volt.

A kollektív törekvések egy másik magyarázata az *egyedüllét*, amely a nagyvárosi élet következménye. Bármilyen paradox módon hangzik, sehol sincs az ember olyan egyedül, mint a nagyvárosban. A kontraszt a nagy embertömeg és a saját ismeretlenségünk között, annak felismerése, hogy a milliók között csak egy szám vagyunk, nyomasztóan hat. A vidéki ember ezzel szemben mindenütt ismerős és a kisvárosban a név és a család bizonyos szerepet játszik. Ugyanez a vidéki ember, ha nagyvárosba kerül, a sok ember között páriának érzi magát. Ez keserű érzelmeket okoz és az egyedüllét a tömeg utáni vággyá válik benne, hogy a nagyvárosi társadalom őt magába szívja. Lassankint azonban felismeri, hogy a nagyvárosban is vannak elővárosok, sőt utcaképek, amelyek a saját külön pletykájukkal hasonlítanak a vidékhez. A nagyváros a tömeg mámorát közvetíti, utcáinak emberfolyóiban van valami, ami az embert magával rántja és senki sem vonhatja ki magát ennek a folyamnak a szuggesztív hatása alól, ha már a kezdet elfogódottságát leküzdötte. A kollektív érzés ebből a folyamból is táplálkozik.

Ez a kollektív irányzat érvényesül a sportban is. A nagy egyesületek, a pompás sportberendezések, a nagy nemzetközi versenyek mindig a nagyváros sportját jelentik. A kisvárosokból vagy a vidékről jelentékeny sportmozgalmak nem indulnak ki. Összefügg ezzel természetesen az ipari munkatevékenység is. Az egyén társaséletformákra vonatkozó szükséglete a nagyvárosban élénkebb, mint a kisvárosban vagy vidéken.

A sportbéli kollektív életforma további két közvetítője az *utánzás* és a *divat*.

A gyengeség és a féltékenység az embert arra készíti, hogy a tömeghez vonzódjék. A tömeg valami szerencsétlenségnél éppúgy összeszalad, mint valamely örvendetes eseménynél. A kollektív jelleg az embernél visszavezethető az utánzási hajlamra is, amelyet bizonyos állatoknál megfigyelhetünk. Ez az utánzási hajlam erősen megnyilvánul a gyermekeknél és a felnőtnél is mélyenfekvő tulajdonság marad. Különösen az átlagembernél.

A sport tehát azért is jelentékeny életformájává válhatott a jelenkornak, mert könnyű alkalmat nyújt az utánzásra. A művészetben is nagy a vonzerő az utánzásra, de a sportban könnyebb az utánzás.

A kollektív hatás másik hasonló faktora, a divat is fontos szerepet játszik a sportban. A divat nélkülözhetetlen motor a gazdasági életben. Az ipar különböző ágai visszafejlődnének, vagy legalább is stagnálnának a divat nélkül.

A legtöbb sport is úgy kezdődik, hogy először divat volt és csak később szerezte meg a sport mezején az állandóság jellegét. Így például

a bob- és sí-sport nemrégiben még divat volt. Viszont vannak sportok, amelyek kimennek a divatból. Ilyen kiveszében lévő sport a kerékpár-sport, amelyet fenntartott és eredeti formájából átmentett a motor-kerékpársport. A görkorcsolyázás sem tudott szilárd talajra találni. A divat szempontjából tehát a sportágakban látunk fejlődést és vissza-fejlődést.

A sportoló alkalmazkodik a sportok divatjához, még akkor is, ha egyébként a divatelőírás hatásaitól távol áll. Ez a befolyás a sport részére egy darab életet jelent. Az ázsiai sportnál nincs divatbefolyás, de ennek folytán valósággal megcsontosodott jelenség, ami azzal magyarázható, hogy a kínaiak és japánok sportja sok ezeréves kultúrára tekint vissza, amely kultúra világnézet szempontjából sohasem a jelent, hanem a sejtelmek jövő világát foglalta magában.

A testkultúra, a torna és a gimnasztika néző nélkül elképzelhető. A sportnak azonban hivatása a demonstrálás és a közönség előtt való megjelenés. A testkultúra lényegében magánkarakterű dolog, míg a sport a nyilvánosság dolga. Sok minden, ami a sportetikával összefügg, a nyilvánossághoz való vonatkozásból vezethető le. Ez a nyilvánosság főleg a nézőből adódik és ne felejtjük, hogy a nézőtípus is élményformája a sportnak. A sportot nemcsak az aktív résztvevők, hanem a csendes bajtársak is üzik.

A néző elsősorban színjátékszerű szenzációra és nem annyira a valóságos sportnézésre van utalva. A figyelem feszültségi állapota, az *«együttcsinálás» érzelemteljes kísérő jelenségei*: ezek a legközelebb tekintetbe vehető nézőélmények, ha az egyes személyeket vizsgáljuk. De a nézés magában még nem jelenti teljes egészében a sportélvezetet. *Látni fogjuk, hogy sok ember részére az együttátélés többet jelent, mint maga a látvány.* A lehetőség, hogy részvétel nélkül valamely izgató képet átéljünk, a szenzációnak ez a könnyű csiklandozása és a velejáró ideges feszültség kétségtelenül fontos alapja a sportpályák látogatásának és így valamely sportág népszerűvé tételének.

De más dolgok is vannak, amelyek még sokkal kollektívebbek. A néző egyedül még nem esnék ilyen extázisba. A lényeg az együttérzés és az, hogy a tömeghez vagyunk fűzve. Látjuk a feszültségtelne arcokat, a nyitott szájakat, látjuk a tömeget kiabálni, gesztikulálni, kezét ökölbe szorítani. És a néző azt mondja: *«győztünk»* vagy *«vesztettünk»*, mintha maga személyesen győzött vagy veszített volna. Gondoljunk arra az atmoszférára, amely a nézőket az élmény nagy közösségében egyesíti. A lélekegyesülésnek ez a természetessége csak ott hiányozhat, ahol a sportforma olyan bonyolult, hogy a szabályok ismerete különös előtanulmányt igényel.

Itt ismét nagy különbség van torna és sport között. A torna egyszerű mechanikája mindenki előtt érthető. Talán csodálkozva nézi a fegyelmi produktumot, de nem olvad fel kollektív módon, mint a sportnéző. Egy kissé mindig oldalt marad és úgy nézi a dolgokat, mint a

kirakat tárgyait: az üvegen keresztül. A sportban együttcsinálja a dolgokat, itt pedig mustrálja és vámolja. *Ez a magyarázata annak is, hogy a sport akkor gyakorol a tömegre különösebb rezonanciát, ha általánosan érthető és hogy ha alaki értékelismerése érzékileg szembeötlő.* Ilyen érzékileg értékelhető sportok az erő- és idősportok. Mint erősport különösen kiemelhető a box, amely a laikus részére, aki a finomabb árnyalatokat nem érti, csak az erőeredmény szempontjából fontos. A közönség szemében a boxnál a kiszámolás és a knock out a lényeg.

Mint idősport, az autóversenysport a leghatáskeltőbb, mert itt a tempót mindenki érzékelheti. Viszont a komplikált sportágak bonyolódott játékszabályaikkal a laikus közönség előtt érthetetlenek maradnak. A kollektivitás tehát a közmegértéssel összefügg, bár nyugodtan állíthatjuk, hogy itt is csak a felületet kell érteni.

A legfontosabb kérdés az, hogy mikor lesz a nézőből aktív sportember? Mikor határozza el, hogy maga is együtt cselekedjék? A nézés mikor lelkesíti fel annyira, hogy a szerep kicserélését vállalja és hogy nézőből aktív sportemberré legyen? Mindenesetre vannak esetek, amikor ez megtörténik. A bajnokkultusznak azonban, amint fentebb láttuk, inkább ellenkező a hatása.

A sportrezonancia nézőre vonatkozó hatásának határozottan sportbéli értéke van és nem lehet tagadni, hogy valamely sportág könnyen kihalhat, ha ez a rezonancia kevés. Természetesen ennek a visszhangnak értéke csak relatív és túlzásba vive a kollektív irány visszahatásokat szülhet a sportkultúra fejlődésében. A sport is tévedhet, ha csak a merő kollektivitást tartja szem előtt és ha csak kollektív alapon értékeli önmagát.

b) A néző szerepe a sportkultúrában.

Amikor arra a feladatra vállalkozunk, hogy az aktív sport és a nézőközönség viszonyában felkutassuk és kimutassuk azokat az elemeket, amelyek szerintünk aggályosak a sportkultúra fejlődésére, csupán tényeket kívánunk leszögezni és lelkifolyamatokat megrajzolni. Nem hisszük, hogy bizonyos dolgokon lényegesen változtatni vagy javítani lehetne. *Minden kultúráramlatnak voltak és lesznek árnyoldalai és ezeket eltüntetni vagy teljesen visszaszorítani sohasem lehet.* Bizonyos mértékben a befolyásolás lehetősége még sincs kizárva. Ehhez azonban hatalmas és a köztudat elevenébe vágó sportirodalmi és tudományi tevékenységre volna szükség.

A művészet terén számtalan példát találunk arra, hogy a közönséget nevelni lehet. Wagner zenéjét sokáig nem értették meg és kifütyülték. A közönség ma már mégis kezd felemelkedni hozzá. Az impresszionista festői alkotásokat, a «pl dn air» festést a közönség eleinte kigúnyolta, de az idő kiegyenlítette a művész és a közönség közötti nagy szemléletbeli különbséget.

Ha a sport kultúra, akkor bizonyos kulturális kötelezettségek is terhelik. Ennek a kötelezettségnek hordozója pedig elsősorban a sportirodalom. Miért ne volna elképzelhető, hogy a most már nyugaton teljesen kialakulóban lévő tudományos sportirodalom nevelő hatást gyakoroljon a közönségre?

A sportszemlélet tévútjainak felfedése azonban nemcsak a közönség ízlésének fejlesztése szempontjából fontos, hanem azért is, mert a nézőközönség szemlélete az aktív sport fejlődésében fontos szerepet játszik. *A sport azt a szomorú sorsot hordja magában, hogy fejlődésének útja a nagyközönség ízlésének, nézőszögének örökre alá van rendelve.* Két szempont ütközik itt össze: a sportember individuális fejlődésének útja, amely sokszor ellenkezik a közönség kívánalmaival és a néző követelménye, amely a sportember individuális fejlődéséért csak külsőségekben veszi figyelembe, de a belső fejlődés egyáltalában nem érdekli. Ez a konfliktus többnyire a néző szempontjainak diadalával végződik. Ezért fontos, hogy a sportirodalom minél sűrűbben és minél aláhuzottabban hangsúlyozza a sportszemlélet kultúrtévelyégeit és annak a sportember egyéni életére való káros befolyását.

A sportszemlélet eltévelyedéseit és a magasabb sportérdekkel való összeütközéseit az alábbiakban három csoportra osztva három különböző területen igyekszünk felkutatni. E három csoport a következő: 1. ösztönfeloldás és szenzációhajhászás; 2. politika a sportban; 3. a néző amatőrellenes tendenciája.

1. ösztönfeloldás és szenzációhajhászás.

A pszichológiában ismeretes tény az, hogy az ember ösztönéletének hatalmas árterületei, széles mezői vannak, amelyek a nevelés és a társadalmi körülmények hatása alatt elfojtott és leplezett ösztönöket rejtegetnek. Kétségtelen, hogy ezeket az ösztönöket az ember ősi, primitív állapotából hozta magával és bár levetközni teljesen nem tudta, mind mélyebbre és mélyebbre szorítja vissza tudatának alvilágába.

Ha az ösztönök ezen alvilágát röntgenképszerűen át lehetne világítani, a huszadik század embere kétségtelenül ősi, vadállati meztelenségében állana előttünk. A kultúra azonban a nevelés hatalmas eszközeivel ezeket az ősi ösztönöket mind erősebben és erősebben fojtja vissza, úgy hogy sokszor magunk sem ismerjük fel ezeknek hajtó erejét és belső mibenlétét. Az elfojtott és leplezett ösztönök azonban igyekeznek álutakon napvilágra jutni és néha egészen más dolgokban nyilvánulnak meg, mint amit az ösztön természete megkívánna.

A leplezett, ősi ösztönök megnyilvánulásának egyik ilyen álútja az a látvány, amit a küzdő sportok egyik-másik ága nyújt. Alaposan feltehető és a megfigyelések erősen támogatják, hogy sok néző csak azért jár el sportversenyekre, hogy az ilyen leplezett, ősi ösztöneinek álutakat keressen. Persze tudattalanul, vagy csak félig tudatosan.

Az egyik ilyen primitív korból magunkkal hozott ösztön a brutalitás és a kegyetlenség vágya. Az ember állati ösztöne, amely kellemes kielégülést talál a vérben, csak önmagáért a véreért, nyilvánul meg ebben a durva sportszemléletben. Figyeljük meg a box-mérkőzéseket! A tömeg ordít és üvölt: «üsd ki», «ne kíméld», «kenj oda»! Amikor az első vércsik megjelenik valamelyik boxbajnok arcán, a közönség valóságos extázisban tör ki, s mintha különös lendületet nyerne a vér láttán a haj rázás, a biztatás és a tombolás. A legnagyobb örömet, meglepedettséget, a valóságos knock-outolás okoz, amikor is az egyik bajnok a másikat földre teríti s a szó szoros értelmében harcképtelenné teszi, mert a tömeg ebben az egyik fél elpusztítását látja. A tömeg szemében az igazi box-verseny az volt, ahol valóságos knock-outolás történt. Ahol knock-out nem volt, az nem érte meg a pénzt s a tömeg onnan többé-kevésbé csalódva távozik.

Ugyanezek a jelenségek talán kisebb mértékben, de felmerülnek a többi küzdő sportágakban is, a futballban, a szabadstílusú birkózásban stb. A nézőknek jelentékeny része nem érti meg a sport finomságait, a technika, a testi ügyesség, a szívós akarat árnyalatait, talán nem is annyira a sport érdekli ezeket, mint inkább az, hogy a sporton keresztül kitombolhassák elfojtott ösztöneiket.

Ezeknek a sport vezető csatorna, amelyen keresztül bizonyos mennyiségű aljasságtól ügyesen leplezve megszabadulnak. Hiszen magánéletükben nagyon jók, rendesek és engedelmesek kell, hogy legyenek s mint valami nagy malomkő, nehezedik rájuk állandóan a társadalmi konvenció, amely elfojtja az összes állati ösztönöket bennük. Ha azonban elmennek valami erős mécsre, ahol végig élvezhetnek néhány lábtörést vagy szemhéjfelhasítást, akkor boldogok és meglepedettek, mert úgy érzik, hogy megszabadultak valami intenzív ösztön súlyos terhétől. Nemcsak azzal éreznek együtt, aki lerúgja vagy kiüti a másikat, hanem azzal is, aki végig terül a földön, vagy akit hordágyon visznek el a futballpályáról: örülnek, hogy nem velük történt meg az eset. (Giese.)

Természetes, hogy a közönségnek ez a része, amely csak állati ösztönök ventillálására használja fel a sportversenyt, mérhetetlenül káros befolyást gyakorol az aktív sportoló individuális fejlődésére. A versenyző amúgy is állandó harcban és küzdelemben áll az ősi ösztönök gátló motívumaival. Minden versenyző tudja, hogy a versenyszabályok betartása, a lovagias, lojális viselkedés az ellenféllel szemben sokszor nagyfokú önuralmat igényel. És ez erősen igénybe veszi a versenyző akaraterejét és önfegyelmét.

A közönségnek az a tendenciája, hogy a durvaságban akar gyönyörködni, a tudat alatt befolyást gyakorol a versenyzőre, mert a közönség ily irányú akaratmegnyilvánulásának hatása alól nem tud szabadulni. A küzdelem ezerféle akaratgátló motívumai közepette kénytelen lesz a versenyző — ha az önfegyelem útján akar maradni — a közönség ezen szuggeráló magatartása ellen is állást foglalni. Az eredmény tehát az

lesz, hogy vagy méltatlanul paralizálja erejét, hogy szembeszálljon a közönség alantasabb kívánalmaival, vagy pedig ennek az alantas szuggeszióknak áldozata lesz és *bele* sülyed azokba a durvaságokba, amit tőle a közönség kíván. Hogy ez utóbbi hova vezethet, azt bővebben fejtegetni fölösleges. Kétségtelen azonban, hogy homlokegyenest ellenkezik a sport mindennemű kulturális hivatásával.

Az ösztönök másik árterülete, mely leplezett kielégülést keres a sportban, az *elfojtott és tévelygő sexuális érzelmek komplexuma*. Lássuk, mit mond Giese erre vonatkozólag?

A közönség egy részénél a sportlátvány élvezetébe erotikus hangok is belekeverednek. Mindenféle sóvárgó feszültségek és elmosódott érzékcsiklandozások.

Ez az, ami a nőket a boxolásnál elragadtatja. A nők talán nem is tudják mindig, hogy az erős ember, pl. a boxoló az ilyen tudattalan női ösztönöknek mindig érdekes és kedves. A folyó vér undort kelt és megijeszt, de a félelem jóleső és az undor szimpatikus. A nő ősi ösztöne a férfi brutalitásában szerelmet érez. Atavisztikus visszaemlékezés ez arra az időre, amikor a férfi még a nőt rabolta. Ez és még más hasonló motívumok szerepet játszanak a néző nő tudattalan ösztöneiben. Természetesen a sporthoz ennek semmi köze. Álút, melyet a sport nyitott meg számára.

Hasonlóképpen ilyesmért jönnek a férfiak, hogy megnézzék a küzdő nőket. Kövér, jóltáplált nők birkóznak és az ütések nagyokat csattanak a combokon s a trikó pattanásig feszül. A férfi néző el van ragadtatva ezektől a hölgyektől, akik a felcserélt szerep fokozott élvezetét nyújtják neki. A nő olyan sportágakat kezd üzni, amelyek semmiképpen sem felelnek meg biológiai alkatának. Karcsú amerikai nők, filmdívák boxolnak és birkóznak. Mindez első pillanatra tréfa hatását kelti. Nem a nőket sajnáljuk, hanem a sportnak ez a lealacsonyítása fáj.

Ebben a tekintetben a sportnéző, tele tudattalan állatiassággal, nem valami örvendetes jelenség. Ezt az irányt kulturális értelemben téviránynak kell, hogy tekintsük. Mert a sport vagy tévutakra jut és ösztönöket kultivál, vagy pedig mindennek a sporthoz semmi köze sincs és sport helyett itt csupán ösztönérzelmek keresnek burkolt kielégülést. A sport mindenestre hasznos ventilátor, jobb mint a kocsmá. Ez a megállapítás azonban nem akadályoz meg abban, hogy mindezeket a jelenségeket kulturális tévutaknak minősítsük. Objektíve megállapítható, hogy a sport ezen az úton nem követelménye a kultúrának.

Giese itt ismertetett kritikája mély igazságokat tartalmaz. Mi azonban tovább megyünk és nemcsak azt látjuk ebben a folyamatban, hogy nem követelménye a kultúrának, hanem állandó ütköző pontot vélünk itt felfedezni a nézőközönség és a sport magasabb eszméje között. Ez az állandó konfliktus, amely a nézőközönség sportszemléletének sok más területén is feltalálható, állandóan veszélyezteti a sportot és így a sportolót magát is.

Abban igaza lehet Giesenek, hogy ez a sportszemlélet talán hasz-

nos ventilátora az állati ösztönöknek és örülnünk kell, hogy van ilyen ártalmatlan ventilátor. De ez kizárólag a nézőközönség szempontja, a nézőközönség érdeke. A sport érdeke mást kíván. A sportban nem ventilálni, hanem legyőzni kell az ősi ösztönöket. A durvaság, a kegyetlenség ösztöne ellen éppen úgy küzdeni kell, mint az ezekkel rendszerint párosuló gyávasággal, önbizalom hiányával, vagy kritika nélküli göggel. Ezeket az ősi hajlamokat a versenyző le kell hogy küzdje és éppen ezeknek a leküzdésében rejlik a versenysport igazi nevelő hatása, tehát belső értéke.

A versenyző lelki folyamatai homlokegyenest ellenkeznek a néző lelki folyamataival ezen a ponton. A közönségben végbemenő lelki ventiláció rombolólag hat a versenyzőre, ha eljut hozzá. Az egyik az ösztönök szabadjára bocsátását, a másik az ösztönök legyőzését akarja és így a közönség ily irányú lelki folyamatainak hatása a versenyzőre csak káros és bénító lehet.

A másik ütköző pont a néző és a sport között a *szenzációkeresés* a néző részéről, amely ellenkezik a sport eszmei lényegével.

A közönség jelentékeny része nem elégszik meg azzal, amit a sport a sportszerűség keretei között nyújthat. Ez a típus már mindent ún és blazirtan fordul el attól, ami nem csiklandozza a kuriózum hatásával érzékszerveit. Ezek az emberek legkisebb érdeklődést sem mutatnak a dolgok belső lényege iránt, csak a legtisztább külsőségek érdeklik őket. Csak olyasmi, ami teljesen meglepő és felrázza az állandó imalom és blazirtság okozta petyhüdségből szellemüket. Ezeket a nézőket nem érdekli a sport szépsége, de nem érdekli a versenyző hősi küzdelme sem, éppen azért a megszokott, a klasszikus régi sportágak, mint az atlétika, az ökölvívás vagy birkózás számukra unalmasak.

A nézőknek ez a csoportja elősegíti a sport eltechnikásodását. A gépek közreműködése, a technika fejlődése folytán mind újabb s újabb lehetőségeket nyújt a néző szenzációéhségének kielégítésére. A motor feltalálása magával hozta az autó- és repülősportot. Ezek a sportágak sok tekintetben a nézőközönség szenzációéhségére vannak beállítva.

Nem állítjuk azt, hogy az autó- és repülősport nélkülözi az igazi sport lényegét, de azok a nyaktörő mutatóanyagok, amelyek állandóan kockára teszik a sportember életét, végeredményben távol esnek a sport kulturális lényegétől. A közönségben a vakmerőség elismerését vívják ki és megdöbbenést keltenek, de éppen ezáltal inkább a cirkuszi akrobatikához állnak közelebb, mint a testet és lelket edző versenysporthoz.

Azután jönnek a tisztán technikára alapított sportok, melyeknél a lényeg már nem a testgyakorlás, hanem a technikai felszerelések újszerű sportbeállítása és az ezáltal keltett szenzáció.

Az autóval űzött polójáték — ahogy Giese mondja — inkább kuriózum, mint sport. Az amerikaiak nagyszerűen értenek hozzá, hogy hogyan kombinálják szokatlan, de lényegében esztelen módon a technikai felszereléseket a sportbéli feladatok megoldásával. A motorcsónakhoz egy kis deszkát kötnek és azt a vizén húzatják, a deszkán pedig egy úszó

balanszíroz két kezében fáklyával. Minden igazi sportember azt kérdezi erre, hogy mi ennek az értelme? A válasz csak az lehet, hogy az egyetlen célja a publikum érzécsiklandozása.

Így születnek sportágak, amelyeket legfeljebb azért néz meg a közönség, mert kuriózumot lát benne. A közönség egy része keresi, kívánja ezt s így összeütközésbe kerül a sporttal. Ha a sport nem tudja kivonni magát a közönség ezen szenzációkeresésének hatása alól, messze eltér a sport igazi hivatásától. Sajnos, ezt az irányzatot a technika fejlődése meglehetősen elősegíti és emiatt a közönségnek a technika szenzációira való éhsége bizonyos fokú veszélyt rejt magában a sportra nézve.

A sport — eszmei magaslatán — lélekkultuszt jelent a testen keresztül. Az egészséges sportnak egyetlen eszköze az emberi test. A felszerelés minél kevesebb legyen és csak mint egészen mellékes dolog, csak mint másodrendű eszköz vagy pótlék szerepeljen. A labda, a vívó vagy a teniszütő stb. mint a legegyszerűbb sporteszközök, szinte egybeforrnak az emberi testtel és mintegy meghosszabbítását képezik a kar vagy a láb mozdulatbeli erő kifejtésének. Ami ezen túl halad, annak sportbéli értéke nagyon is kétséges.

A néző szenzációéhsége azonban arra készíti a sportot, hogy a legkülönbözőbb tárgyakat sorra vegye és egymásután kipróbálja, hogy alkalmas eszközök-e a sportolásra? A sportszemlélet ezen iránya a legnevelésesebb vállalkozásokra kényszeríti a sportot, hogy minél több kuriózumot nyújtson és ezáltal veszélyezteti a sport komolyságát és igazi belső értékeit.

Minél inkább testi valamely sport — mondja Giese — annál közelebb fekszik az örökkévalósághoz. Minél inkább technikai, annál mulandóbb és annál inkább ki van téve a publikum szeszélyének. A technikai sportok erősen alá vannak vetve a divat áramlatainak, mert a technikai eszközök folyton változnak, folyton fejlődnek. Az idő megszokottá teszi a technikába öltöztetett sportágakat és ezáltal elvesztik szenzációt keltő hatásukat; tehát a közönségre nézve megszűnik becsük. Belső értékük alig volt és így nincs ami fennmaradásukat biztosítsa. Az atlétika, a birkózás és az ökölvívás, mint a legkevesebb felszereléssel öltöztetett sportágak, örökkévalók, mert sohasem függöttek a közönség technikai szenzációéhségétől.

2. Politika a sportban.

A nézőközönség igazságkeresése a nézőszempont etikai irányának tekinthető. *Az a törekvés, hogy a néző minél rövidebb idő alatt és minél hatályosabban lássa érvényesülni az igazságot, a sportszemlélet legértékesebb iránya.* Nemcsak azért, mert a nézőben bizonyos mértékben visszatükrözi az igazságban vetett hitet és az elnyomott, kismimizett, agyongyötört polgár végre az élet valamely megnyilvánulásában reális igazságot talál, hanem azért is, mert a néző szempontja ezen a területen tökéletesen megfelel a sport etikai követelményeinek. A nézőközönség jelentékeny

része — mondja Thiess¹ —, amely természetesen a proletariátus sorai-
ból kerül ki és így bizonyos mértékben ellenszenvet érez minden lovagias
eszmével szemben, kifütyöli az olyan boxolót, aki mélyütéssel akarja
a győzelmet kicsikarni, tehát «gentleman» magatartást vár a boxolótól.
A néző ezen igazságkeresése feltétlenül jó hatással kell, hogy legyen a sport
eszmei fejlődésére és így a sportember individuális fejlődésére is.

Sajnos, a heroikus sportszemlélet Giese által felállított ezen igazság-
keresése a valóságban némileg másképp fest. A néző igazságkereső
tendenciáját gyakran zavaró momentumok befolyásolják, igazságérzetét
elhomályosítják. *A sportban megjelenik a politika és kikezdi, aláássa
a sport etikai értékeit.*

A mitsemsejtő kisember, aki úgy érzi, hogy az igazság feléje soha-
sem mosolyog, akinek meggyőződése, hogy érvényesülését az életben
az igazságtalanságok láncolata akadályozza, aki hite szerint igazság-
talanságot tapasztal a bíróságtól kezdve az adóhivatalon át fel a magas
minisztériumokig, észrevétlenül belesodródik a minden értéket megrontó
politikai jelszavak áradatába a sport területén is.

Így aztán az ő igazsága bizonyos mértékben felekezeti, faji vagy
osztályigazság lesz. Pedig a politikát gyűlöli, csak demagógiát lát benne
és szentül meg van győződve a felől, hogy a politikában többnyire nem
az igazi érték, hanem inkább a szellemi szemfényvesztés érvényesül.
Tiltakozik is minden erejével a politikai jelszavak ellen, mégsem veszi
észre, hogy mentalitása menthetetlenül a jelszavak hatása alá kerül.

Így jut szerephez a sportszemléletben a faji, a felekezeti és az
osztálykérdés, amely elhomályosítja a sportszemlélet etikai útjait.

A politika talán a *klub fanatizmussal* kezdődik, ami önmagában
véve még nem volna káros, hacsak addig terjedne, hogy biztassuk,
bátorítsuk klubtársunkat. Ez a stimulálás a sportnak csak hasznára
volna. Sajnos, a klubfanatizmus a legritkább esetben tudja ezeket a
határokat tiszteletben tartani. A reakció természetesen azokban a sport-
ágakban mutatkozik elsősorban, ahol a bírászkodás a sportverseny ki-
menetelére jelentékeny befolyást gyakorol. így pl. a vívásnál, ahol a
versenyző akcióinak érvényességét bírálják el, a birkózásnál és a boxo-
lásnál, ahol pontozással a győzelmet, illetve vereséget döntenek el a bírák.

Ezeknél a sportágaknál az igazság sokszor elvész a különféle
sportpolitikai szempontok útvesztőiben. Az akarnokok serege sorakozik
fel a sportbéli szereplésre s ha mint aktív sportember — tehetség
és kitartás hiányában — szerephez nem juthat, legalább bírászkodni
akar. Jól fészült alakok, kik azelőtt a zsúrfiú szerepében éltek ki magukat
és aratták le a babért, most a sportáradattal akarnak úszni és a sportban
kísérelnek meg feltűnési vágyuk kielégítését.

Természetes, hogy ez a típus nem az igazságot fogja keresni,
hanem egyszerűen szolgálatába áll valamelyik sportpolitikai irányzat-

¹ Frank Thiess: Erziehung zur Freiheit.

nak. Valamelyik klubra esküszik s nem riad vissza az igazság megkorrigálásától sem, ha klubtársa érdekéről van szó. Esetleg filoszemita vagy antiszemita sportpolitikát folytat, megnyirbálva ebben az irányban a sportigazság etikai követelményeit a nézőközönség soraiban helyet foglaló elvbarátainak tetszésére. Mások ismét társadalmi különbségek érvényesülését viszik bele a sportba, megkülönböztetve a versenyzőt foglalkozása szerint.

Mindezek a sportpolitikai irányzatok ártatlanok maradnak addig, amíg a néző csak egyszerűen a «*drukkén*» szerepét játssza, mert hiszen az emberi természetből folyik, hogy a néző a küzdő felek közül az egyik mellett és a másik ellen lelkesedik. Amikor azonban ez a szempont annyira erőre kap, hogy bizonyos sportpolitikának a tengelyévé válik, elfajulásukhoz vezethet, mert teljesen meghamisíthatja a sportbéli igazságot.

A «*drukkerben*» mindig él valami kis hajlandóság arra, hogy helyeslje az igazság megkorrigálását az imádott és körülrajongott bajnok javára, bár ez a hajlandóság nagy részben tudatalatti és így jóhiszemű. Meg kell állapítanunk, hogy a nézőközönség szempontja ezen a területen is erősen ütközik a sport magasabb érdekeivel. A «*drukker*» csoport sportpolitikai exponense, mint versenybíró, nehezen tudja magát kivonni a tömeg sugallata, néha valóságos szuggesztíója alól. A bíró tehát könnyen alul maradhat ezzel a káros sportszemléleti irányzattal szemben.

A versenyzőt pedig alaposan megronthatja nemcsak karakterbelileg, hanem a sporteredmények tekintetében is. Semmi sem károsabb a versenyző lelki világára, mint az olyan győzelem, amelyhez igazságtalanul jutott. Ez éppen olyan súlyos tévedés a sportversenyzés terén, mint az összeadási hiba a könyvelésben. Néha órákig keresni kell, hogy hol csúszott be a számítási hiba és oldalakat kell újból összeadni, hogy a hibát kiküszöböljük. Minden meg nem érdemelt győzelem téves képzeteket szül a versenyzőben. Fantáziája szárnyra kel és csak keserves csalódások árán tudja később ezeket a szárnyakat megnyirbálni és saját magát a realitás medrébe terelni, ha ugyan nem lesz már késő és ez a művelet nem rontja meg alaposan idegrendszerét. Mindez természetesen árt a sportnak. A sportpolitika szellemének érvényesülése talán legnagyobb ellensége az igazi sportnak.

Meg kell emlékeznünk e helyen az *osztálypolitikának* a sportba való bevonulásáról is. Nem szándékozunk itt állást foglalni sem az osztály politika ellen, sem a mellett, mert ez a kérdés tárgykörünket nem érinti. Ami bennünket ebből a szempontból érdekel: teljes erőnkkel tiltakoznunk kell az ellen az irányzat ellen, amely bármiféle politikai szint, szélső jobbot, vagy szélső balt, radikálist vagy konzervatívot igyekszik a sportba belekeverni.

A sport, mint kultúrtényező, független kell, hogy maradjon a napi politika ügyeskedő demagógiájától. Amiként nincs szociáldemokrata, liberális vagy konzervatív művészet és tudomány, éppúgy nem lehet szociáldemokrata, liberális vagy konzervatív sport sem. A művészet

és a tudomány csak egy, éppen úgy, mint a sport és ez mindenkié, az összeműködésé.

Sajnos, tapasztalnunk kell, hogy az osztálypolitika bevonult a sportba. Ez a sportszemlélet egyszerű eszközzé akarja degradálni a sportot az osztályok egymás elleni harcában. Némelyik, ezt az irányzatot propagáló munka, valóságos torzító tükör. Ilyen Julius Deutschnak a «Szocialista Munkássport Internacionálé» elnökének nemrégiben magyar fordításban megjelent «Sport és politika» című könyve.

Deutsch a sportot a munkásmozgalom szolgálatába kívánja állítani, mert szerinte a sport nemcsak az egészség szempontjából hasznos, hanem ezenfelül növeli az ember energiáját, az akaratot megacélozza és teljes erő kifejtésre készíti. Erre pedig a munkásnak nagy szüksége van a polgári rend elleni küzdelemben.

A polgári sport — mondja Deutsch — elvesztette erkölcsi tartalmát, mert a pénzuralom, az önzés és az igazságtalanság nyomult előterébe. Anyagi haszonlesés és rekordhajhászás jellemzi a polgári sportot. A nagy versenyeken már hetekkel előre fűjják a reklám harsonáit, mert a vásári külsőség hozzátartozik a polgári mentalitáshoz. Mint a cirkusz artistáit, úgy fizetik azokat a sportolókat, akikben különleges képességek lakoznak.

A professzionista sport viszont — Deutsch szerint — semmit sem jelent a népnevelés szempontjából, mert csak a szenzáció erejével hat, de utánzási vágyat sem kelt. A polgári sport egyéni s ez a legmélyebb lényege. A tömegtestedés együttes eredményeit az egyesek csúcsteljesítményeinél kisebbre becsüli. A munkássport célja ezzel szemben a tömegek felvirágoztatása. Az utóbbit a polgári sport nem valósíthatja meg, csak a munkássport, mert ez, éppen úgy, mint a munkásmozgalom, a proletariátus nagy tömegein nyugszik.

Mindebből Julius Deutsch azt a következtetést vonja le, hogy a munkás ifjakkal külön sportegyesületekbe kell tömörülni, a polgári elemekkel keveredni nem szabad, sőt versenyezni sem szabad polgári versenyzőkkel, mert a polgári sport szelleme «megfertőzi» a munkáselemeket.

Nyilvánvaló, hogy Deutsch könyve, mindazt, ami a sportban rossz és kivetendő, egyszerűen a polgári mentalitás rovására írja, viszont ami magasabb sportérdek, azt úgy állítja be, mint az egyetlen üdvözítő osztály politika nézőpontját. Talán fölösleges is megjegyezni, hogy éppen a polgári elemek adják az amatőrök ezreit, akik küzdödé és nyomorogva is, lelkük egész szeretetével őrzik amatőrségüket. Talán arra is fölösleges rámutatnunk, hogy az úgynevezett «polgári sport» hivatalos vezetői is tisztában vannak azzal, hogy nem a professzionista sport az igazi sport. Ebből a szempontból tehát semmi különlegeset sem tartalmaz Deutsch könyve.

Ezen a helyen csak azt kívánjuk megállapítani, hogy ez az osztálypolitika bevezetése a sportba a legveszedelmesebb merénylet a sport ellen. Semmi sem alkalmas annyira a sport igazságainak meghamisítására,

mint éppen az osztályizgatás és az osztálygyűlés. Ha ez a szempont a nézőközönség mentalitásában erőre kap, nem az lesz a fontos, hogy valamely versenyző mit tud, hanem, hogy polgári vagy munkásosztályhoz tartozik-e?

Az individuális elemet pedig a sportból kiirtani nem lehet, mert a sport lényege éppen a küzdés és a versenyzés. «Sport ist Kampf» — mondja Carl Diem. Ez az, ami «az akaratot megacélozza és teljes erő-kifejtésre készíti» s amit Deutsch is a sport legértékesebb elemének tart. Egyéni elem nélkül küzdelem és harc el sem képzelhető. A birkózásban pl., amely egyik legelterjedtebb munkássport, egyén egyénnel áll szemben és az egyiknek győzni kell, a másiknak alul maradni. Az egyéni érvényesülés teljes kikapcsolása a sportban, mint ahogy Deutsch elképzeli, fogalmi képtelenség, mert az olyan sport, amelyből a küzdelem, az erők összemérése hiányzik, nem szolgálná a sport igazi célját: az akarat fejlesztését.

A sportnak munkás és polgári sportra való erőszakos tagozása tehát nemcsak mélységesen ellenkezik a sport lényegével, hanem mérget ültet a néző lelkébe, az agitáció, a gyűlés mérget, amely elhomályosítja a sportigazságok útjait és ebből a szempontból állandó összeütközésben van a sport magasabb érdekeivel.

Hasonlóan nem lehet sportérdeknek tekinteni azt a túlzó, gyűlölködő *sovinizmust* sem, amely esetenként a nemzetközi versenyek levegőjét uralja. Ismeretes, hogy néha a közönség annyira megfélemedezik a sportszerűség követelményeiről, hogy az idegenben mérkőző csapatot nemcsak terrorizálja fenyegető viselkedésével, hanem valóságos tömegverekedést rendez és a saját csapatának vereségét az idegen csapat tagjainak bántalmazásával akarja kiegyenlíteni. Ez a magatartás ellenkezik a sport magasabb szemszögével.

A sport, mint kultúrtényező, semmiféle téren sem szolgálhatja a gyűlölködés szítását, még a nacionalizmus terén sem. Egyébként is az olyan nacionalizmus értéke, amely csupán gyűlölködésben merül ki, erősen kétséges. A sport, mint kultúrfaktor, inkább a nemzetek közeledésének egyengetésére van hivatva. A közönség gyűlölködő sovinizmusa ezzel ellenkező hatást vált ki. Nemcsak elhidegülést okozhat az egyes nemzetek sportolói között, hanem a sportigazság rovására is szolgálhat. A versenyzőben azt a gondolatot élesztheti a tudat alatt, hogy a más nemzetbelit a szabályok megszegése árán is le kell győzni. Így jönnek létre a szabályellenes «lefekvések» az egynemzetbeliek között és így ragadtatják el magukat a bírák a pártoskodásra. Mindez természetesen a másik nemzet fiainál reakciót szül és őket is kényszeríti az igazság megkorrigálására. Ennek a következménye az lesz, hogy a nemzetközi verseny nem az erők objektív mérője lesz, hanem azt fogja kifejezésre juttatni, hogy melyik nemzetnek van nagyobb ereje és befolyása a sportpolitikában. A sportbéli sovinizmus tehát szintén ellenkezik a magasabb sportérdekkel.

3. A néző amatőrelleses tendenciája.

Ha a sport élethivatássá válik, elveszti sportszerűségének alapfel-tételét. Azt hisszük, hogy ebben minden gondolkozó sportember egyet-ért velünk. Más kérdés az, hogy hol van itt a határ és mikor válik a sport élethivatássá? A közkeletű amatőr-professionista megkülön-böztetés mintha csődöt mondott volna, mert mindenki érzi, hogy a megfizettség, mint külső ismertető jegy e kategóriák felállításánál nem teljesen kielégítő.

Emellett újabban bizonyos ellenszenvet is tapasztalhatunk az amatőreszmével szemben. Sokan úgy látják, hogy az amatőrség a sport-ban valami arisztokratikus tradíció, valami előkelősödés, ami ellen-kezik a kor demokratikus szellemével. A munkásosztály egy része az amatőrsportban a vagyonosabb társadalmi osztály privilégiumát sejtí és a «profi» gyakran szimpatikusabb előtte, mert többnyire közelebb áll osztályához. Természetesen megfelelnek arról, hogy ha nálunk nem is, de gazdagabb országban sokan nagy vagyont szereztek a sporttal. A szociáldemokrácia hivatalos álláspontja is — amint fentebb láttuk — professzionizmusellenes.

Az amatőrkérdésben felismerhető fogalmi zavart és tétovaságot fokozza az, hogy az amatőrségnek többféle szempontból való meg-világítása a legkülönbözőbb felfogásokhoz vezet. Kétségtelen, hogy a külső amatőrmáz önmagában semmit sem jelent. Ennél lényegesebb az a belső tartalom, mellyel a sportember ezt a fogalmat egyénileg ki-tölti. *Etikai* szempontból a sportember érzés- és gondolatvilága határozza meg amatőrvoltát. Ebből a nézőszögből ítélve valamely «profi»-futbal-lista különb amatőr lehet, mint akárhány tényleg amatőrként szereplő sportember.

Szociális szempontból sem a megfizettség a leglényegesebb krité-rium. A társadalomra nézve az a sportember, akinek a sporton kívül egyéb foglalkozása nincs, inkább professzionista, mint amatőr. Ilyenek is vannak! Emellett mások elhanyagolva tényleges élethivatásukat a külső amatőr jelleg megőrzésével oly mélyen hatolnak be a sport tanulmányo-zásába és gyakorlásába, hogy élethivatásuk másodlagos jelentőségű lesz rájuk nézve. Ez esetben az amatőr bajnoksport csak látszólag amatőr, lényegében hivatásos bajnoksport lesz, még akkor is, ha anyagi ellen-szolgáltatást a versenyző tényleg nem fogad el.

Amikor tehát azt igyekszünk itt kimutatni, hogy a nézőközönség tendenciája amatőrelleses és hogy a közönség bevonulása a sportpályákra az aktív sportolót a hivatásos sport felé hajtja, *nem azt értjük hivatásos alatt, aki sportteljesítményéért pénzzolgáltatást fogad el, hanem azt, akire nézve a sport főfoglalkozás, élethivatás lett.* Amatőr alatt viszont azt, aki a sportot mindig csak másodlagos, mellékes foglalkozásként és főképen kedvtelésből űzi.

Az amatőrség a sokak aktív sportolása, a professzionizmus a kevesek aktív sportja és a sok ezer néző álsportolása. Az előbbi az igazi kultúrérték, az utóbbi álérték. Csak az amatőrsport igazi sport — mondja *Willy Meisl*¹ — csak az hozhat üdülést, erőfelfrissülést, csak annak lehet nevelő hatása. Az ifjúság mintaképe, népének szimbóluma és támasza az amatőr. Csak az amatőrsport teremhet igazi gyümölcsöt.

Szociális szempontból pedig csak az a sportember minősíthető amatőrnek, aki a sportot öncélú, szabad tevékenységnek tekinti. Aki a sportban szerzett testi és lelki erejét az élet egyéb vonatkozásaiban produktív úton fel tudja használni, aki a sportban szerzett akaraterjét át tudja vinni élethivatására. Aki az ifjúság elmúlásával pontot tud tenni a sportdicsőség után és meg tudja találni a férfikor tevékenységének a társadalomra nézve hasznos útjait.

Vitathatatlan tehát, hogy úgy etikai és lélektani, mint szociális és kulturális szempontból egyaránt nagy jelentősége van annak, hogy a nézőközönség szerepe a sportban az aktív sportolót a professzionizmus felé tereli. Vizsgáljuk meg tehát, hogy a néző pszichéjében melyek azok a motívumok, melyek ilyen és hasonló hatásokat váltanak ki a sportemberből.

Legyünk végre tisztában azzal — mondja *Willy Meisl* —, hogy a tiszta amatőrség korszaka lezárult abban a pillanatban, amikor először *beléptidíjakat* kezdtek szedni a sportpályákon. *Meisl* szerint a magas bevétel, melyet a vállalkozók vágnak zsebre, öntudatlanul azt a gondolatot kezdi ébreszteni az amatőrben, hogy tulajdonképpen igazságtalanság, amikor kizárják őt azokból az anyagi javakból, melyeket az ő közreműködése teremt meg. Részben ez a szempont vezetett a nyílt professzionizmushoz. Mi itt azonban nem erre akarunk rámutatni.

Szerintünk a nézőközönségnek beléptidíjjal való megvámolása egy másik, még sokkal erősebb hatást váltott ki a versenyzőből: *azt a tudatot, hogy valamit nyújtania kell a közönségnek pénzéért.* Addig, amíg beléptidíj nélkül be lehetett menni a sporttelepekre «nézni», az amatőr sportembernek eszébe sem jutott, hogy ő most «attrakció». A közönség is szerényebben viselkedett akkor és jelenléte alig volt észrevehető. Mihelyt beléptidíjat kellett fizetnie, joggal elvárhatta, hogy pénzéért kapjon is valamit. A legjobbat és a legszebbet, a legérdekesebbet és a legizgatóbbat akarja pénzéért és oda megy, ahol a legtöbbet nyújtják neki.

Minél rendszeresebb lesz a jegyszedés, annál színházszerűbb lesz a sport és annál inkább függő viszonyba kerül a versenyző a közönséggel szemben.

A közönség kezdi otthon érezni magát a versenypályán, mind hangosabb lesz, sőt hangadóvá válik, akárcsak a színház nézőközönsége. A rendezőegyesületek a közönség kegyét kezdik keresni, éppen úgy, mint a színházi direktorok. A sajtó, mint a közönség szócsöve, erő-

¹ *Willy Meisl: «Der Sport am Scheidewege».*

sen foglalkozni kezd a versenyzőkkel — de csak a bajnokokkal —, fel-emelve vagy lesújtva, nagygyá téve vagy megsemmisítve sportembereket.

Ehhez képest az amatőr új atmoszférába kerül. Aki nem tud a közönség és a sajtó kegyeibe jutni, az lassan kedvét veszti és visszavonul. Akit pedig a népszerűség felemel a magasba, az felszívja a sportot minden idegszálába, úgyhogy végül álmodni sem tud egyébről, csak a sportról. Ez utóbbi amatőr bajnoktípus gyakran beleesik abba a lelki állapotba, amit a német terminológia «Sportverblödung»-nak nevez. Semmi sem érdekli már, csak a sport. Semmiről sem tud társalogni úgy, hogy két percen belül a sporttémára vissza ne térjen. Hivatását — ha ugyan van ilyen — természetesen elhanyagolja, immel-ámmal, kedvetlenül végzi. Amikor a munkaidőnek vége van, kő esik le a szívéből és szalad le az utcára, hogy megvegye az esti lapokat, melyeket hátulról kezd olvasni, mert ott van a sportrovat — a többit el sem olvassa! Ez a lelkiállapot mélyen befészkelődve az amatőr agyába, könnyen megmérgezheti egész életét. Ez az, ami a kiöregedő sportembert arra készíti, hogy önmagát és a sportot nevétségessé téve görcsösen ragaszkodjék lehetetlen próbálkozásokhoz és kopasz vagy dereosedő fejjel elhanyagolva kenyérkeresetét, komoly életpályáját, délibábokat kergessen. A sport ezen a téren nem szolgálja a társadalom érdekeit.

A nézőközönség megvámolása természetesen ma már olyan tényező, amellyel mint változhatatlannal kell számolni. Sasaki Kihichaburó, japán főiskolai tanár 1907-ben Budapesten magyar nyelven kiadott «Djudo» című könyvében azt mondja, hogy japán felfogás szerint a sport ellen elkövetett legnagyobb visszaélés volt az, amikor a djudót először belépődíj ellenében kezdték mutogatni a publikumnak. Azóta Japánban is megváltoztak a viszonyok. Ma már ott sem tekintik a jegyszedést visszaélésnek. A mélyen szántó gazdasági okok azóta mindenütt megváltoztatták a sport világképletét, amin siránkozni nevétségessé volna, változtatni pedig nem lehet.

Ez a felismerés azonban nem lehet akadálya annak, hogy a sport felkutassa a fizető nézőközönség káros befolyásának rugóit és hogy a legmesszebbmenő módon védekezzék ellenük. Minél inkább függő viszonyba kerül a sportember a nézővel szemben, annál nagyobb a veszedelme annak, hogy a sportot hivatásává teszi, ha nem is névleg, de tényleg. A társadalomnak azonban ez ellen védekeznie kell, de nem úgy, hogy most már ellenségei leszünk minden sportnak, hanem magán a sporton keresztül. Mert csak a sport szellemi nivójának emelése lehet mind ennek egyetlen orvossága.

Láttuk *Giese* felfogásában, hogy a sportban a néző szenzációhajhászai és ösztönfeloldási törekvése az «Unkultur»-t szolgálja. Lássuk most, hogy *Giese* három kulturális életformája, az esztétikai, a heroikus és a kollektív sportirány, mennyiben ellenkezik a sport amatőr irányú

fejlődésével, az amatőr eszmével, amelyet a magunk részéről a sport legmélyebb értékének tekintünk.

Akár filozófiai, akár pszichológiai oldalról nézzük az esztétikai kérdést, arra a végkövetkeztetésre jutunk, hogy az *esztétikai probléma* tulajdonképpen a művészet problémája. A sport viszont legfeljebb tárgya lehet a művészetnek, művészi témául szolgálhat, de maga művészeté sohasem válhat, mert a versenyző se nem alkot, se nem alakít. A sport esztétikájához is csak a művészetten keresztül juthatunk el.

*Pauler*¹ szerint: «esztétikus jelzővel voltaképpen mindig emberi alkotást illetünk, vagy legalább is olyan tárgyat, amelyet úgy tekinthetünk, mintha emberi alkotás volna». Ez Pauler szerint úgy értendő, hogy mikor például a természet szépségét csodáljuk, öntudatlanul is oly szempontból tekintjük, mintha valami szellemi alkotás volna. Vagyis a szép emberi test azért szép, mert műalkotás mintájára fogható fel. Az ember a művészet segítségével fedezi fel a természet szépségeit. Ezért tudvalevőleg a természeti szépség, a szép test, a szép tájék méltánylása a fejlett kultúra terméke. Alsóbb műveltségi fokon álló népeknél és egyéneknél még nem léphet fel, mert a művészet még nem tárta fel előttük a természet szépségének titkát.

Az esztétikai élvezés, mint a dolgok érzéki formájában való érdeknélküli gyönyörködés — mondja *Komis*² —, hosszabb fejlődésnek, különösen a művészi nevelésnek eredménye. A gyermek esztétikai ítélete lényegesen különbözik a felnőttétől és rendszeren nem magára a műalkotásra, hanem az ábrázolt tartalomra, mint ilyenre vonatkozik. A formai esztétikai mozzanatok élvezése a művészi nevelés eredménye.

A sportnak tehát annyiban van és lehet esztétikája, amennyiben a sportoló teste mozdulatbeli szépségénél fogva műalkotás mintájára fogható fel. Amennyiben emlékeztet valami művészi meglátásra, amelyet művészi neveltetésünk már egy vagy több ízben esztétikai tartalommal emelt bennünk. A sportoló teste, illetve mozgása ez esetben esztétikai érzelmet kelt, de ez nem közvetlenül a sporttal függ össze, hanem azzal a művészzel, amely neveltetésünk kapcsán feltárta előttünk az emberi test szépségeit. A sport itt csak témául szolgál. Alak-, ritmus-, harmóniaérzelmek mind művészi neveltetésünk eredményei és ha a sportban ezt meglátjuk, megérezzük, ez utánérzése művészi ismereteinknek.

Visszatérve a nézőre, meg kell állapítanunk, hogy az a néző típus, amely főleg esztétikumot keres a sportban, a sportot csak másodlagos szempontból nézi. *Az, hogy valamely sportember nyújt-e esztétikai látványt sportolásával, teljesen független sportteljesítményétől.* A sportoló akkor elégítheti ki az esztétikai követelményt, ha szép a teste, proporcionális az alakja, szép a feje, kellemesek arcvonásai stb. és emellett

¹ Pauler Ákos: «Bevezetés a filozófiába».

² Kornis Gyula: «Lelki élet».

akcióiban bizonyos harmónia nyilvánul meg. Ha pl. láb- és kézmunkája összhangban van stb. Mindez jó, ha adva van a sportolónál, de aem fontos. Lehetséges, hogy éppen a legkiválóbb bajnokból hiányzik mindez. Lehet, hogy éppen a győztes esztétikailag nem szép, sőt aránytalan, esetleg torz külsejű. A legritkább véletlen az, ha a győzelemhez szükséges lelki kvalitások egy személyben egyesülnek a szép testtel, a szép arccal és a harmonikus mozgással.

Mindazonáltal a művészi értelemben vett esztétikának jelentős szerepe van az egyes sportágak fejlődésében és népszerűv *T* tételében. Nem azért, mert a sportoló individuális fejlődését esztétikai irányban befolyásolni tudja, hanem azért, mert amennyiben művészi témául szolgálhat és alkalmas a művész inspirálására, a művészetten keresztül is megfoghatja a közönség érdeklődését és szépérzékét. Ennyiben tehát a sportesztétikumnak nagy kulturális jelentősége van.

Az esztétikum teljes hiányában tartós és egészséges sport nehezen képzelhető. Viszont a festészet és a szobrászat jelentős szerepet játszhat a jövő sportjában, mert arra van hivatva, hogy felfedje a sport szépségeit és ezáltal fokozza a közönség sportszeretétét és lelkesedését.

Giese téved tehát akkor, amikor a környezet és a dekoráció művészetét nem tartja valódi sportesztétikának és némi gúnnyal «Zuzatz-ästhetik»-nek nevezi. A sportesztétika súlypontját a fentiek alapján éppen a sportot dekoráló sporttárgyú szobrászat, festészet és építészetben látjuk, mert ezek a felfedői, hordozói és továbbfejlesztői a sportbéli esztétikai iránynak.

A néző azonban a művészi esztétika szempontjából semmi közvetlen hatást a sportoló egyén fejlődésére nem gyakorolhat. Hiába akarná a sportember, hogy mozdulatai művészi témául szolgáljanak, hogy «hátra hajló teste» — *Rodin* szavaival élve —, «szép íjnak, ampolnának, vagy vázának legyen felfogható». Ez teljességgel lehetetlen! Ha a versenyzőnek szép és harmonikus teste van, ez isteni adottság, de erről ő maga legkevesébb sem tehet. Ha nincs, az sem baj! Sporteredményeinek nem árt, legfeljebb a közönség nem fogja annyira dédelgetni.

Vannak bizonyos sportágak, melyek esztétikai szempontból már inkább a testkultúrának művészetbe hajló határterületén állanak. Ezek a tánchoz közelednek. Ilyen pl. a műkorcsolyázás. Itt hiányzik a sport lényege: a harc és a küzdelem. Éppen ezért inkább be lehetnek állítva esztétikai szempontok kielégítésére. Viszont a küzdő sportok fogalmilag kizárják az esztétikai hatásra való erősebb törekvést. Tapasztalati tények egész sora bizonyítja, hogy tehetséges versenyzők, akik mindenáron esztétikai látványt akartak nyújtani, komikussá váltak és sohase tudtak olyan eredményt elérni, amilyent e nélkül a csírájában lehetetlen törekvés nélkül elérhettek volna.

A nézőben egy másik esztétikai szempont is él, amely nem azonos az esztétika művészi fogalmával. A közönség vulgáris értelemben vett esztétikai követelménye az, hogy a versenyző könnyedén, az erőlködés

külső jele nélkül, «elegánsan» győzzön. Giese a stílust is ide számítja. Ez a követelmény bizonyos feltételek mellett kielégíthető és így nem lehet tagadni, hogy részben nevelő hatást gyakorol a versenyzőre. Az elegáns, fölényes módon való győzés azonban a néző szempontjából nem annyira esztétikai, mint inkább heroikus jelenség, mert a bajnokot még magasabb piederstálra emeli a többiekkel szemben. A versenyző szempontjából a nehezen, nagy akaraterővel kivívott győzelem természetesen mindig heroikusabb élmény.

De a nyaktörő mutatványt végző cirkuszi akrobata mosolygó arca nem feltétlenül esztétikus jelenség, sőt sokszor kínosabb látvány, mint a csúcsteljesítményt elérő sportember eltorzult külső megjelenése. A teljesítménynek és az azt kísérő külső fizikai jelenségeknek összhangban kell lenniök, mert az utóbbiak természetes megnyilvánulásai a testi és lelki felfokozottságnak. Ezzel szemben az erőlködést takaró mosolygó vagy merev álarc a mesterkéeltség hatását kelti és inkább diszharmonikusnak mondható, mert nincs összhangban a valósággal.

A stílus pedig nem feltétlenül függ össze az esztétikai szemponttal. Inkább a versenyző ítéleti és teremtő képzeletbeli készségének a megnyilvánulása. A stílus nem kell, hogy feltétlenül szép, vagy érdekes legyen. Néha csúnya vagy unalmas. Sportszempontból az a fontos, hogy eredményre vezető-e? Lacoste teniszbajnok stílusa nem volt szép, sőt unalmas volt. Egyhangú gépstílus, ami már ezért sem lehet esztétikus. Sportszempontból ez semmit sem vont le eredményeinek értékéből.

Az az esztétikai irány, amely elsősorban eleganciát és fölényt követel a versenyzőtől, bizonyos mértékben szembehelyezkedik azzal az iránnyal, amely az akarat nevelését tekinti a versenysport főcéljának. Szembekerül az amatőr szemponttal, mely a sport lényegét a testen keresztül gyakorolt lélekkultuszban látja. Az amatőr a dolog természete szerint nem fordíthat annyi időt a technika fejlesztésére, mint a professzionista és így ezt a hiányt az akarat nagyfokú megfeszítésével kell pótolnia. Ez a fanatikus győzniakarás bizonyos külső megnyilvánulásokkal jár. Az arc néha eltorzul, a kéz ökölbe szorul, a szem kimered stb. Ez kétségtelenül ellenkezik az ú. n. «elegáns» küzdelemmel.

A közönség azonban «esztétikai» látványt akar. Azt akarja, hogy ne látszódjék a bajnokon sem fáradtság, sem erőlködés. A közönség nem törődik azzal hogy az amatőr bajnok reggeltől estig hivatásának él és csak lopva tud magának időt szakítani a tréningre. A közönség nem ismer relatív eredményt. Nem érdekli az amatőr akaratereje, melylyel a győzelmet kierőszakolja. Mindez természetesen lassan, észrevétlenül a *professzionizmus felé vezet, mert csak burkolt, vagy nyílt professzionista felkészültség mellett lehet a versenyző abban a helyzetben, hogy a győznytudáson kívül az elegáns mozgást és az arc mosolyratorzítását is meg tudja tanulni.*

Még szembeötlőbb a néző *heroikus irányzatának* amatőrrelles tendenciája. Míg az amatőrsportban a versenyző szempontjából a heroizmus, mint lelki hajtóerő nélkülözhetetlen, addig a nézőközönség részéről a hőszerzés egészen mást jelent. Itt határozottan kétféle heroikus irányzatot ismerünk fel. *A sportoló heroizmusa és a néző hőszerzése éppen ellenkező irányban halad.* A közönség csak egy hőst ismer: a győztest. A többi versenyző minden heroizmusával egyetemben az érdektelenségbe süllyed és elveszti hősi jellegét, mihelyt kiadta a győzelmet kezéből.

Az amatőrsport ezzel szemben arra törekszik, hogy a heroikus küzdelem és az akaratedzés minél több ember élményévé váljék. Ezen magasabb sportszempontból nem a bajnok személye a fontos, hanem hogy minél több ember elérje azt a sportnívót, amely az akarat bizonyos megedzésével jár.

A sporteredmény, mondja *Heinz Landmann*,¹ lehet egyidejűleg testi és szellemi teljesítmény, sőt többnyire az is. A hozzáértők így is értékelik. De nem így a nagyközönség! *Ami a bajnokot a tömeg szemében hősszá emeli, sohasem a szellemi teljesítmény, hanem tisztán a testi produkció.* Az erő, a gyorsaság vagy legjobb esetben a tréning útján nyert ügyesség. Mindig csak a legszembeötlőbb testtechnikai teljesítmény az, ami a tömeget lelkesíti és a zajos tetszését kiváltja. Sőt tovább menve *még csak nem is a teljesítmény, hanem csupán az eredmény maga.*

Ezen a téren a nézőtömeg hőszkultusza messze eltávolodott az igazi, mélyebb értelemben vett hőszkereséstől. A heroizmus eredeti, mélyebb értelme az volt, hogy a hős a győzelem érdekében az életét tette kockára és pedig az élet feláldozásának teljes tudatában. A hősiesség ára az élet maga volt. Ebből a mélyebb, igazi értelemben vett hősz-típusból ma már csak kevés él. Ilyen az önként jelentkező és feladátára önként vállalkozó frontharcos, vagy az eszméért meghalni kész forradalmár. Korunk felületes gondolkozására jellemző, hogy mindkét igazi hősz-típus feledésbe ment és teljesen háttérbe szorult a sportbajnok mellett. Alig tizennégy esztendeje annak, hogy a nagy háború véget ért és a háború igazi hőstettei már csaknem a feledés teljes homályába süllyedtek. A forradalmár pedig ma inkább mosolyt keltő figura, mint hős, de semmi körülmények között, sem tudna Danton vagy Robespierre piederstáljára emelkedni. Érdekes példáját említi ennek Landmann. Szovjetfilmben szerepel egy egyszerű paraszt, aki megismerve a világboldogító kommunista elveket, fokozatosan öntudatos forradalmárrá válik. A jórészt orosz kommunistákból álló nézőközönség a film egyetlen egy részletét sem fogadta olyan meglepéssel és kitörő tetszéssel, mint amikor ez a parasztból lett forradalmár a gyárost és négy alkalmazottját leboxolja. A forradalmi hős legbátrabb mártírhalála

¹ Heinz Landmann: «Heroenkult».

sem válthat ki ma olyan lelkesedést a tömegből és nem emelheti olyan magasra, mint valamely boxviadalban elért győzelem.

A nézőközönség sportbéli hőskeresésében semmit sem találunk a heroizmus mélyebb értelméből. *Amikor a tömeg a bajnokot tiszteli és ünnepli, csak külső mázában, de nem belső lényegében érvényesül a heroikus életforma.* Mert a tömeg szemében nem az a fontos, hogy a hős miként éri el eredményét és hogyan jut el a győzelemhez, hanem csak tisztán az a fontos, hogy győz.

Vannak ugyan egyes sportágak, mint pl. a repülő- és az autósportok, melyeknél a sportember nemcsak tényleg, hanem öntudatosan kockára teszi életét. Ezenkívül más sportoknál is előfordulnak időközönként halálesetek, de az élet heroikus feláldozása a sportban sohasem lényeges és nem alapelem. A sporthalált balesetnek tekintik, nem pedig a heroizmus árának és következképpen nem is emelik a sport hősi halottjait arra a piedesztálra, mint a győzöt.

A tömeg merő testitechnikai teljesítményt követi. Ennek természetesen az a következménye — folytatja Heinz Landmann —, hogy a sportember úgy küzd, hogy külső eredménye világosan szembezőkő legyen és hogy ennek folytán hősként ünnepejjék. Nem törekedhetik arra, hogy küzdelmébe szellemi motívumokat vigyen és hogy a technikát csupán eszköznek tekintse, hanem kénytelen lesz a sporttechnikát eszközből célá emelni, miután enélkül nem elégítheti ki a közönség követelményeit. Mind több és több engedményt fog tenni a nézőnek. Ilyen arányban elhanyagolja a sport szellemi részét és előtérbe tolja a tiszta testiséget.

A tömeg rekordra éhes, a bajnok kénytelen tehát önmagát a legmesszebbmenő egyoldalúságra nevelni a harmonikus és sokoldalú testi nevelés feláldozása árán, hogy ezáltal az eredményes egyoldalúságot kierőszakolja.

A bajnok kezdi sportteljesítményét mértéktelenül túlbecsülni és a sportot mindinkább élethivatásának érezni, mert oly sok fizikai és pszichikai megerőltetést kíván tőle, hogy egyébkénti élethivatása és magánélete számára jóformán semmi energiája, érdeklődése sem marad. Ennek folytán ha nem is a sportból él, végeredményben hivatásos lesz, mert a sportnak fog egészen élni és a sport lesz életének főtartalma. (Landmann.)

A sport szubjektív heroizmusa ezzel szemben abban rejlik, hogy a sportember a szenvedésteljes és csaknem önsanyargató küzdelmek árán, az akarat nagyfokú megfeszítésével kivívja a győzelmet és amellet megmarad a «fair play» elv keretein belül, betartva lovasgiasan a szabályokat. A nézőközönség heroikus iránya egészen más úton halad, merő külsőségeken és nem érdeklő a versenyző belső lelki világa.

Petschauer Attila vívóbajnokunk az 1931. évi bécsi európa-bajnokság döntőjében az olasz Anselmivel szemben bmondott egy olyan tust, amit a zsűri nem látott, kockára téve ezzel helyezését. Kehrling

Béla teniszbajnokunkról köztudomású, hogy a vonalbírónak javára történt tévedése esetén a következő labdát szándékosan outra üti, hogy a vonalbíró tévedését ezzel az igazságnak megfelelően korigálja. Ezek az igazi heroikus esetek a sportban, a valódi értelemben vett belső hősiesség klasszikus példái. De a közönség vajjon értékeli-e ezeket a lovagias gesztusokat annyira, mint a győzelmet? Sajnos, sohasem! A győzelem a tömeg szemében mindig és mindennél többet ér, még akkor is, ha belső, heroikus érték tekintetében esetleg igen szegény.

A hérosztkereső közönséget továbbá nem érdekli a másodklasszis sem. A közönség minden rajongását és bámulatát a «crackek»-nek áldozza és egyáltalában nem veszi figyelembe a közepes versenyzők ezreit, a másod- és harmadklasszisú bajnokok eredményeit. Ez az irány a professzionizmushoz kell hogy vezessen, mert a relatív eredményeket nem értékeli.

Az ilyen irányú tendencia is arra serkenti a sportolót, hogy élethivatásává tegye a sportot, mert a közönség előtt sportértéke csak annak a teljesítménynek van, amely a bajnoki mértéket megüti. *Csak hivatásos felkészültség mellett remélhetik a sportemberek, hogy a közönség bajnok igényének, hérosz-szükségletének eleget tehetnek. Az amatőrsport, a sokak sportja pedig a feledés és a nemtörődömség háttérébe süllyed. Aki bajnok nem lehty beáll nézőnek és így a sport színjátékká lesz, messze eltérve igazi kulturális hivatásától.*

Végül a néző *kollektív iránya* sem jelenti a sportbéli kollektivitást. Kétségtelen, hogy a sport mint látványosság, összehozza az embereket és jelentékeny szerepet játszik abban, hogy az emberek társas érintkezése fejlődik. Ez a fejlődés kulturális szükséglet, mert az érintkezés, az egymás megértése, a gondolatok kicserélése, a civilizáció és kultúra haladásának alapfeltétele. Ha az emberek a hegytetőkön, vagy a barlangokban tanyázva egymástól elszigetelten élnék le életüket, sohasem jutottak volna el a mai kultúra és civilizáció gyümölcseihez.

A néző kollektivitása azonban mégsem a sport kollektivitása. Ez legfeljebb azt jelenti, hogy a nézők tömegében kollektív hajlamok fejlődnek és ezek tárgyat és alkalmat keresnek, melyekben magukat kiéllehetik, így a sport is csak egyik tárgya ennek a kollektív hajlamnak, anélkül, hogy azzal szorosabb összefüggésben állna. Az emberek ezrei nemcsak a sport látványosságára gyűlnek össze, hanem százféle más látványosságra is. Ha nevezetes ember érkezik valamely városba, az emberek ezrei gyűlnek az utcára. Ahol valami ünnepi ceremónia látható, ott felvonul a kíváncsi tömeg és az emberek éppen olyan kollektív élményeken mennek itt is át, mint a sportversenyeken.

Nem a nézőközönség, hanem a sportolók kollektivitása volna a magasabb sportérdek. Ez a kettő azonban kizárja egymást. Ahol negyvenezer néző van, ojt huszonnégy futballozó sportol. Az igazi sportérdek az volna, hogy a negyvenezer néző futballozzék. A néző kollektív irányzata azonban ezt lehetetlenné teszi, mert a tömeg látványosságot

akar és ezt a látványosságot csak azok a kevesek nyújthatják, akik a bajnoknívót elérték.

A nézőközönség kollektív iránya tehát annyiban amatőr ellenes, hogy lehetetlenné teszi a sport igazi kollektivitását. Elvonja a sporttól és nézővé teszi az aktív sportembereket. így aztán a munkás, a kispolgár és az intellektuel vasárnap délutánját nem arra szenteli, hogy maga odaálljon sportolni, hanem inkább elmegy nézőnek a nagy mérkőzésekre és ezáltal a sport igazi érdeke szenved.

Látjuk tehát, hogy a Giese által ismertetett mind a három kulturális életforma, mint nézőszempont, végeredményben összeütközik a sport magasabb érdekeivel. Talán ez a sport örök tragikum! Mert nézőközönség nélkül egyetlen sportág sem tud igazán felvirágozni és sokáig jelszínen maradni. A nézőközönség jelenléte pedig ellenállhatatlanul a professzionizmus felé hajtja a sportot. A néző összes szempontjai végeredményben olyan feladat elé állítják a versenyzőt, melynek csak burkolt, vagy nyílt professzionizmus árán tud eleget tenni.

Ez pedig nem lehet a sport igazi kultúrhivatása. A sportkultúra a nagytömegek, széles néprétegek aktív sportolása. A sport kulturális feladata sohasem lesz a közönség gyönyörködtetése, hanem a legszélesebb néprétegek testi és lelki kvalitásának az aktív sport útján való javítása. Kérdés, hogy lehet-e befolyásolni a fejlődés útját? Kérdés, hogy a jövő sportja a kevesek professzionista, vagy a sokak amatőrsportja felé vezet-e?

Azt hisszük, hogy a néző szempontjainak és a magasabb sport-érdeknek küzdelme végeredményben sohasem fog az egyik vagy a másik irányban eldőlni. Kétségtelen azonban, hogy a néző szempontja annál inkább fog módosulni és átváltozni a magasabb sportérdek javára, minél több ember fog aktív sportot űzni. Aki maga is versenyző volt, aki valósággal átélte a sportversenyek élményeit, egészen más szemmel nézi mások versenyzését. Jobban értékeli és megérti a versenyzés folyamán kifejtett nagyfokú lelki koncentrációt, amelyhez hasonlót talán az élet semmiféle megnyilvánulásában sem tapasztalhatunk. Ennek folyamánként inkább megbecsüli a relatív eredményeket, ha azok mögött az akarat ideális megfeszítése és kifejtése rejlik.

Ezért remélhető, hogy az aktív sportemberek számbeli szaporodása a nézőközönség sorában idővel javítani, emelni fogja a néző szerepét a sportkultúrában. Lényeges feltétele ennek azonban a tudományos sportirodalom fellendülése és széles körben való elterjedése is, mert az általános színvonal jelentékeny emelkedése nélkül alig várható.

MÁSODIK TANULMÁNY

A SPORTMOZGALOM TÁRSADALMI LÉLEKTANA

II.

A sportmozgalom társadalmi lélektana.

ESTELEDIK. A körutak transzparenszei egymásután gyulladnak ki. A nagy lapok kirakatai előtt százakra menő tömeg várja a sporteredményeket és vitatja a lehetőségeket. Az utcasarkokon, a kávéházakban, a klubokban és mindenütt, ahol az emberek társas érintkezése fluktuál, állandó téma a sport. Emberek ezrei nemcsak érdeklődnek a sport iránt, hanem megélhetést is találnak a sport révén. Gyárak ontják a sportcikkeket, melyek szétosztódnak a sportkereskedések százai között. Sporttelepek, klubházak, stadionok épülnek fel, melyeknek előállítására és felépítésére ismét sok embernek ad kenyeret. A mozgó sportfilmeket adnak elő és a hírlapok tekintélyes részét a sporttudósítások töltik ki. Mindenütt sport, sport, sport. . .

Társadalmi jelenséggel állunk szemben; mozgalommal, mely az élet lüktető vérkeringésébe befészkelődött és ott napról-napra erősödő tendenciát mutat. Valaki azonban mégsem akar erről tudomást szerezni. Ő a «szellem embere»! A körúton dühösen kerül ki a sporteredményeket leső csoportokat, az újságban megvetéssel fordítja tovább azt az oldalt, amely a sporteredményeket tárja elébe. A rádiót bosszúsán zárja el, mihelyt azt hallja: «A Magyar Távirati Iroda sporthírszolgálatára jelenti». Nem érdekli az, ami ma ezek, milliók érdeklődésének központjában áll. Nem kíváncsi rá, hogy mi az az új valami, amivel a sajtóban, rádióban, utcán lépten-nyomon találkozunk, ami betolakszik társaságába, sőt a lakásába is, ami befolyásolja az emberek megjelenését, barnára festi a férfiak arcát, megváltoztatja a nők testtartását, ruházódását? Nem kíváncsi arra, hogy mi az a mozgalom, ami néhány évtized óta erősen megváltoztatta az egész civilizált világ képét?

Ami százazreket és milliókat mozgat, mégsem lehet érdektelen a tudomány szempontjából. A társadalom minden rétegét foglalkoztató jelenség olyan szociális probléma, melynek analizálása, szétboncolása és a szociológia tükrében való megvilágítása ma már alig mellőzhető. Valóban a sportmozgalom ma már oly részleges társadalmi mozgalomnak tekinthető, mely jelentőségében elérkezett odáig, hogy szociológiai kutatás tárgya lehessen.

Tanulmányunk, melyben e mozgalom társadalmi eredetét, kifejlődését, eltolódását és válságát, továbbá a jövőbeli befolyásolás lehetőségét kívánjuk fejtegetni és arra a figyelmet felhívni, nem akar rend-

szeres szociológia lenni. Egyrészt azért nem, mert keretei sokkal szerte-nyebbek annál, semmint, hogy szociológiának nevezhetnők. Másrészt azért sem, mert valamely részleges társadalmi mozgalom leírása általában nem nevezhető szociológiának. A tudomány mai álláspontja szerint ugyanis a szociológia szó egyebet jelent. Ezért nem követtük Risse példáját, aki könyvét «Sociologie des Sports»-nak nevezte.

A szociológia Giddings meghatározásában alapvető társas tudomány, amely összefoglaló képet nyújt az egyetemes társas fejlődés törvényeiről. A szociológusok a szociológia szónak — amely Comtetől ered — nem adnak ugyan egyöntetű értelmet és meglehetősen különbözően határozzák meg fogalmát, de abban általában megegyeznek, hogy a szociológia az egyetemes társadalmi jelenségek megfigyelésére és az ezzel kapcsolatos törvények felállítására irányuló tudomány.

A szociológusok főtörekvése arra irányul, hogy a társadalmi jelenségek alakulásának és fejlődésének exakt törvényeit felállítsák. Ennek folyamányaként a tudományos irodalomban leginkább az úgynevezett általános szociológiával találkozunk, mely a szociológia alapelveit, módszereit, törvényeit tárgyalja. Részletmozgalmak, részlet jelenségek boncolásával inkább az írók foglalkoztak. Az íróknak és bölcselőknek viszont igen sokat köszönhet ez a tudomány, mert ők bonckés alá vették az egyes társadalmi jelenségeket, rámutattak a társadalmi psziché bizonyos sajátosságaira és bizonyos társadalmi folyamatok okaira. Max Nordau a konvencionális hazugságok lélektanát, Nietzsche a társadalmi csordaszellem természetét, Tarde az utánczás pszichológiáját tárta fel munkásságával. Ezeknek a részlettársadalmi jelenségeknek leírása jelentékeny szerepet játszott a szociológia alapvetésében, az egyes társadalmi törvények felállításában és bizonyos szempontból talán még nagyobb értéket képvisel, mint az elvont szociológia, amely kizárólag törvények kutatásával foglalkozik. Az exakt törvények felállítását ugyanis némi óvatossággal kell fogadnunk. Mint a lélektanban, a szociológiában is igen sok az illúzió a törvények felállítása körül. Miként nincs két egyforma lelki folyamat két emberben, sőt ugyanabban az egyénben sem ismétlődik meg sohasem azonos módon, épúgy nincsenek megismétlődő azonos társadalmi jelenségek és nem alakul ki kétszer azonos módon ugyanaz a társadalmi tudat.

Ennek folytán a társadalmi részletjelenségek leírása — ha nem is tekinthető szoros értelemben szociológiának — mégis jelentékeny szerepet fog játszani a szociológia továbbfejlődésében, mert csakis ezen részlet jelenségek leírásából indulhat ki az exakt törvényt kutató szociológia.

A sportmozgalomnak, mint társadalmi jelenségnek felkutatására irányuló tevékenység tehát önmagában nem tekinthető szociológiának, hanem legfeljebb adalékul szolgálhat deduktív rendszerű szociológiai kutatásokhoz. Annak azonban nincs akadálya, hogy az ilyen részlet-természetű társadalmi jelenségek vizsgálatánál a szociológia által már

felállított és általunk igazoltnak látott törvényeket induktíve alkalmazzuk.

Nem szándékozunk a sportmozgalom szociálpszichológiai boncolásánál az általános szociológiai törvények hosszadalmas és nehézkes ismertetésébe bocsátkozni. Részben azért nem, mert a sport szociológiájánál — annak természete szerint — a szociológiai törvényeknek csak egy része érvényesül, lévén a sportmozgalom leírása maga is csak részletszociológia. De nem szándékozunk ezt tenni azért sem, mert ennek a szerény munkának nem célja új szociológiai törvények felállítása vagy a már elfogadott törvények kritikája. Csupán arra fogunk törekedni, hogy a már általában elfogadott és mondhatni kipróbált törvények egy részét induktíve olyképpen alkalmazzuk, hogy a sportmozgalom megszületésének, kifejlődésének fázisait ezekkel a törvényekkel magyarázzuk és igazoljuk.

Éppen ezért nem csatlakozunk egyik iskolához sem, hanem minden iskolának felállított törvényeiből elfogadjuk azt, amit már általában elfogadnak és ami egyébként is alkalmazható a sportmozgalom magyarázatánál.

Köztudomású, hogy a szociológia alapvetői kutatásaiknál bizonyos teleológiai szempontokat követtek, bizonyos adott szemszögből indultak ki és valamely meghatározott elvet akartak beigazolni exakt törvények felállításával. Így Comte azt akarta igazolni, hogy a társadalmi haladás merőben a szellemi haladás terméke és az eszmék jelölik ki és állapítják meg a társadalmi haladás útjait. Spencer szociológiai rendszerében azt az elvet igyekezett bizonyítani, hogy a társadalom szervezetének titkait csak biológiai törvények alapján lehet megfejtetni és hogy a társadalmi élet törvényei a szerves élet biológiai törvényeivel azonosak. Végül Marx a történelmi materializmus megalapításával azt a szempontot akarta igazolni, hogy társadalmunk fejlődését egyedül a gazdasági okok irányítják.

E három iskola követői aztán többnyire a legmesszebbmenő egyoldalúsággal amellet kardoskodtak, hogy csak az általuk képviselt iskola tanítása a helyes. A magunk részéről természetesen minden iskolából átvesszük azt, amit ma már általában helyesnek elismernek és mind a három iskola törvényeit igyekszünk a sportmozgalom jelenségeinek magyarázatánál felhasználni.

A Comte-féle pozitív iskola a maga merev egyoldalúságában ma már a múlté. Tagadhatatlan azonban, hogy a biológiai és gazdasági okok mellett a szellemi életnek, a gondolatnak és az eszmének is jelentékeny kauzális súlya van a társadalmi fejlődésben. Ha ez nem így volna, akkor semmi értelme, célja nem volna magának a szociológiai tudománynak sem. Mért kutatnók a társadalmak keletkezésének, fejlődésének okait és tényezőit, ha a befolyásolás lehetősége teljesen ki volna zárva? Semmi-féle szellemi tudománynak sem lehet megfelelő súlya és nem számíthat a komoly fejlődés lehetőségére, ha nincs konkrét célja. A szociológiának

sem lehet más jelentősége, mint az, hogy a társadalmi fejlődés törvényeinek felkutatásával rámutasson arra, ami hasznos és ami káros s ezáltal a jövő fejlődést igyekezzék befolyásolni. Enélkül az egész tudomány nélkülözné a gyakorlatiasság jellegét. Igyekezni fogunk tehát tanulmányunkban rámutatni arra, hogy az eszme és a gondolat milyen befolyást gyakorolt a sportmozgalom kifejlődésében és tanulmányunk végén összegezni fogjuk a jövő befolyásolásának lehetőségére és eszközeire vonatkozó megfigyeléseinket.

A biológiai iskola a maga teljességében és egészében épügy nem fogadható el, mint a pozitív iskola. Különösen az az irányzat, amely túlzásba vitte a társadalmi és biológiai szervezetek közötti analógiák keresését és felállítását, sokszor túllőtt a célon és inkább költői, mint tudományos megállapításokat tett. A biológiai szempontok felkutatása a szociológiában inkább a kauzalitás, mint az analógiák felállítása tekintetében bír tudományos jelentőséggel. Ezért a sportmozgalom genezisénél igyekezni fogunk a biológiai okokra, mint fontos motívumokra rámutatni. Emellett a biológiai iskola kétségtelenül felállított néhány helyes párhuzamot a biológiai és a társadalmi tények között. Ezeket megfelelő helyen szintén igyekezni fogunk felhasználni.

A legerjedtebb és a legnagyobb népszerűségnek örvendő szociológiai iskola a történelmi materialistáké. A gazdasági okok szerepe kétségtelenül elsőrendű minden társadalmi mozgalomban. Ezért igyekezünk a gazdasági okokat is kidomborítani úgy a mozgalom születésének, mint kifejlődésének megrajzolásánál és súlyt vetünk a mozgalom által felvetett problémák megoldásánál a materiális okokra is.

Újabban a szociológia mindinkább közeledik a lélektanhoz. Palante¹ szerint mindazok a statikai vagy dinamikai jelenségek, melyekből a társaságok élete összeverődik, voltaképpen gondolatok, hitek, vágyak formájában jelentkeznek. A szociológia — szerinte — nem egyéb, mint társadalmi lélektan és tárgya annak kutatása, hogy egyrészt az egyéni tudatok miként kapcsolódnak be a társadalmi tudat alakulásába és fejlődésébe, másrészt a társadalmi tudat hogyan hat az egyéni tudatra. A szociológia az egyéni tudat és a társadalmi tudat kapcsolatait mutatja ki, megvilágítva a lehető érintkezési pontokat e két tudat között, hangsúlyozva a belőlük eredő ellentmondásokat és összeütközéseket.

Giddings² szerint a gazdasági világ indító erői is a vágyak, melyek végeredményben lelki jelenségek.

Véleményünk szerint úgy a biológiai, mint a gazdasági okok végeredményben az egyéni tudat tükrében számtalan más ok motiváló hatása alatt jelentkeznek. A szociológus az összes indító okokat közvetlenül az emberi tudat tükrében ismeri fel és így tulajdonképpen a társadalmi fejlődés minden rugója közvetlenül az emberi lélekben kere-

¹ G. Palante: «A szociológia vázlata».

² F. H. Giddings: «A szociológia elvei».

sendő. Csak közvetve, messzebbmenő kutatás után lehet eljutni azokhoz a pozitív okokhoz, melyek az emberi lélekben a végső motívum szerepét játsszák és amelyek között a biológiai és a gazdasági okok l'itségtelenül a legfontosabbak. Másszóval, ha a lelki okok nem is kizárólagosak, de domináló szerepet játszanak a társadalom fejlődésében (Dékány).¹

A szociológia tehát többet jelent, mint a társadalmi lélektan, mert magában foglalja a kutatásnak nemcsak a lélektani, hanem a biológiai, gazdasági és összes más területeit. A sport szociológiája végeredményben mégis csak inkább társadalmi lélektan. Részben azért, mert — amint fentebb kifejtettük — csak részleges társadalmi jelenséget tárgyal és így nem nevezhető szociológiának, amely utóbbi tudomány az összes, egyetemleges társadalmi jelenségekkel foglalkozik. Részben azért, mert a sportmozgalom annyiban különbözik a többi társadalmi jelenségetől, hogy keletkezése racionális okokra vissza nem vezethető. A sportmozgalom nehezen volna elhelyezhető a Ratzenhoffer-féle szociológiában, amely minden társadalmi mozgalmat két dinamikai erővel, a népesség szaporodási és táplálkozási szükségletével magyaráz. *A sportmozgalom lényegében szellemi természetű, ami nem jelenti azt, hogy motívumaiból a biológiai és a gazdasági okok teljesen hiányoznának.* Amint később látni fogjuk, ezek az okok is fontos szerepet játszottak a mozgalom kifejlődésében, de a lélektani motívumok domináló szerepét e téren még inkább el kell ismernünk, mint a társadalmi jelenségek bármely más területén. Ezért neveztük tanulmányunkat a sport társadalmi lélektanának.

1. A mozgalom keletkezésének biológiai okai.

A társas szervezetek, ha nem is olyanok, mint a biológiai élő vagy élettelen szervek, lényegében pszichofizikai szervezetek, mert az emberi ész és akarat csak fizikai korlátok között és fizikai okok által determinálva jöhet létre és irányíthatja az emberi cselekedetet. A kozmikus világban az ember valóban egyik változó, de nem független változó, hanem számtalan változók függvénye. Nincsenek olyan szociológiai erők, amelyek ne fizikai szerves folyamatból alakulnának ki, vagy amelyeknek ne fizikai tények volnának minden pillanatban a feltételei. (Giddings.)

A sportmozgalom is lényegében ilyen pszichofizikai mozgalom, melynek nemcsak lélektani, hanem élettani alapja is van.

Ezt a biológiai alapot sokáig a Spencer-féle energiafölslegelméletben keresték. Ezt az energiafölslegelméletet azonban nem fogadhatjuk el, mert nem ad magyarázatot a sportmozgalom sokféle megnyilvánulására és ellenkezik a tényekkel is. Ha a sportmozgalmat az emberben felhalmozódott energiafölsleg indította volna meg, nem találnók magyarázatát annak, hogy miért terjedt el olyan hatalmas mértékben a testi

¹ Dékány: «Bevezetés a társadalom lélektanába»:

munkások között is, akik naponta átlag nyolc órát súlyos testmunkával foglalkoznak és így fizikai energiafőlöslegük nem lehet.

Egyébként is Spencer elmélete nem a sportra, hanem inkább a gyermek játékára vonatkozik. Spencer idejében a mai sportmozgalom még csak bölcsőjében volt feltalálható és így Spencer azt erre nem is vonatkoztathatta. Az energiafőlöslegelmélet a gyermek játékának biológiai alapját sem magyarázza meg. A gyermek játéka biológiai szempontból — amint K. Groos kimutatta — a szunnyadó készségek ösztönyszerű gyakorlása és mint ilyen, a jövődő komoly élettevékenységnek tudattalan előgyakorlata. A sport különben sem egészen azonos a játékkal, amely kérdésre a harmadik tanulmányunkban még bővebben ki fogunk térni.

A sportmozgalom fizikai eredője tehát nem az energiafőlöslegben keresendő. Vissza kell térnünk és bele kell mélyednünk annak a kornak életmódmagyarázatába, amely a sportmozgalmat megszülte, fel kell idéznünk a 4—5 évtized előtti életformákat, bele kell merülnünk az azt megelőző évszázadok szociális megnyilvánulásaiába és fel kell idéznünk a középkort a maga kulturális, vallási és erkölcsi életformáival.

Köztudomású, hogy Krisztus után 393-ban Teodozius császár megszüntette az olimpiai játékokat és ezzel a tüneményes görög sport hosszú évszázadokra el volt temetve az emberi érzelm- és gondolatvilágban. A görög sportkultúra azonban az írott hagyományokban, de különösen az utolérhetetlen klasszikus szobrászművészetben fennmaradt és minden kétséget kizárólag megismerteti velünk és megmagyarázza nekünk a görög léleknek a múlt század emberétől egy igen lényeges ponton eltérő sajátosságát: a test tudatát.

A középkor a maga vallási és erkölcsi fanatizmusában száműzte az emberi elméből ezt a tudatot. A test fogalma a középkor naiv spiritualizmusában különvált a lélek fogalmától és a megvetés tárgya lett. A középkor erkölcsi felfogásában az embernek szégyellnie kellett testét, mint az emberi bűnök tárházát és az emberi testet, mintha nem Isten adománya volna, lassankint valami undor- vagy szégyenatmoszféra vette körül. Csak a szubsztanciális lélek volt a magasabb emberi ideál, amely messze fölébe helyezkedett a bűnös testnek és igyekezett a test tudatát minél messzebbre visszaszorítani a tudat küszöbe alá.

Ez a kizorítás évszázadokon keresztül a nevelés alapvető elve volt. Azt a gyermeket, aki nem szégyelte saját testét, a szülők megbüntették, az iskolában üldözték. Az erkölcsi felfogás egyik sarkalatos pontja lett a szemérem és a test megvetése. Ennek dacára kétségtelen, hogy évszázadok sem tudták a test természetes öntudatát az emberből egészen kiirtani. Tapasztalati tények igazolják, hogy a testre vonatkozó szeméremérzet nem születik együtt a gyermekkel és hogy a saját test megvetését sokáig kell a nevelés útján a gyermekben élesztgetni, amíg a nevelés ezen a téren tökéletes eredményt produkálhat.

A középkori vallás-erkölcsi felfogás és több évszázados nevelés

eredménye az lett, hogy még a múlt század végén is a modern kultúr-embernek alig volt valami fogalma a saját testéről. A test tudata legfeljebb mint negatívum székelt az agyában és pozitívummá csak akkor vált benne, ha valami baj jelentkezett a testben. A XIX. századvégi ember már ott tartott, hogy csak akkor érezte kezét vagy lábát, ha fájtt valahol és csak akkor vett tudomást a testéről, ha valamely fájdalomérzet vagy egyéb rendellenesség figyelmét testére felhívta.

Így jött létre a pszichikai állapot, amelyre azt mondhatnók, hogy az emberek tudatából a test fogalma mindinkább kiszorult. A testi öntudat lassankint megvetés tárgya lett és az izomember, mint valami másodrendű ember kezdett szerepelni a XIX. század kultúrájának légkörében. Ha az izomerőt valamire értékelték is, csak tisztán hasznossági szempontból tették. Az izmos embert kitűnő munkagépnek vagy igavonó baromnak tartották, de ez az értékelés semmiféle összefüggésben nem volt az emberi test azon öntudatával, amely az ógörög szellemben kétségtelenül feltalálható.

Érdekes kísérlet a testtudat felébredésének megrajzolására *Wolfgang Graeser* «*Körpersinn*» című könyve. Graeser «Das neue Etwas»-nak nevezi annak a tudatnak a felébredését, hogy testünk van. Az új valami az ismeretlenből támadt, szinte azt mondhatnók, a semmiből fejlődött ki és terjedt szét, mint a láng. Harcoltak ellene, száz apostola és apostolnője ellen a legnagyobb keserúséggel, de volt ereje, hogy az egész világot legyőzze és hogy ledöntse az évszázadok során megmerevedett erkölcsi rend falait. Nem lehet tudni, hogy honnan jött. Atszivárgott, mint a víz feltartóztathatatlanul. Nem volt neve. Sokféle elnevezéssel illették, régiekkel és újakkal, de sem régi, sem új szavakkal nem tudták az igazi értelmét megmagyarázni.

Csak azt tudjuk, hogy valami változás történt, amelyet észlelnünk kell a hajlékony, karcsú leány testeken és a napsütött férfarcokra írva; észleljük házi berendezéseinken, ruhánkon, frizuránkon. Hová lett az a fény és levegőtől való félelem, melynek hatása alatt testünket nyakig becsavartuk, bepólyáztuk?

A «sötét középkor» kifejezés nem értelem nélkül való. Az egész sötét középkori világ egyszerre gyökeresen megváltozott. A kozmikus világszisztéma központja ma már nem a föld, hanem a nap. A világosság, a nap felé törekednek az emberek. A közerkölcs a nők ruhájával együtt leegyszerűsödött. Felszabadító friss légáramlat vonult végig a világon.

A testi élmény néhány évtizeddel ezelőtt még valami idegen dolog volt a mindennapi életben. A mindennapi berendezkedés, a külsőségekben irányadó szociális élet az egyénre megváltozhatatlan kényszer gyanánt nehezedett, melynek ellenszegülni kilátástalan dolog volt. A tudatvilágot a nevelés és a szokás mereven meghatározta. Ha az átlagember társadalmi tudata a testi élmény következtében megváltozik, az általános társadalmi tudat széles néprétegek körében is változást kell, hogy

eredményezzen. Az életformák változását 1913—1927-ig nem lehet elvitatni. Talán nehezünkre esik az a felismerés, hogy a közfelfogás ma más, mint azelőtt volt, de kétségtelenül úgy van, hogy pl. a zene és az irodalom ijesztő módon veszített az érdeklődésből, jöllehet azelőtt a tömeg szempontjából is a társadalmi tudat magja volt.

A harminc év előtti embernél a mindennapi életben a testélmény teljesen hiányzott. Semmiféle szerepet sem játszott. A közvélemény semmiféle kapcsolatot nem ismert a művészet meztelen emberei és a valószínű emberek között. A meztelenséget nem látták természetes módon és csak szexuális kapcsolatban ismerték. Milyen groteszk volt az a tény, hogy nem találtak semmi kivetni valót abban, hogy a dolgozószobában felállították egy meztelen görögnek a szobrát, míg ezzel szemben élő meztelen ember látásának a gondolata már magában véve fenyegetés volt az erkölcsi renddel szemben.

A test felfedezése a modern technikával szoros összefüggésben van. A mai életformák nagyobb testi ügyességet követelnek meg. A surranó autó elől kellő pillanatban kell kitérni.

A férfias beállítás, úgy látszik, ma az egyedüli mintaképe a tömegnek. A közvélemény szemében az erő, a biztonság és a gyorsaság a legértékesebb erények. Úgy látszik, hogy a nők is hódolnak ennek a gondolatnak és ennek a következménye az, hogy a női nem a nőiességet kezdi tagadni és férfiasodik. Új szépségideál támadt: karcsú, magas ifjútást az új típus. A mai nemzedéket a testélmény hatása egészen átformálja.

A testtudat, mely a mindennapi életet egészen átalakította, teljesen független az erotikának attól a bűnös felfogásától, amely a korábbi világot uralta. Minél jobban megerősödik ez a testtudat, annál inkább alkot új asszociációkat, mialatt a régi asszociációk elhalványulnak.

Minden idők minden népének más és más az öntudatkozmosza. A testtudat, mint társadalmi tudat, valamivel jobb és igazabb, mint az azt megelőző XIX-ik századbeli köztudat. Teljesebben, intenzívebben és erősebben érezzük életünket; valami kimondhatatlanul boldogító érzés született bennünk. Ha azt mondjuk, hogy ez az érzés az egészség érzése, ez nem téveszthető össze a nembeteg állapottal, mert az utóbbi indifferens és tompa.

Az ember nem elégedhetik meg azzal, hogy testét fájdalom nélkül hordozza és hogy éppen nem beteg. Az ilyen test a létért való küzdelemben nem használható és hamar megsemmisül. Ezért az ember úgy van teremtve, hogy legbelső énjében ösztönök működnek, amelyek a test megerősödése és fejlődése felé hajtják.

A természet az éhség és a szexuális érzés mellett ezért ajándékozta meg az embert a testtudattal is. Ez az ősembernél erősen ki volt fejlődve, mert szél, víz, napfény és a föld állandóan működésben tartották. De míg a táplálkozás és a szaporodás ösztönei elsőrendűek voltak, addig a testélmény ösztönét kezdte az ember elveszíteni, mihelyt elszakadt a természettől. A testérzet kezdett elnyomorodni.

Nagy jelentősége van a testéretet feltámadásával kapcsolatosan a testélmény azon szerepének, hogy az izmokat bizonyos tekintetben görcsteleníti. Ezt nem orvosi értelemben kell vennünk, mert az orvosi tudomány által ismert izomgörcs patológikus jelenség. Az a görcs vagy merevség, amire itt gondolunk, tulajdonképpen abban a félszégben nyilvánul, ami a nemsportoló embereknek általában több-kevesebb kivétellel a tulajdonságuk. Ezeknél minden fizikai mozgás bizonyos feszültséggel és merevséggel jár, ami kapcsolatos lehet pszichikai merevséggel és görcsösséggel is. A primitív embernél és a gyermeknél ez hiányzik, mert ők még a testéretet hatása alatt mozognak. Mozgásukban élmény van és így bizonyos természetesség is. Ezzel szemben a mi városi polgárunk mozgása részletekre van szétszedve, szétszaggatva, bizonyos racionalitással elemelve, míg a gyermek és az állat mozgása organikus.

A testi mozgás a testkultúra útján megszabadul ezektől a görcsös merevségektől, mert minden helyes tréning és sporttechnika az izmok puhítására és a merevségek eltüntetésére van felépítve. Nincs kizárva, hogy ez a testi folyamat, amely izmunkból a merevséget eltünteti, organikus módon visszahat a pszichére és a pszichikai folyamatokban is eltünteti a görcsös merevedéseket és gátlásokat.

Graeser azután megkísérli a «Körpersinn» pszichológiai leírását. A szabadban végzett gimnasztika, melynél a testnek természetesen teljesen fedetlennek kell lennie, azt eredményezi, hogy az egyén egész figyelmét a saját testére fogja koncentrálni. Az arckifejezés elveszti jelentőségét. A testéből kiinduló mozgás átfolyik a térbe és formává alakul. Ha nyitva van is a szeme, nem lát vele, a formák és a képek a bizonytalanba folynak össze. Nem engedi azt sem, hogy belső képek zavarják meg; elúzi azokat addig, amíg eléri azt az állapotot, amelyben test, lélek és öntudat oszthatatlanná olvad. Lelke legmélyén finoman és gyöngéden, mind hatalmasabban érzi az élet lüktetését, amelyből mozgási impulzust merít. Lélekezete az életérzését fodrozza, mint könnyű szellő a tenger tükrét. Ezek a közlő hullámok előhírnökei. Az első erősebb lökésnél feszültséget érez tagjaiban, amely ismét hirtelen apad. Száz és száz izom és finom izomszál ritmikus sorban összehúzódik. Aztán ismét nő a feszültség, melyet már nem akar kiközösíteni. Csípőjét hajlékonyan oldalt billenti, testét feszülő ívben hajlítja, majd ismét visszahajlítja. A láb a magasba emelkedik és lassan a térbe lendül...

A Graeser-féle testéretet valami olyan hatodik érzetféle, amely azonban erősen hajlik a nárcisztikus önszemlélet felé. A nap, a világosság, a víz és egyéb hatások inkább a testápolás, a napozás és a strandolás biológiai alapjai, a sporttal kevés összefüggésben állanak.

Graeser szerint nem is a sport, hanem a ritmikus gimnasztika és a tánc a testtudat igazi kifejezői, míg a sport mechanizálja a testtudatot, elnyomja bizonyos cél érdekében.

A «Körpersinn» kissé szétfolyó és nem egészen világos fogalom. A test tudata előtérbe került, az emberek kezdtek érezni, hogy a test

szeretete, kultiválása valami jó érzést okoz, valami kellemes élményt, ez azonban mégis csak az erő és az egészség öntudata és nehezen magyarázható valami misztikus hatodik érzéssel. A «Körpersinn», úgy, ahogy Graeser elképzei, inkább, a meztelenség kultuszát jelenti és határai elmosódnak, összeolvadnak a szexualitás határaival. Nem hisszük, hogy valami ilyen nárcisztikus önszemlélet szülte volna a sportmozgalmat, nem hisszük, hogy ilyen egyáltalában volna, kivéve a legfemininebb nőket vagy erősen feminin férfiakat. A testnek ezen önszerelme — bár Graeser tagadja — föltétlenül érzékiséget vált ki, mert hiszen a figyelmet állandóan a testre összpontosítja.

Lényeges különbséget kell látnunk az erő érzése által felfokozott testtudat és e között a saját testre vonatkozó gyöngéd szeretet között. A «Körpersinn» értelmezésének természetes folyománya, hogy Graeser nem sokra becsüli az egész sportmozgalmat és a sportot messze mögéje helyezi a ritmikus gimnasztikának és a táncnak. A társadalmi fejlődés azonban egészen mást mutat és szociológiai szempontból mérlegelve, teljesen tévedésnek kell minősítenünk azt az állítást, mintha súlyban és jelentőségben a gimnasztika versenyezhetne valaha a sporttal. A tények beszélnek és ezzel szemben Graeser felállított teóriája légüres marad, mert hiszen a sportmozgalom megszületett, kifejlődött és hatalmasabb, mint valaha, míg a gimnasztika sohasem fog általános társadalmi jelentőségre vergődni, mert mesterségesen kiagyalt valami.

A «Körpersinn» önmagában véve sohasem lett volna elegendő ahhoz, hogy egy ilyen hatalmas társadalmi jelenséget hozzon létre, mint a sport. A Graeser-féle «Körpersinn» legfeljebb arra vitte volna az embereket, hogy strandoljanak, napozzanak, fürödjenek és egyébként ápolják testüket, de mindez jelentőségben messze mögötte marad mindannak, amit sportnak nevezünk.

A testápolás a régi rómaiaknál is erősen divatban volt. Ők is fürödtek, kendőzték magukat és bizonyos nárcisztikus testszeretet náluk is feltalálható, de a sport görög értelemben nem tudott meghonosodni náluk. Talán éppen emiatt a testi önszeretet miatt. A római ápolta testét, de nem volt hajlandó kitenni a versenysport szenvedéseinek. A sportolás merőben ellenkezik ezzel a saját testre vonatkozó gyöngéd szeretettel, mert sokszor a test megkínzását, gyötrését tartalmazza. A Graeser-féle «Körpersinn»-ből sohasem fakadhat igazi férfias sport, hanem legfeljebb tánc vagy ritmikus gimnasztika, ami mindkettő, de különösen a tánc mindig nőies jelenség, még ha férfi táncolja is.

Bár a fentiek alapján a nem egészen világosan meghatározott. «Das neue Etwas» nincs is meg a valóságban, Graeser kétségtelenül szolgálatot tett a sportmozgalom szociológiájának, mert rámutatott arra, hogy a testtudat miként ébredt fel a XIX. század vége felé és miként terjedt el a társadalmi tudatban.

Egészen más úton halad *Frank Thiess «Erziehung zur Freiheit»* című könyvében. A test felszabadításának problémájával kapcsolatosan

ő is felveti a kérdést, hogy miért és honnan jött ez a mozgalom, mely a test felszabadításával kapcsolatosan kirobbant és hogy hol kell keresnünk a mozgalom gyökereit?

Szerinte ez a mozgalom «secessio corporis in montem sacrum», nevezetesen a természet szent hegyére. Mialatt a civilizáció a természet befolyását csaknem minden területen lefékezte és valami mesterséges hálón szűrte át, ez az utolsó idők lázadása nem más, mint a tárgyakhoz kötött ember szabadságvágya egy különleges területen. Ez a különleges terület az emberi test. A szabadság tágabb értelemben maga a természet. Mert maga a test is «természet», mely az önegély utolsó kísérletét végzi a civilizált emberiség mérhetetlen gépcsarnokában. Az időpont nagyszerűen meg volt választva, bár tulajdonképeni megválasztásról vagy emberi akaratról nem beszélhetünk ott, ahol elfojtott erők dinamikai kitöréséről van szó. Ezt az időszakot egy egész sor hatalmas átmérőjű vulkanikus jelenség határozza meg: a világháború és a forradalmak. Ezt nem úgy kell érteni, hogy a nagy háború kitörése toltá volna a tudat előterébe a testérzetet, hanem úgy, hogy mindaz a kultúra-összeomlás, ami Európában végbement, érintkező őserőknek volt a kifejezése. Az ember nem lehetett évszázadokon keresztül a természet ellensége. És így történt a testmozgalomban valami, amit az ember belsője szempontjából természetes forradalmi aktusnak kell tekintenünk. Ez a testmozgalom különben összefügg és egybeesik a női emancipáció, az ifjúsági mozgalmak, a művészet, a tudomány újabb mozgalmával, amely mozgalmak magja az élet uniformáló erőszakával szemben való tiltakozás.

Véleményünk szerint a testtudat felébredésénél nem valami új misztikus érzettel állunk szemben, hanem egyszerű biológiai folyamat. A létért való küzdelemben a természetes kiválasztás elve aszerint érvényesül, hogy az adott lények természete miként tud alkalmazkodni az élet különböző feltételeihez. *A sportmozgalom az embernek, mint leg-tökéletesebb földi lénynek biológiai alkalmazkodása az ipari élet feltételeihez.*

A XX. század emberét a technika fejlődése a városokba utalta. Az ipari civilizáció belekényszerítette a városi életbe. Viszont mindaz, ami az emberben közel áll a természethez, ami az életerő forrása, ami a továbbfejlődés során a létért való küzdelemhez az impulzust adni hivatva van, elkíváncozott a városból, ki a természetbe. És ekkor a kétféle törekvés között — amint Willy Meisl mondja — kompromisszum jött létre: a sport.

Az ember megtalálta az alkalmazkodás módját. Nem adta fel a testet és vele a természetet, mert ez megsemmisülését vonta volna maga után a létért való harcban, hanem felébredt testtudattal az ipari élet mellett is megtalálta módját annak, hogy fennmaradásának feltételét megőrizze.

Schulte¹ szerint filozófiai szempontból a testgyakorlás biológiai

¹ R. W. Schulte: «Die Psychologie der Leibesübungen».

alapja a statika, dinamika és ritmika hármas egyensúlya. Statikában testesül meg a szunnyadó erők mélységes csöndje, a dinamikában az erők feszültsége, mely az alkotásra készíti az embert és végül a ritmusban rejlik az erők feszültségének feloldása. Minden organikus lénynek, amely fennmaradásra és fejlődésre hivatott, feltétlen szüksége van mind a három erőcsoportra. Minden olyan társadalmi berendezkedés, amely e három erőcsoport bármelyikét elhanyagolná, menthetetlenül az ember elsatnyulását, elbukását eredményezné a földi életben.

Ezért kereste és találta meg az ember a sportban azt a harmóniát és egyensúlyt, amely alkalmazkodva a városi élethez, továbbfejlődésének megteremti biológiai feltételét. Legértékesebb adottsága, a feltétlen és minden körülményhez alkalmazkodó képessége ébresztette fel benne az utolsó órában ismét a test tudatát.

2. A gazdasági milió, mint a mozgalom kiváltója.

Amióta a történelmi materializmus a történetfilozófiai és szociológiai kutatásoknak új irányt és hatalmas lendületet adott, sok tekintetben megváltozott felfogásunk úgy a múlttól, mint a jelen társadalmi folyamatairól. Bár a gazdasági történetfilozófia hívei túlzásba estek akkor, amikor minden történelmi fejlődés és minden társadalmi átalakulás egyedüli okát a gazdasági körülményekben keresték, ma már kétségtelen, hogy semmiféle mozgalom a maga teljességében meg nem érthető és fel nem tárható a gazdasági okokra való rámutatás nélkül. Ugyanez áll a sportmozgalom genezise és mindazon mozgalmak tekintetében, amelyek ezt megelőzték és amelyek sok tekintetben hasonlóságot voltak a mai sportmozgalomhoz, bár szociológiai szempontból sportmozgalomnak nem is tekinthetők.

Erre mutat rá *Heinz Risse* a «*Sociologie des Sports*» című munkájában, amikor a görög, a római, a középkori és végül az újkori sportmozgalom különbözőségeit kifejti és ezen különbözőségek okát a gazdasági milióra vezeti vissza.

Az ókori sportmozgalmakat nem azonosíthatjuk a mi modern sportmozgalmunkkal szociális szempontból. Az alábbiakban Risse nyomán rá fogunk mutatni az ókori és a jelenkori sportmozgalom szociális különbségeire. Mindenekelőtt az első különbség abban nyilvánul, hogy az ókori sport az antik világ egyik jelentékeny kis területére szorult össze és hogy a sporttevékenység a görögöknél a népességnek csak egy igen csekély rétegére terjedt ki. A görögök az ő végtelen faji gögjükben kizárták játékaikból az idegeneket és természetesen teljesen ki voltak zárva azokból a rabszolgák, mint az akkori kor bérmunkásai. A rabszolgák nélkül pedig az egész antik élet elképzelhetetlen. Gazdasági szempontból az ógörög világban a rabszolgák hordozói az egész gazdasági életnek. A szabad polgár a városban ül és húzza a rentét, míg a rabszolgák dolgoznak kint a mezőn és az ipari műhelyekben.

Az a társadalmi réteg, amelyet mi kispolgárinak nevezünk, valószínűleg sportszempontról számításba nem jöhetett és nagyjából kétségtelenül a rentét húzó városi népesség rétege volt a sportmozgalom hordozója. A szabad görög városi polgár főleg politikával, művészettel és sporttal foglalkozott, mert ezek voltak azok az elfoglaltságok, amelyeket önmagához méltónak tartott.

Ilyen gazdasági miliő közepette a filozófia és a művészet árnyékában a szabad görög polgár sportörömét főleg arra a kellemes érzésre kell visszavezetnünk, amelyet a szépen kifejtett és a sportban tökéletesített testben és izomzatban talált. Megvolt hozzá a gazdasági lehetősége, a gondtalan élete. Ezért tudott a testkultusz szemében olyan jelentőségre emelkedni, hogy még a legsúlyosabb háború idején is (perzsa-háború) megtartotta az ő ünnepi sportjátékait, mert nagyobb jelentőséget tulajdonított azoknak, mint magának a háborúnak.

A rómaiak ezt a művészetben és filozófiában felépülő és a teljes gazdasági szabadságban kivirágzott testkultúrát egy egészen idegen kultúrszférába vették át. Hogy ez az átültetés nem sikerült, az részben kulturális okoknak is tulajdonítható. Itt azokra a gazdasági- szociális okokra kívánunk rámutatni, amelyek — Risse szerint — lehetetlenné tették a görög sportkultúrának a római talajba való átültetését.

Róma gazdasági struktúrája lényegesen különbözött a görög városokétól. Rómának megvolt a lehetősége a belső terjeszkedéshez, mert a háta mögött terült el az egész Itália, alkalmas területet szolgáltatva a népesség szaporodásához. Ezzel szemben például Athén, mint a görög városállam típusa, csak a koloniális terjeszkedést ismerhette, mert nem állott elegendő hinterland rendelkezésére. Mindkét városban, tehát úgy Rómában, mint Athénben, a felsőbb osztályok annexiós törekvése folytán előállott egy olyan parasztosztály, amely szabad volt ugyan, de elproletárosodásra volt ítélve. Ez a proletariátus azonban lényegesen különbözött a mai modern proletariátustól. A mi ipari proletariátusunk kétségtelenül hordozója az egész gazdasági alépitményünknek és nélküle gazdasági életünk összeomlana. Ezzel szemben az ókori proletariátus csupán fogyasztó proletariátus volt, amely csak lebzsel a városokban s a politikai korrupciónak mindig rendelkezésére állt. A termelő proletariátus az antik világban a rabszolgaosztály volt.

Amíg tehát Athénben ez a fogyasztó proletariátus a gyarmati terjeszkedés felé orientálódott, amely kielégítette azáltal, hogy a gyarmatokon jelentékeny zsákmányra tehetett szert, addig Rómában a gyarmati terjeszkedés és így a fogyasztó proletariátus megfelelő elhelyezése nem volt szükségszerű. Rómában ez az egész földnélküli paraszttömeg a városban gyűlt össze, minek következtében hízelegni kellett neki, mert szükség volt a szavazatára. Így fejlődött ki aztán ott olyasvalami, amit mi professzionista sportnak nevezünk. Ennek a tömegnek szórakoztató színjátékot kellett nyújtani, mulattatni kellett és ez volt a magyarázata a: «Panem et circenses» jelígenek.

Ezzel aztán az egész görög testkultúra mellékvágányra terelődött és csaknem egészen eltűnt, elveszett a széles néprétegek részére. A szabad sportöröm helyébe a begyakorolt rabszolgák, az importált idegenek és az idomított vadállatok jöttek. A békés versengés helyét elfoglalta a fegyveres harc életre-halálra. A szabad polgár akár proletár, akár nemes, leült és néző lett. Ezáltal részére a görög testiélmény merő szenzációvá változott.

A középkort nemcsak a kulturális, hanem a gazdasági szétszóródás és elszegényedés is jellemzi. A népvándorlás a mai Közép- és Nyugateurópában gyéren lakó, elnyomorodott és csekélyszámú parasztságot hagyott hátra, amely óriási nehézségekkel küzdött a föld megművelésénél, mert a népvándorlás még a földművelés civilizációs eszközeit, az antik világ kézműveit is elsöpörte. Az egyetlen kultúra, ami a X. század körül éledezni kezd, az egyház és a kolostor kultúrája, amely szoros kapcsolatban van a lovagi kor megszületésével és kifejlődésével. Egyháziak és a lovagok képviselik ebben a korban a tisztán arisztokratikus kultúrát. Ebből az arisztokratikus talajból nőtt ki aztán a középkor egyetlen sportmozgalma, a lovagi torna. Lényeges különbség e között és az ógörög sportmozgalom között, hogy míg az ógörög sportban a népesség jelentékeny rétege vett részt a test kultuszában, addig a lovagi torna mozgalommá sohasem fejlődhetett. Csak a társadalom legfelső rétegei vehettek benne részt, mert csak a legvagyonosabb elemeknek állott módjukban az, hogy a tornához szükséges lovat és felszerelést előteremtsék. A lovagi torna drágasága tehát kizárta azt, hogy szélesebb rétegekben elterjedhessen és mikor rövidesen felváltja a bandériális hadsereget éppen gazdasági okokból a zsoldos hadsereg rendszere, a lovagi torna teljesen eltűnik a történelem színteréről anélkül, hogy valaha is szociális értelemben vett sportmozgalommá fejlődhetett volna.

A lovagi tornával aztán letűnik a testkultúra utolsó nyoma is a történelemből. A középkor céhrendszere, amely bevezetője az újkori kapitalizmusnak, már nem ismeri a testgyakorlásnak semmiféle néven nevezhető formáját. Az újkor pedig megalkotja a maga ipari technikáját és a kapitalista gazdasági rendszernek sarkalatos pontja lesz a gép, amely elhatalmasodik a világ fölött. Mechanizálja és racionalizálja a modern emberiséget és megöléssel, kiirtással fenyegeti az emberi individualitást.

Ebből az egyéniséget elpusztító gazdasági milióból kellett az új sportmozgalomnak kiindulnia, mert a sport volt az egyetlen mentsvára az embernek. Az egyetlen lehetőség arra, hogy egyéniségét érvényre juttathassa, megőrizhesse és kifejleszthesse a mai társadalmi rendben.

Ez a lényeges pont — mondja Risse —, amelyből az egész mozgalom kiindul és amely szembe helyezi a mai sportmozgalmat az antik testkultúrával és a középkor arisztokratikus lovagi tornájával. Ez a mélységes ellentét, amely a gép és az ember között kiéleződött és amely

oly jellegzetessé teszi a régi gazdasági rendszerekkel szemben a kapitalista gazdasági rendet.

A «gép» itt tágabb értelemben veendő; minden irodai munka minden munkamegosztási tevékenység ide tartozik. Nem az a körülmény fontos itt, hogy a termelési eszközök nem a munkás tulajdonát képezik, hanem az, hogy ezek a termelési eszközök feltételezik a munka-vezetés egy bizonyos princípiumát; azt az elvet, mely szerint a munkás valamely termelési ágban sohasem termel egészet, hanem csak részletet. Ennek a termelési rendszernek az egész karaktere még kimélyíti a helyzetet. A tömegtermelésre való beállítás egyenesen kizárja az egyéni alkotó tevékenységet. A tömegtermelés fokozódása folytán a sémyszerűség belső tartalommal csontosodik.

A hivatalnokok tevékenységénél az üzemben ugyanez a helyzet. Az egyéni ténykedés kizárása itt is alapja a legmagasabb teljesítőképességnek. A mindenfelé előretörő racionalizálás lényegében itt is megöli az egyéniséget. A nagy kereskedelmi üzemekben is azt tapasztaljuk, hogy az irány a bürokratizálás felé vezet. Ez a bürokratizálás úgy a kereskedelmi, mint az ipari világban megteremtette a jelenkor szociálpszichikai külső megnyilvánulását, amely magában hordja a gép és ember alapvető ellentétét. Ez vezetett ahhoz a paradox tényhez, hogy az emberi hivatás mindinkább eltávolodik az emberi lélektől, sőt a csúcsponton nemcsak hogy eltávolodik, hanem a lélek elkezd gyűlölni a hivatást. Az egyéniség meghal.

És akkor jön a sport. Nem véletlen az, hogy a testgyakorlás mindazon módjai, amelyek nem esnek a torna és gimnasztika kategóriájába, éppen Angliában születtek, ahol a géptechnika és az egész kapitalista rendszer leghamarabb kifejlődött. A sport egyszerűen ennek az egész rendszernek, amely az emberből gépet csinál, a reakciója.

Az a körülmény, hogy az emberek zárt helyiségekben voltak összehúzó és ennek folytán vágyódtak a testi tevékenység után, önmagában a sportmozgalmat valószínűleg nem szülte volna meg. Mert ilyen, mondjuk a mezőgazdasági munkával ellentétben álló városi ülő munkamódot a középkor is ismert a céhszervezetben és később a háziiparban. Ezenkívül a testi mozgás után való vágy a sportnak sokféle tipikus megnyilvánulási formáját egyáltalában nem magyarázza meg. A modern ember egészségtelen életmódját elegendő módon ellensúlyozná valamely rendszeres napi testgyakorlás, valami gimnasztika, ami egész kevés időt venne igénybe.

A mozgalom gyökerét tehát nemcsak a testmozgás utáni vágyban, hanem főleg munkarendszerünk egyéniségkiirtó tendenciájában és abban a próbálkozásban kell keresnünk, hogy az egyéniség ismét teret akart nyerni tevékenységéhez. Az egyéniség a szabad és alkotó tevékenység érzését a küzdelemben találja meg, sportszerű értelemben a versenyben.

Ez nem azt jelenti, hogy a teljesítmények itt jók, közepesek vagy rosszak, hanem azt, hogy minden teljesítmény a másikkal viszonyítva

ilyen kategóriába besorozható, egyszóval kvalitatíve értékelhető. Azoknál a sportágaknál pedig, amelyek kvantitatíve mérhetők és ahol a stílus másodrendű kérdés lesz, ott az eredmény jelenti az egyéniség érvényesülését. A hivatás, amely mind többet és többet veszít a szabad alkotótevékenységből, az egyéniségnek mind kevesebb és kevesebb erejét abszorbeálja. Nemcsak szabadon hagyja az egyéniséget, hanem egyenesen szabaddá teszi. Hogy egyéniségével mit csinál, az tetszésére van bízva, jóllehet a törekvések körét a társadalmi életformák nagyon megsűkítik. Ha eltekintünk a legfelületesebb szórakozásoktól, az ember részére csak kétféle terület marad, hogy egyéniségének öntudatára emelkedhessek. Ez a két tevékenységi terület: a szellemi és a testi kultúra területe.

A szellemi terület azonban egész embert követel tisztán időbeli szempontból is. A dilettantizmus szellemi téren elposványosodást és felületességet jelent. Hozzájárul ehhez, hogy szellemi téren előképzettség is szükséges, amely magában véve is mechanizáló és a kielégültség érzetét nem mindig ismerő munkát jelent. Emellett a modern népesség jelentékeny része idő és pénzbeli okokból sem választhatja ezt a területet. Marad tehát egyedül a testi kultúra. Fontos, hogy bizonyos észszerű tréninggel mindenki elérhet valamelyes eredményt, szorgalommal bárki közepes bajnoki nivóra emelkedhetik. Természetesen ahhoz, hogy valaki nagy eredményeket érjen el, tehetség itt is szükséges. (Risse.)

Minden mozgalom bizonyos dinamikai erőkre vezethető vissza. A sportmozgalom megszületésének, elindulásának, amint látjuk, kétirányú dinamikai tényezője volt. Egyrészt a test forradalma az elnyomottság ellen és az ember alkalmazkodási képessége a technikai civilizáció követelményeihez a testtudat felébredése útján, másrészt a gazdasági milió által elnyomott individualitás, amely érvényesülésének egyik útját találta meg a sportban, adta a mozgalom megszületéséhez a lendítő erőt.

Ez a két dinamikai tényező azonban önmagában még nem volt elegendő a mozgalom megteremtéséhez. A biológiai és gazdasági okok csak akkor válnak társadalmi erőkké, ha érzelmeket, gondolatokat és akarásokat váltanak ki az emberek tömegéből. Egyszóval, ha befészkelik magukat a társadalmi tudatba, társadalmi akarattá és cselekvéssé válnak.

3. A társadalmi tudat természete a sportmozgalom szempontjából.

A társadalmi tudat léktani jelenség, de nem azonos az egyéni tudat lélektani fogalmával. Más az egyéni és más a társadalmi tudat, bár az utóbbi is az egyének agyában alakul ki.

A társadalmi tudatot két jellemző sajátága különbözteti meg az egyéni tudattól. Az egyik az, hogy mindig másként alakul, mint az összetevő egyéni tudatok. A másik, hogy kényszerítő módon nehezedik

az egyéni tudatra. Lássuk, hogy ez a két sajátosság hogyan érvényesült a sportmozgalomban?

A társadalmi tudat nem egyszerűen az egyéni tudatok összege, hanem önálló realitással bíró tudatrendszer, mely az egyéni tudatok asszociációja folytán alakul ki. Az egyéni tudatok társulása és kombinálása sajátos jelenséghez vezet. Teremtő folyamattal állunk szemben, valami olyasmivel, amit Wundt az egyéni tudatban «teremtő szintézisnek» nevez.

A cselekvések és gondolatok a variálás és kombinálás folytán új képzeteket alkotnak és ezek bizonyos ismétlődés folytán állandóságot érnek el. Ez aztán izolálja őket az egyéni tudattól. Az egyéni tudatok összetevődéséből így önálló léttel bíró, az egyének tudatától különböző társadalmi tudat keletkezik.

Nagy utat kell azonban a fejlődésnek megtennie, amíg lassan, apránként az egyéni tudat elemei társadalmi tudattá Összetevődnek és a szociológia egyik törvényének mondhatjuk, hogy az így lassan kialakuló társadalmi tudat mindig lényegesen különbözni fog az összetevő egyéni tudatoktól. *A mozgalom alapítói, szervezői mindig mást akarnak és másként képzelik el a mozgalom kifejlődését, mint ahogy az valósággal a társadalmi tudatban kialakul.*

A magyar sportmozgalom megteremtői, apostolai, gróf Eszterházy Miksa, Molnár Lajos és mások a múlt század közepén a mozgalom elindításánál tulaj donképpen a magyar faj nemesítésének célját tartották szem előtt. Testet és lelket edző sportot képzeltek el. Az ő egyéni tudatukban a sport nem jelentett nyilván egyebet, mint nemzetnevelő eszközt.

Eredeti elképzelésükben bizonyára hiányzott az a cirkuszszerűség, ami ma világszerte jellemzi a sportot. Aligha gondolták a sport apostolai, hogy a bajnokkultusz rövidesen háttérbe fogja szorítani a sportgondolatot magát.

Amikor a mozgalom megindult, a fogalom még bizonytalan volt, de kétségtelenül egészen más, mint ma. A múlt század közepén, ha valaki leírta vagy kiejtette ezt a szót: sport, az emberek feltehetőleg igen bizonytalan benyomással fogadták azt. Csak sejtelmük volt arról, hogy valami új, modern dologról van szó. Valami olyasmiről, ami a kor általános szellemével, az általános felszabadulással függött össze; talán a szabadság, egyenlőség, testvériség egyik hajtásával, hiszen akkor minden új eszmeáramlatot ezen a szemüvegen keresztül néztek. A nemzeti felébredés korát élte a magyar társadalom és a sport is be volt állítva a nemzeti újjáéledés folyamatába. Mindenesetre valami bizonytalan, szétfolyó képzet lehetett az, amit az emberek eleinte a sportról maguknak alkottak s ami ennek a szónak nyomán az egyéni tudatban fel támadt. A társadalmi tudatban még egyáltalában nem volt kialakulva.

Azóta a sport fogalma teljesen kialakult a társadalmi tudatban is. De milyen másként, mint ahogy eleinte az egyéni tudatban jelentkezett!

Ki gondol ma a sport szó hallatára valami nevelő, nemzetfenntartó és tökéletesítő folyamat? Csak a rekordok, a győzelmek, a rekordközön-ség és a hivatásos nívóra emelt sport érdekli ma az embereket. A sport szóra egyrészt a stadion, az aréna, a tízezrekre menő nézőközönség, másrészt a krekkek, a sportnagyságok tündöklése jelenik meg a társadalom tudatában.

Ennek a tudatnak ma már kényszerítő ereje is van. Ha valaki azt kezdi bizonygatni, hogy nem ez az igazi sport, kinevetik, esetleg még a tömeg haragját is felkelti maga ellen. És itt eljutottunk a társadalmi tudat másik természetéhez a sportban. Ahhoz az atmoszférához, amely társadalmi tudat néven az élet minden vonatkozásában ránk nehezedik.

Sokszor, legtöbbször nem érezzük ezt, mint ahogy a levegő nyomá-sát sem érzi az ember, mert beleszületett. Vannak cselekvések, gondola-tok, érzésmódok — mondja *Durkheim*¹ — melyek sajátosságuknál fogva az egyéni tudaton kívül állanak. Ezek nemcsak hogy kívül esnek az egyéni, hanem kényszerítő és irányító hatalmuk van és ennek erejé-nél fogva elhatározó befolyással vannak rá, akár akarja, akár nem. Természetesen, ha az egyén maga jószántából alkalmazkodik hozzá, a kényszer főlegesen lévén, kevésbé érezhető lesz. De mihelyt az ember ellenszegül ennek a társadalmi kényszernek, azonnal érezni fogja annak erejét.

A sport befészkelte magát a társadalmi tudatba és néhány év-tized alatt kialakult ott a maga módja szerint. Ma már oly erősen, hogy minden ellenkezés valóságos támadásszámba megy. Ha valaki főlemeli szavát a bajnokkultusz ellen, ha valaki a professzionista sport cirkusz-szerűsége ellen mer állást foglalni, azt mint valami forradalmárt kezelik, a sportéletben ferde szemmel nézik, különcnek, összeférhetetlennek tart-ják, lassan visszahúzódnak tőle.

Pedig minden gondolkozó sportember előbb-utóbb rájön arra, hogy a sport tévutakon jár, amíg a tömegsport elhanyagolásával a cirkuszszerűségnek áldoz és amikor a sokak sportja helyett előnyben részesíti a bajnokok kultuszát. Mégsem tudják kivonni magukat az emberek a társadalmi tudat nyomása alól. Ennek kényszerítő befolyása alá kerülnek a vezetők, sőt a testnevelők is. Nem a test egészséges fej-lesztése és az azzal párhuzamos akaratnevelés lett a magasabb sport-ideál, hanem a hivatottság határán álló bajnoknívó elérése és a bajno-kok mesterséges kitenyésztése.

Az egyéni tudatban megszületett sportideál tehát messze eltért az eredeti alapjától. A társadalmi tudat, mint az egyéni tudatok összes-sége, egészen másként alakult, mint amilyen irányt az összetevő egyéni tudatok mutattak. *Az egyéni tudatok egyesülése valami újat alkotott: a bajnok- és nézősport fogalmát, amely ma elterjedt és köztudattá vált. Ennek a tudatnak aztán az egyéni tudattal szemben hatalmas ereje van. Valóságos*

¹ E. Durkheim: «A szociológia módszere».

törvény, mely nincsen ugyan paragrafusokba szedve, de mégis oly erős hogy senki sem lázadhat fel ellene büntetlenül.

A következő fejezetekben arra fogunk rámutatni, hogy miként terjedt szét a sportmozgalom a társadalmi tudatban, hogy miként tolodott el eredeti céljától és ideáljaitól és végül miként vezetett ez az eltolódás — szerintünk — a mozgalom válságához.

Arra a kérdésre, hogy miféle társadalmi folyamat szolgáltatta a módot és a lehetőséget az elterjedésre, azt válaszolhatjuk, hogy elsősorban az utánzás. *Tarde*,¹ az utánzás pszichológiájának világhírű megteremtője, általában minden társadalmi szétterjedést utánzásnak minősített. Szerinte az egész társadalom utánzáson alapszik. *Dékány*² szerint meg kell különböztetni a szorosabb értelemben vett utánzást, mely lényegében cselekmény átterjedés, a gondolat- és érzelemátsugárzástól. Az utóbbi nem szorosabb értelemben vett utánzás.

Szerintünk a sportmozgalomnak társadalmi tudattá való kifejlődésében három ilyen szétterjedési tényező működött közre: az utánzás, az élményátvitel és a gondolatátsugárzás.

4. Az utánzás.

A sportmozgalom kifejlődésénél az utánzásnak különösen három, *Tarde* által felállított törvénye érvényesült. E három törvény: *1. az utánzás külföldről terjed belföldre, 2. az utánzás alulról hat fölfelé, 3. az újabb utánozza a régit, az antikot, a patinásat.*

Köztudomású tény, hogy a modern sportmozgalom Angliából indult ki. A középkorban Angliában nyomát találjuk az atlétikának s a fennmaradt történeti hagyományok azt igazolják, hogy az ókori atlétika egyedül Angliában őrizte meg haloványan emlékét. Ez azonban nem volt a mai értelemben vett sportolás. Inkább a nagyurak kedvtelése, vetélkedése volt, fogadásokkal egybekötve és a királyi udvar árnyékában folyt le. VIII. Henrik (1509—1547) futott, ugrott, súlyt és kalapácsot dobott. Az angol királyok egyáltalában erős érzéket tanúsítottak a sport iránt a középkorban, amit az udvar természetesen utánzott, sőt utánzói akadtak a köznép sorában is. Legalább is erre mutat az a körülmény, hogy Jakab és Károly király rendeleteket adtak ki, melyek szerint az ugrást, dobást és futást csak a nemességnek szabad gyakorolni (Misángyi).³

A sport a középkorban tehát az udvar körül alakult ki és a nemesség utánozta az udvar divatját, mint utánozta minden egyébben még a múlt században is. Sőt az utánzás erős nyomaival találkozunk még napjainkban is, amennyiben az angol férfidivat terén ma is a walesi

¹ Tarde: «Les lois de l'imitation».

² Dékány: «Bevezetés a társadalom lélektanába».

³ Misángyi O.: «Az újkori atlétika története».

herceg viselete az irányadó. Ebből az udvari légkörből nőtt ki és terjedt szét az utánzás révén a modern sportmozgalom Angliában. A múlt század közepétől Angliában már kialakul az amatőr-sport fogalma, bevezetik az iskolába és az egyetemre a sportoktatást. Felelevenedik a klasszikus görög sport története és itt állunk az utánzás harmadik fajával szemben, amely — Tarde szerint — a hagyományokon felépülő multat igyekszik lemásolni, visszaidézni.

Hazánkba a sport Angliából kezdett a múlt század közepén beszivárogni. Az átplántálás Eszterházy Miksa nevéhez fűződik, aki ebben az időben hosszabb időt töltött Angliában és Amerikában, s így alkalma volt megismerkedni az angolszász sportintézményekkel. Angliából egyre-másra küldte «Viator» álnév alatt cikkeket, melyben a sportot propagálja. Majd hazatérve, itthon lelkes munkatársat talált Molnár Lajos személyében. Ettől kezdve megkezdődött hazánkban a gondolatátvitel útján való sportpropaganda.

Korábban is találunk nyomokat egyes sportágakban, különösen a vívásban és céllövésben. Ezeknek a kultiválása azonban nem volt még öncélú sporttevékenység. A vívást inkább azért gyakorolták, hogy párbajban eredményesen tudjanak küzdeni. Nemcsak a Friedrich-, Chappon-, Clair-féle vívás nem volt sport a mai értelemben, hanem még Keresztessy sem tekintette az ő «vívóművészetét» sportnak, hanem inkább harcias gyakorlatnak, mely a párbajra készítette elő a tanítványt. Ennek a felfogásnak maradványaival találkozunk még néha a mai vívósportban, ami erős akadálya a sportág fejlődésének. Erről még később szólni fogunk. A céllövés abban a korban hasonlóképpen utilitárius jellegű volt és nem sportszerű.

A sport azonban nálunk nemcsak külföldről terjedt, hanem tipikusan az alulról felfelé való utánzás útján is. A mai demokratikus világban bizonyára egészen különösen hangzik, hogy az első sportemberek nálunk éppen úgy, mint Angliában, a főnemeselek sorából kerültek ki. 1896-ban sikerült hosszúságú rábeszélés után a főrangú hölgyeket rábírnunk a korcsolyázásra. Ezután már könnyen ment a dolog és még abban az évben megalakult a Pesti Korcsolyázó Egylet.

Az úszás előhírnökei gróf Széchenyi István és báró Wesselényi Miklós voltak. Báró Wenckheim Béla 1849-ben zimankós októberi napon fogadásból átússza a Köröst.

Széchenyi már a húszas években csónakot rendel barátja, Gordon bécsi angol helyettes követ közvetítésével Angliából.

Az első atlétikai cselekedetre báró Jósika Lajos határozza el magát, amikor a harmincas években kiáll a kengyelfutókkal és le is győzi őket.

Az első atlétikai versenyt főuraink rendezik Magyarországon, 1863-ban Pozsonyban, ahol holtversenyben első helyen végeznek gróf Dessewffy Aurél és báró Clauer Lajos.

A fenti példák, azt hisszük, eléggé dokumentálják azon megállá-

pításunkat, hogy a sportmozgalmat az alulról fölfelé utánzás indította meg, amihez azután hozzájárult természetesen gróf Eszterházy Miksa és Molnár Lajos agitációja is, mint erős értelmi átsugárzás.

Vitathatatlan, hogy ez a felfelé utánzás ebben a korban a mágnások felé történt; más irányban nem is történhetett. A többi társadalmi osztályokkal szemben ők képviselték a szellemi és a vagyoni felsőbbiséget. Ezért a köznemesség és az alsóbb osztályok utánózták őket. A kialakulóban levő polgári osztály szintén róluk vette a mintaképét. Utánózták őket a szellemi élet terén, a ruházzkodásban, a magaviseletben és így természetesen a sportban is.

Az utánzás azonban még tudattalan vagy félig tudatos cselekmény. Inkább ösztönös, mint tudatos. Az állatoknál is megvan, anélkül, hogy feltehető volna náluk a tudat állapotába való emelkedése. Az ember, amikor a divatot vagy szokásokat utánozza, bizonyos mértékben ösztönösen jár el. Azért mondja a közmondás, hogy a rossz példa ragad, mert öntudatlanul utánozzuk embertársaink taglejtését, arcjátékát, mozdulatait és szokásait. A ruhaviseletnél nem kérdezzük, hogy miért jön divatba valami, hogy célszerű-e, praktikus-e vagy sem, hanem gondolkodás nélkül követjük, mert látjuk, hogy mások is azt teszik. Tipikus példája ennek az az eset, amit Spencer jegyzett fel, hogy az egyik uralkodónak véletlenül félrecsúszott a nyakkendője, mire másnap az egész udvar követte példáját és rövid idő alatt divattá vált a félrecsúszott nyakkendőviselet.

Az utánzás tehát önmagában merő külső cselekedetekben nyilvánul meg és csupán a felszínen lejátszódó divat marad, ha mélyebb lelki-élmények nem csatlakoznak hozzá. Az utánzás felületes divatból szokássá, azaz mélyebben gyökerező társadalmi jelenséggé csak akkor válhat, ha érzelmi és gondolati jelenségek is kísérik. A sport az arisztokraták utánzása folytán még nem terjedhetett volna el és nem rögződött volna meg, ha nem járult volna hozzá az utánzás két magasabb formája: az élményátvitel és a gondolatátsugárzás.

5. Élményátvitel.

Minden ember belsejében, lelkivilágában teljes kozmoszt képez, amely egységesen körül van határolva a pszichikai világ területén. Az ember lelkiélete folytonosan változó, örökké mozgásban levő, átalakuló folyamat, de azért szubjektív szempontból egységes, külön világ.

Ezek az emberekben levő körülhatárolt lelkivilágok egymással érintkezésbe lépnek, egymásra hatást gyakorolnak, összekapcsolódnak és ismét elválnak. Az ember érzékszervei közvetítik a másik kozmikus lelkivilág kisugárzásait és maga is kisugároz maga körül érzelmeket, gondolatokat, akarásokat. Ez a kölcsönös kisugárzás az emberek lelkivilága között bizonyos hálózatot sző, amely keresztül-kasul befonja és összeköti az egyeseket. Így szövődik a társadalmi tudat az egyesek

kisugárzása és a többiek fölvétele útján. Minden ember lelke leadó és egyszersmind fölvevő rádiókészülékhez hasonlítható, amely szakadatlanul ontja a leadásait és szakadatlanul felveszi a leadott közvetítéseket.

A látás és hallás szervei a legközvetlenebb felvevőkészülékeink. A sportélményátvitel elsősorban a látási érzékszervek útján történik. Természetesen itt is, mint a rádiónál, nem minden készülék vesz fel minden leadást. Bizonyos hasonlatosságra van szükség, bizonyos alkati-beli közösségre, hogy az átvitel megtörténhessék. Vannak emberek, akik süketek a zenei élvezettel szemben. Vannak, akik a képzőművészet szépségeiben nem tudnak semmit találni. Vannak olyanok is természetesen, akik a sportlátvány tekintetében érzéktelenek, akik a test szépségét, a küzdelem erejét nem érzik át és így az átvitel náluk teljesen lehetetlen.

Mások ismét többször kell, hogy lássák a sportolást, míg megkezdődik bennük az a folyamat, amit mi élményátvitelnek nevezünk. A klasszikus zenével is úgy vagyunk, hogy többször kell hallanunk egy-egy darabot, amíg az átvitel megtörténik. Mások ismét alkalmasak arra, hogy a sportélményt gyorsan felfogják, sőt tovább fejlesszék.

Az élményátvitelnek már az a feltétele, hogy egyesek tényleg valóságos sportot üzzenek. A testtudat felébredése a sportolóknál megtörtént, a test felszabadult lassankint béklyóitól. Bár az egykori képeken még azt látjuk, hogy hosszú nadrágban futballoznak, gallérral és nyakkendővel kerékpároznak, teniszszeknek stb. A test lassankint mégis kezdi követelni jogait a sportban. Lassan lekerülnek a lehetetlen dresszek, felvillan az izmos kar és láb, megjelenik a férfiasan domborodó mellkas. Vizuális jelenségek ezek és a nézőben, aki sohasem sportolt, észrevétlenül érzelmeiket keltenek, melyek ismeretlenek voltak előtte azelőtt. *Ha nem is első látásra, de lassankint átsugárzik az a jóleső élmény, melyet a szabad sportoló testére vonatkozóan érez.* A testi öntudat, amely eddig ismeretlen volt, bizonyos mértékben megnyilvánul a délceg, egyenes testtartásban az addigi görbe háttal, behúzott nyakkal, mint a korábbi idők divatos magatartásával szemben. Az egészségérzet, amely kisugárzik a sportember egész lényéből, a sportoló bizonyos fellépésbeli fölénye, amely a nemsportolóval szemben megnyilvánul, mind alkalmasak az élményátvitelre és a besugárzásra.

Aki életében először megy valamely atlétikai versenyre és ott elébe tárul a különböző atlétikai ágakat űző sportolók képe, egész különleges élményeken megy keresztül. Ha van érzéke az emberi test szépsége iránt, mindenekelőtt megragadja a bronzszínűre sült proporcionalis test színe és alakja. Itt az átvitelnél természetesen jelentős szerepet játszik a sportoló mozgásának veleszületett külső, esztétikai megnyilvánulása. A néző ezt az első látványt valószínűleg sohasem fogja elfelejteni, feltéve, hogy nem teljesen alkalmatlan ilyen benyomások felvételére. A többszöri látás az első impressziókat csak megerősíti. Az igazán szép és plasztikus mozgás gyakori látása csak fokozhatja az esztétikai

benyomást, de unottá sohasem teszi. A néző azzal az érzéssel távozik hogy valami olyan élménnyel áll szemben, ami eddig hiányzott az életéből, valami újszerű dologgal, ami az életet szebbé, tartalmasabbá, intenzívebbé teszi.

Mindez azonban csak arra a nézőre vonatkozik, aki még nem tudja, hogy mi az a sport. Ezeknél az élményátvitel még effektív érzelmeket nem kelthet és valóságos élménnyé nem válhat bennük, mert ez csak úgy volna lehetséges, ha ilyenforma élményeken már átmentek volna. Bár azt is mondhatnók, hogy a gyermekkorban mindnyájan átmentünk — ha jórészt öntudatlanul is — a testtudat élményein, a mozgás örömén és a győzelem gyönyörűségén. Ezek az élmények lelkünk mélyén eltemetve ott élnek és amikor felnőtt korunkban először látjuk valamely sportversenyen az izmok szabályos, könnyed működését, a feszültséget és az utána következő feloldást, amikor látjuk az akarat megfeszítését és utána a győzelem mámorát az arcokon, a távol múltból fellevenednek gyermekkori élményeink, érzelmeink és kapcsolatot nyernek szemléletünk tárgyával.

Mindez azonban még nem az igazi élményátvitel. *Az élmény átvitel sportbéli jelentősége ott kezd igazán kibontakozni, ahol a néző maga is sportoló.* Amikor a néző már részese volt bizonyos élményeknek, átérezte a test pompás működését, a sikeres akció nyomán fellépő nagyszerű lelki feloldást, ahol a néző lelkében már ismerős az az érzés, amely a fizikai és pszichikai merevség feloldásával és a győzelemmel jár. Ilyen esetben a sportoló és a néző között az élményátvitel pontosan a leadó- és felvevő-állomás mintájára történik. A néző beleéli magát a sportoló élményeibe és maga is átérzi azokat.

Az élményátvitel azonban sohasem tükrözi pontosan ugyanazt az élményt vissza, amelyet kapott. Ha ez így volna, akkor a sportágak sohasem fejlődnének, hanem megmerevedtek, megcsontosodtak volna egy bizonyos formában és így maradtak volna a világ végéig.

Az élményátvitel is a teremtő szintézis törvényei alatt áll. A felvevőé sohasem lehet pontosan ugyanaz, mint a leadóé, mert az emberi lélek örök törvénye az, hogy valamit mindig hozzá ad vagy elvesz abból, amit kapott. így aztán az élményátvitelnek nemcsak kiterjesztő, hanem változtató hatása is van a sportmozgalom fejlődésében. Ennek köszönhető, hogy egyes sportágak javulnak, tökéletesednek s hogy a megnyilvánulási formák szebbek vagy célravezetőbbek lesznek.

6. Gondolatársugárzás.

Bár a *comtei* pozitivistá szociológia az összes iskolák közül a leg-erősebb támadásoknak volt kitéve, mégsem lehet elvitatni, hogy a társadalmi fejlődés bizonyos mértékben a szellemi haladás terméke. Nem fogadhatjuk el teljes egészében *Loria*¹ megállapítását, aki megfodí-

¹ A. Loria: «A szociológia feladata és iskolái».

totta Comte tételét és arra az eredményre jutott, hogy a társadalmi fejlődés nemcsak, hogy nem terméke a szellemi fejlődésnek, hanem ez terméke annak: nem a gondolkodás szabja meg az emberek életmódját, hanem az életmód szabja meg a gondolkozásmódot. A lélektani szociológia újabb előtörése rámutat arra, hogy az emberek érző és gondolkozó lények. Bár kétségtelen, hogy főleg a biológiai és gazdasági okok befolyásolják az érzést és a gondolkozást, az ember az egyéni gondolatvilág erejével mégis visszahat az életmódra és így bizonyos mértékben befolyásolhatja a társadalmi fejlődést, ha nem is úgy, mint ahogy Comte elképzelte. Ha az eszmék és a gondolatok nem is juthatnak döntő jelentőségre valamely társadalmi mozgalomnál, mégis elősegíthetik, támogathatják valamely mozgalom megszületését akkor, ha a mozgalom kifejlődésének biológiai és gazdasági feltételei egyébként fennforognak.

Vagyis — amint *Palante*¹ mondj a — ha determinálva van is a társadalmi akarat éppen úgy, mint az egyéni akarat, nem lehet ebből azt következtetni, hogy az emberi akaratnak nincs módjában beavatkozni a társadalmi jelenségekbe, hogy azokat módosítsa, változtassa.

Az emberi akarat társadalomalkotó és mozgató erejének ilyen tipikus példája az olimpiai eszme felújítása a múlt század végén.

Tudjuk, hogy a nyugati kultúra külső mázában idegen kultúrából plántálódott át: a görög-római kultúrából. A humanizmus és a neohumanizmus minden alkotása — legalább is formailag — az antik világ mintaképét tartja szem előtt. Újabban, különösen a háború óta, mind erősebb és erősebb támadások érik ezt a megcsontosodott és az antik mintaképhez ragaszkodó kultúrirányzatot. Felvetik némelyek, hogy a görög-római kultúrához való ragaszkodás nem volt-e akadály kultúrfejlődésünkben és nem volt-e inkább csak üres forma, amelyet számtalanszor félreértett és elferdített tartalommal töltöttek meg? Bár a neohumanizmus ellenségei is elismerik, hogy az antik szellem megújítása nagy értékeket teremtett, mégis állítják, hogy az antik formákhoz való ragaszkodásnak sok tekintetben inkább gátló, mint lendítő hatása volt.

Bizonyos gúnnyal illetik még ma is némelyek a modern olimpiai játékokat és az antik testkultúra újjászületését. Ezek szerint a megmerevedett formák felújítása és átplántálása nem felel meg a modern kor követelményeinek és így a felelevenedett forma és a tartalom között oly lényegbeli eltérések vannak, amelyek bizonyos mértékben a komikum árnyalatait viselik magukon.

Kétségtelen, hogy semmiféle kultúrát egész belső tartalmával átültetni, átplántálni idegen területre nem lehet. Az a kultúra, amely énünk élő részévé nem változott, ránk nézve tulajdonképpen nem létezik. A görög testkultúra átültetése a modern világba természetesen

¹ G. Palante: «A szociológia vázлата».

szintén csak formai maradt. Mások a gazdasági, de mások a fizikai viszonyok is Nyugat- és Közép-Európában, semmint hogy az ógörög testkultúra egész lényegében nálunk meghonosodhatna. Az éghajlati viszonyok csak a Földközi-tenger partján élő népekre vonatkoztatva azonosíthatók az ógörögökével. Éppen ezért abszurd és nevetséges a meztelenségi kultúra mozgalma Európa középső és északi részén. Hogyan képzelhető el zimankós, őszi időben vagy éppen télen nálunk, mérsékelt égöv alatt lakóknál a meztelen testkultúra? A meztelenség, olyan értelemben, mint ahogy ennek az iránynak a hívei elképzelik, csak a szabadban, a mezőn, az erdőben, a vízben válhatik magasabbrendű élménnyé. Meztelenség a szobában, bármelyik oldalról vizsgáljuk is a kérdést, végeredményben csak erotikus élmények alapja lehet.

De a görög testkultúra tartalmi feléledésének más lényeges akadálya is van. A görög létformák gazdasági szempontból lényegbe vágó különbséget mutattak a maiakkal szemben. Már rámutattunk arra, hogy a sportoló szabad görög polgár tulajdonképpen a mai értelemben semmit sem dolgozott. Emlékezzünk arra, hogy Sokrates milyen megvetéssel viseltetett minden kézművesmunkával és általában minden haszonhajtó foglalkozással szemben. Az ógörögök testimádata kétségtelenül összefüggött azzal is, hogy a délszaki égöv alatt élő népnek nem volt semmi anyagigondja, mert a természet gazdagsága bőségesen ellátta földi javakkal.

Az ilyen viszonyok között kifejtett kultúrszellem a mai gazdasági életbe már csak azért sem ültethető át, mert a munkamegosztáson és a kenyérkereső hivatáson felépülő társadalmi rendszerünk ezt teljességgel kizárja. Ezért nem sikerülhetett a meztelenségi kultúrmozgalom és ezért nem fog általános társadalmi mozgalommá fejlődhetni a meztelen ritmikus gimnasztika és tánc sem, mint a görög testkultúrából korunkba átültetni kívánt, de a jelenkorba semmiképp sem beleillő kultúrmozgalom. De nem így a sport!

Ha nem is lehet valamely kultúrát a fent ismertetett okoknál fogva teljes egészében egy másik korba átültetni, mégis át lehet érezni és meg lehet érteni, ha érezzük annak vezérmotívumát. Amint azt már más helyen kifejtettük, véleményünk szerint az ógörögök sportja a test erős kultusza mellett lényegében lélekkultusz volt, amelynek a test csak merő eszköze maradt. Legalább is az ógörög sport történetének adatai arra mutatnak, hogy a hellének a sportban gyakorolt nagyfokú akaraterőt, a küzdelemben kifejtett lelki nagyságot talán még többre becsülték, mint a test szépségét. Az ógörög kultúrszellemre az a bizonyos harmóniaérzék jellemző, amely a test és a lélek kiegyensúlyozását célozta és amelyet ők a valóságos szentséggé emelt «kalokagathia» fogalmában juttattak kifejezésre. Ennek és csak ennek a kultúrszemléletnek az átültetése volt egyedül lehetséges az olimpiai eszme felelevenítésével és az újkori sportmozgalom megteremtésével. Nem a meztelenség kultusza, nem a ritmikus gimnasztika és a tánc, hanem a küzdő sportok

a testkultúrának azok a területei, amelyek átvehetők az antik világ kultúrájából nemcsak formailag, hanem tartalmilag is.

Láttuk, hogy a magyar sportmozgalom szellemi előharcosai, gróf Eszterházy Miksa és az ő kezdeményezése nyomán Molnár Lajos sportíró, az angol sportkultúrának hazánkba való átültetésén fáradoztak. *Dr. Mező Ferenc «Molnár Lajos sportíró élete és művei»* című tanulmányában részletesen leírja Molnár Lajos küzdelmeit azért, hogy itthon a sportot meghonosítsa, gyökereit elültesse. Eszterházy Miksa rengeteg időt és pénzt áldozott és ha fáradozásai akkor még nem is termettek gyümölcsöt, 1875-ben a Magyar Atlétikai Club megalakítása jórésben mégis Eszterházy Miksa és Molnár Lajos élőlőszóval és írott betűvel folytatott propagandájának volt eredménye. Számtalan újságcikk, majd Molnár Lajos két könyve az atlétikáról hatalmas munkát végzett a sportmozgalom megteremtésében és az ógörög klasszikus sportkultúra felelevenítésében.

Hasonló jelenséggel találkozunk a modern sportmozgalom egyetemes történetében báró Coubertin tevékenységénél. Nincs és talán nem is volt még olyan társadalmi mozgalom, melynél akkora szerepe lett volna a gondolatát sugárzás hatalmának, mint az ókori olimpiai játékok felelevenítésénél. *Coubertin* maga megírja az *«Olimpiai emlékek»* című munkájában, hogy mennyit küzdött és fáradozott egy kis csoport élén, amíg az eszme valósággá vált.

Hosszú évek fáradozását látjuk, amíg 1896-ban az első athéni modern olimpiász megszületik. Mennyi gáncs, mennyi gúny, mennyi félreértés kísérte Coubertin próbálkozásait. Jóakarattal telve sem tudták felfogni, megérteni gondolatát és megjelentetni az elfelejtett görög világot, az antik lényegét és formát.

1892—93. év eltelt anélkül — mondja Coubertin —, hogy a gondolat komoly talajra talált volna. A «művelt» emberek kedvenc tréfálkozása volt az a tudakozódás is, hogy az asszonyokat beengedik-e a nézők közé s ha igen, akkor, mint az ókor bizonyos időszakában, az általános mezítelenség kötelező lesz-e?

Vége 1894 június havában összeül a párizsi Sorbonne-on a kongresszus, melynek hivatása dönteni afölött, hogy felújítsák-e az antik világ olimpiai játékait? Coubertin egy angol és egy amerikai munkatársával tíz hónapon át dolgozott a kongresszus tervzetén. Az elnökségre Périer francia külügyminisztert kérték fel, aki azt először elfogadta, később meggondolta a dolgot és visszautasította. Coubertinnek az az érzése, hogy kalandba bonyolódott, melynek közvetlen sikeréről távolról sem érzi magát megnyugtatva. Úgy látja, hogy az eszme híveinek száma lassan maroknyi közönyösre csökkent. Podbielskinek, a porosz miniszternek kétszer is ír, kérve őt a részvételre, de választ egyik levelére sem kap. Cupertus a belga vezér erőteljesen visszautasítja a részvételi felszólítást azzal az indokolással, hogy a torna és sport ellentétes dolgok és hogy ő harcol a sport ellen, mert az összeférhetetlen elveivel.

Ilyen auspiciumok mellett ült össze a kongresszus, amely mégis nem remélt sikerhez vezetett. Courcel akadémikus értekezése és az «Apolloni himnusz» ez alkalommal először előadott szent harmóniája a nagyszámú megjelenteket megfelelő hangulatba ringatta, «mintha az antik világ szabályos ritmusa csillogott volna keresztül a távoli korokon».

És megszületett az első modern olimpiász. Egyetlen ember törhetetlen akaratából, nagy tudásából, lelkesedéséből, tetterejéből. Nem akarjuk ezzel azt mondani, hogy Coubertin nagyszerű agitációja teremtette meg a modern sportmozgalmat a maga egészében. Az olimpiai játékok felelevenítése nélkül is bizonyára megszületett és elterjedt volna a sportmozgalom. De nem ilyen mértékben és nem ilyen világos célkitűzéssel és irányelvekkel.

És ma, amikor a X-ik olimpiai játékokon 42 nemzet csaknem 2000 résztvevővel vonul fel Los-Angelesben, amikor 350.000 jegyet adtak ki a nézőközönségnek, amikor a világ szeme Los-Angelesen függ és a legnagyobb napilapok első oldalon hozzák a világ minden részében az olimpiai eredményeket, nem tagadhatjuk többé, hogy *a Coubertin-jéle propaganda és a játékok felelevenítése hatalmas lendítőerőként szerepelt a sportmozgalom kifejlődésében. íme egyetlen ember elképzelése és akarata döntő szerepet játszott egy társadalmi mozgalom megszületésében.*

A társadalmi dinamika elve érvényesült itt. A múlt felújult és hatalmas erővel lendítette előre a sportfejlődést. Az újkori olimpiai versenyek nagy sikere és elterjedése igazolni látszik azt a szociológiai felfogást, hogy a ma gyermeke többféle megelőzőleg történt társadalmi haladás eredője. Ha nem állott volna a neohumanisták előtt a már teljesen felfedett görög kultúrhistoria, semmiképpen sem lett volna ilyen gyors és eredményes a sportmozgalom megindítására való törekvés. Kész minta állott előttük, amelyet csak le kellett másolni. Ez a kép a múltból önmagában is jelentékenyen hatott és dinamikai erőt szolgáltatott a továbbfejlődéshez.

Nem szabad lebecsülni azonban az egyéni kezdeményezés dinamikai jelentőségét sem. Az egyén — amint *P alanté* mondja — az eszmerők törvényénél fogva képes megvalósítani fokozatosan maga körül valamely eszményét. A társadalmi rendben csak úgy, mint a lélektani rendben az egyén nem a külső mechanizmusnak egyszerű visszfénye. Ő maga is módosító energiája és bizonyos esetekben irányítója ennek a mechanizmusnak. Ilyen eset volt az újkori olimpiai játékok megteremtése.

Látjuk tehát, hogy az utánzás, az élmény átvitel és a gondolatát sugárzás minden vonalon megindította ennek a szellemi mozgalomnak a kifejlődését. A szétterjedés a geometriai haladvány arányában történt; egy ember soknak adja át és minden felvevő sok más felvevőnek. Ha az utánzásnak, az élményátvitelnek és a gondolatát sugárzásnak akadályai nem volnának, az így megindított sportmozgalom gyorsan és akadálytalanul elterjedt volna a társadalmi tudatban, mint a tóba

dobott kő nyomán támadt hullámgyűrű. A sportmozgalom elterjedt volna az egész világon. Változatlanul és olyan formában, amint első apostolai elképzelték és hirdették. A társadalmi tudatban kialakult és megszilárdult volna a sport egyöntetű, változatlan fogalma.

A társadalmi tudat azonban nem valamely megkövült és változatlan fogalom, hanem állandóan váltakozó, fluktuáló folyamat, amely különböző erők eredője. Ezek az erők főleg két csoportba oszthatók, és pedig az asszimiláló és a differenciáló erők csoportjába. Az eddig ismertett társadalmi tudatot alkotó erők az utánczás, az élményátvitel és a gondolatkisugárzás az asszimiláló erőket képezik. Ezeknek hatása és eredménye az egyesítés, az uniformálás. A divat, a szokások, az egyenlő élmények és gondolkodás az embereket bizonyos mértékben egyformává gyúrnák. Különféleségeket szüntetnek meg, korlátokat rombolnak le. Ha ezeknek az erőknek más erők nem állnának útjában, az egész világ csupa egyforma, külsőleg és belsőleg egy kaptafára készült emberekből állana.

Az asszimiláló erőknek azonban útjában áll egy, azzal ellentétes társadalmi erő: az ellenkezés és az azt követő differenciálódás társadalmi jelensége. Mielőtt ezen erők hatását a sportmozgalom evolúciójában kifejtjük, szólni fogunk még előbb a már kibontakozott társadalmi tudat természetéből folyó és annak eredményeként fellépő jelenségről: a sport szervezkedéséről.

7. A sport szervezkedése.

Mihelyt a sport befészkelte magát a társadalmi tudatba, megindult a szervezkedés az egész vonalon. Eredetileg nem volt semmi racionális a mozgalomban. Láttuk, hogy egyrészt a testtudat felébredése, másrészt a kapitalista gazdasági rendszer által elnyomott individuuum érvényesülési vágya jutott benne kifejezésre.

Egészen véve az emberek futni, ugrani, úszni, korcsolyázni kezdtek minden racionális jelentőség nélkül, egyszerűen azért, mert ezt kívánta a test felszabadulása és az individuuum elnyomottsága. A sport azonban nem maradhatott meg sokáig ebben az irracionális állapotban.

Társadalmi rendszerünk már sokkal fejlettebb volt ebben az időben, semmint hogy egy új mozgalom szervezetlenül maradhatott volna, különösen ha annyi dinamikai erő volt benne, mint a sportban. A múlt század közepén a társadalmi szervezkedés, az egyesületek rendszere már minden művelt államban ki volt fejlődve és így részben nálunk is. Ezen a téren is érvényesült az a szociológiai elv, hogy minden társadalmi jelenség már meglévőből fejlődik és vezethető le. A sport szervezkedésének nagy támasza volt az, hogy ebben a korban az általános társadalmi szervezkedés ismert életforma volt már.

Eleinte csak úgy egyenkint futkároztak, ugráltak és úsztak az

emberek, de amikor a sport kezdett a társadalmi tudatban megerősödni és mind több-több ember figyelme fordult a sportolás felé, mind többen kezdtek futni, ugrani, stb., az emberek rájöttek, hogy össze kell állni többeknek, valami közösséget kell alkotni, szövetkezni kell, mert társaságban mindez jobban, eredményesebben fog menni. Ezeknek az első szervezkedési gondolatoknak kétségtelenül pszichológiai oka is volt és pedig az, hogy az ember ösztönösen társas lény, a társaságot ösztönösen keresi, hogy *az öröm, amit a sport nyújt, társaságban fokozottabb öröm*. A fő ok azonban mégis gazdasági volt.

Mihelyt a mozgalom szétterjedt a társadalmi tudatban, akarássá vált, amelyet cselekvés követett. Az emberi lélek megmásíthatatlan törvénye, hogy célokat tűz ki maga elé, meghatározott célokra törekszik. Semmisem maradhat az ember gondolatkörében anélkül, hogy alá ne rendelné célkitűzéseinek. Így a sport is rövid idő alatt célszerű jelenségként tűnik fel az emberi gondolatvilágban. Nem elégszik meg azzal, hogy eredeti irracionális állapotban szolgálja az embert. Egy-kettőre a tökéletesedés, az eredmények javítása, az eszközök finomodása, alkalmasabbá tételének szükségessége jelentkezik e téren is.

Az emberek rövidesen rájöttek, hogy bizonyos sportágakat intenzíven, tréningyszerűen csak úgy fejleszthetnek tovább, ha gazdasági szempontból egyesülnek, mert a *tréning* költségeit többen, együttesen jobban elviselhetik. Maga a tréning már megkívánta többek összműködését. A sportember azért nem tudott magányosan trenírozni, mert nem látta a saját hibáit. Természetesen felvetődik a kérdés, hogy a tréning fogalma egyáltalában mikor és hogyan alakult ki? Mikor tértek el a sportolók a természetes sportörömtől, attól, amit sportnyelven «naturalizmusnak» neveznek. Mi szüksége volt a rendszeres tréningre?

A tréning fogalma együtt született meg a sport szervezkedésével. Szorosan összefügg vele. Talán még meg sem történt az eltolódás a sport professzionálódása felé, amikor a tréning fogalma már megszületett. Valóban a tréning még nem jelent hivatásszerű gyakorlást. Egyszerűen folyik a sport természetéből. A sport mélyebb, igazi értelemben szellemi tevékenység. Küzdelem, amelynek eszköze a testi ügyesség felfokozása. A sportnak ez a lényege nyilván mindjárt a mozgalom elején megnyilvánulhatott, mert hiszen amikor a folyóban szabadon úszkáltunk, a mezőn métáztunk, ugráltunk, futkároztunk, már akkor is arra törekedtünk lényegében, hogy a másikat legyőzzük. Minél többen vettek részt a test felszabadulásának örömeiben, annál inkább kezdett kidomborodni az a felismerés, hogy aki többet és észszerűbben gyakorol, annak jobbak az eredményei, jobban és könnyebben tud győzni.

Ehhez hozzájárult ismét a külföld utánzása is. Angliában már rendszeres tréningek folytak akkor, amikor nálunk még naturalizmus uralkodott. Erre hoztak Angliából trénereket, hogy rendszeresítsék nálunk is a sporttudást. 1894-ben jelenik meg nálunk az első angol atlétikai tréner John Cash személyében, meghonosítva nálunk a szöges

cipőt. De ezt megelőzőleg a vívást is idegen oktatók terjesztik nálunk Biasini, Clair, Chappon stb. személyében.

Az oktató alkalmazása, akár idegen, akár magyar volt, már jelentős pénzbe került. Ezt egyes emberek nehezebben tudták előteremteni, mint az egyesületek. Kézenfekvő volt, hogy egyesületekbe kell tömörülni, mert úgy az oktatás költségei könnyebben viselhetők.

Így a tréning természete már azért is megkívánta a szervezkedést, mert az együttműködés eredményesebb volt és amellet az oktató alkalmazása is könnyebben ment.

Egyes sportágak - továbbá—csak társaságban űzhetők. Az atlétika még elképzelhető magányosan is, bár igen primitív módon, de pl. a futballt már csak társaságban lehet űzni. Ugyanígy a vívást. Az evezés szintén erősen társassport. Egész sereg sportág van ma már, melynek lényege éppen az összműködés. Ezek természetesen magukban hordják már a szervezkedés feltételét is.

Egyelőre azonban volt valami, ami még inkább szükségessé tette a szervezkedést. És ez a *felszerelés*. Vannak sportágak, melyek nem tudtak volna kifejlődni semmiképpen egyesületbe való tömörülés nélkül, mert a felszerelés olyan nagy összegbe kerül, hogy egyesek nem engedhették volna meg maguknak annak beszerzését. Ilyen sportág elsősorban az evezés. A mai tökéletes és finom versenyhajók annyi pénzbe kerülnek és olyan szakszerű kezelést igényelnek, hogy még a csónakmester sem nélkülözhető valamirevaló evezősklubban. Hogy ehhez szükség volt szervezkedésre, azt bővebben nem kell magyarázni.

De menjünk vissza még messzebbre, a mozgalom keletkezésére hazánkban. Nálunk az első sportintézmény, a Pesti Vívó Intézet 1825-ben létesült (Mező).¹ Tehát a vívósport volt az, amely először összehozta az embereket. Bár az akkori vívás, amint fentebb már kifejtettük, még nem volt a mai értelemben vett sportolás, a szervezkedés magját mégis magában hordozta. A vívásnál is elsőrendű szerepet játszik a *felszerelés*. Talán ez volt az egyik oka, hogy az első sportegyesület megalakult. A víváshoz vívódressz, sisak, kard, kesztyű, cipő, stb. kell, amely teljes felszerelést nem lehet az embernek magával hordani, azt valahol «tartani» kell. Ha tehát nem otthonunkban gyakoroltuk a vívást (ezt még akkor sem sokan teheték meg), a felszerelést a vívónak magával kellett volna cipelnie minden esetben. Talán ez volt az egyik és első oka annak, hogy megalakult a vívóintézet, mert az lehetővé tette, hogy a felszerelést ne kelljen hordozni egyik helyről a másikra. Emellett közrejátszott az is, hogy éppen a vívósportban kaptuk az első külföldi oktatókat, akiknek a személye köré alakultak ki tulajdonképpen az első sportegyesületek.

A másik a torna volt. 1863-ban alakult meg a Pesti Torna Egylet. A tornára még inkább áll, amit fentebb mondtunk. A felszerelés

¹ Mező Ferenc dr.: «A magyar sport múltja és jelene».

kényszerítőleg hatott az egyesületek megalakítására. A modern élet haladásával mindinkább lehetetlenné vált, hogy a nagyvárosi ember a lakásán tornafelszereléseket tartson.

A korcsolyázás jégpályához van kötve. 1896-ban alakul meg a Pesti Korcsolyázó Egylet. Még inkább szükséges a szervezkedés a később kifejlődött jég sportoknál, mint pl. a jég hoki, amely tipikusan társas sport. Újabban a műjég bevezetése egyenesen lehetetlenné tette, hogy valaki egymagában ilyen feltételek között korcsolyázhassék.

Az úszás és az atlétika, továbbá általában a gyepsportok, melyek kevesebb felszerelést és apparátust igényelnek, később tömörítették az embereket egyesületekbe. A MAC és vele a modern atlétika csak 1875-ben alakul meg nálunk, tehát jóval később, mint a vívó-, torna- és céllövő egyesületek. Természetesen a szervezkedés ezeknél is bekövetkezett, sőt e legegyszerűbb gyepsportok egyike, a futball vitte a legmesszebbre a szervezkedést, de ennek már egyéb okai is voltak.

A további szervezkedés alapját ismét az okszerű tréning követelményében kell keresnünk. Lassankint a tréning tudományá kezd kialakulni. Szisztémákat alkotnak, elveket állítanak fel. Mindez szükségessé kezd válni, mert a sport mindegyre jobban követeli a teljesítő-képesség felfokozását. Ez a felfokozás pedig egyet jelent a szervezkedés-sel, mert mindez csak egyesületekbe való tömörülés útján lehetséges.

A sportoktatás kezd a tudományokkal összekapcsolódni, bizonyos tudományágakat segédtudományul felhasználni. Legelőször az orvosi tudománnyal keres kapcsolatot, mert az orvosok nemcsak azt állapítják meg, hogy bizonyos sportágak hogyan hatnak az egészségre, hanem azt is, hogy egyénenkint a sportemberek teljesítő-képessége meddig fokozható az egészség kockáztatásának veszélye nélkül. Egyszóval nemcsak tisztán orvosi szempontból, hanem a *fiziológia* szempontjából is.

Lassan kialakul a sportorvosi tudomány, megszületik a «sport-orvos» fogalma. A sportorvos már olyan funkciót végez a sportéletben, amely fejlett egyesületi életet tételez fel. Ezen a téren nagyjelentőségű a sport megszervezése, amit rövidesen felismernek, ha nem is visznek keresztül a gyakorlatban minden irányban.

Kisebb a jelentősége — Risse¹ szerint — a mozgalom racionalizálásában a *pszichológia* bevonulásának. Risse szerint a fiziológiával befejeződik a tréning racionalizálása és a pszichológia már a határon túl van. Nézetünk szerint Risse ezen állítása teljesen téves. Ő maga megállapítja, hogy: «Minden verseny kimenetelében rendkívül sok pszichológiai momentum játszik közre. Két ember közül, egyenlő fizikum-beli feltételek mellett az fog mindig győzni, amelyiknek erősebb az akarata. A sportoktató érzésére van bízva, hogy tréning közben a tanítvány lelki kvalitásaira hasson, de ez a tevékenység még se jelent

¹ Risse: «Sociologie des Sports».

alapot a további racionalizálásra, mert tisztán az érzelemlágra van felépítve. Az érzelem pedig, mint át nem vehető lelkipolyamat, hordozójával megszűnik.» (Risse.)

Amióta Risse ezen felfogása napvilágot látott, a német testnevelés lényeges haladást tett a sportpszichológia területén. Testnevelési főiskolájukon alapos tanulmányokat végeznek az egyes tanulók hajlam- és tehetség-kutatása szempontjából. Rár az eddigi eredmények még meglehetősen labilis alapon állanak, [a tudomány kétségtelenül jelentős eredményeket fog a szomatológiai testnevelési lélektan területén is produkálni. Ami pedig az akarat nevelését illeti, e téren — amint harmadik tanulmányunkban rá fogunk mutatni — a rendszeres pedagógia egyáltalán nem elképzelhetetlen és azok az érzelmek, melyeken az akarat felépül, valóban átvihetők, sőt tartósan átvihetők, amint ez az élet egyéb más vonatkozásában állandóan meg is történik. Így tehát a tréning racionalizálása a pszichológia terén is keresztülvihető, bár ezeket a területeket még ezután kell a tudománynak felkutatnia.

Láttuk tehát, hogy a gazdasági szükségyszerűség, továbbá a tréning természete és a felszerelés helyhezkööttsége megkövetelte, hogy a sportolók egyesületbe tömörüljenek. Mihelyt az egyesületek kezdtek megalakulni, azonnal megszületett a *sportbürokrácia*. Az egyesületnek elnökre, több alelnökre és rengeteg egyéb funkcionáriusra volt szüksége, helyesebben nem annyira az egyesületnek, mint maguknak az embereknek.

Rövidesen egész sereg olyan ember akadt, aki maga nem űzött aktív sportot, de szívesen vállalkozott arra, hogy az egyesület adminisztratív munkáját elvégezze. Az egyesület vezetésére pedig olyanok vállalkoztak, akik részben mint kiérdemesült sportemberek, részben mint mecénások szerepeltek. Az előbbieket szaktudásukat bocsátják az egyesület rendelkezésére, az utóbbiak anyagi téren hoznak áldozatokat, ritkán sportszeretettől, gyakrabban egyéb társadalmi jelentőségű mellékcéllal. Talán, hogy nevük szerepeljen, vagy pedig politikai vagy ehhez hasonló hátsó gondolatokkal.

Ahogy az egyesület nagyobbodik, az adminisztratív munka is szaporodik. Emelni kell a funkcionáriusok számát, egyesekről a teher átmegy az egyesület nagyobb létszámú szerveire, ezzel a felelősség megszlik, de csökken az ambíció is, mert kevesebb a babér. Ezek az emberek — mondja Risse —, akik nem az aktív sport, hanem az adminisztráció révén veszik ki részüket a sportéletből, ritkán értik meg a sporteszmét s többnyire nem idealisták, akik propagandát csinálnak, hanem társadalmi összeköttetéseket keresnek vagy pedig «szerepet akarnak játszani».

Ha az egyesület már annyira megnőtt, hogy adminisztrációja egyes embereknek egész munkaidejét igénybe veszi, akkor már fizetett alkalmazottat is fel kell venni. A tagsági díjak mindinkább kevésnek bizonyulnak. A felszerelés, a pályafenntartás, a trénerfizetés, az ad-

minisztráció költségei mind arra készítetik az egyesületet, hogy versenyeket rendezzen, melyeken belépti díjakat szedhet. Valószínű, hogy a sport szervezkedése önmagában véve is feltartóztathatatlanul elvezetett volna a beléptidíjas nagy versenyekhez. Siettetten természetesen ezt a folyamatot az üzletember bevonulása a sportba, de erről később szólunk. A versenyeken tiszteletdíjakat kellett adni, melyek először jelentéktelen értékűek voltak, inkább csak szimbólum jelenségével bírtak. Később mind értékesebb díjakat adnak, melynek fedezéséhez szintén szükség van a közönség beléptidíjára.

A nyilvános verseny mind nagyobb szerepet kezd játszani a sportegyesületek életében. Bajnokságot már csak nagy egyesületek tudnak rendezni, nagyobb városokban, sok költséggel. A nagyobb versenyek, melyeket először a helyi egyesületek rendeznek, már szükségessé teszik, hogy valami *versenyszabályok* létesüljenek, melyeknek mindenki és minden egyesület aláveti magát. Ezek a szabályok először csak a szokás-jog jellegével bírnak és csak szájról-szájra, mint hagyomány maradnak fenn. Később a szabályokat írásba foglalják. Nincs az a nemzetközi jog — mondja *Willy Meisl*¹ —, amely magának annyira érvényt tudott volna szerezni és amely nemzetközileg oly általános elismerésre és követésre talált volna, mint a futballszabály.

A sportszabályoknak a társadalmi tudatban való elterjedése és megerősödése tipikus szociális jelenség. Ezek, sőt milliók veszik át a szabályokat és vetik alá önként magukat a versenykonvencióknak. Az ember kollektív életformája hatalmasan kidomborodik e téren a sportban. Ez a valódi kollektivitás, szemben a Giese-féle nézőkollektivitással, mert ez nemcsak a szenzációkban és ösztönfeloldásban egyesíti a legkülönbözőbb osztályhoz, fajhoz tartozó tömegeket, hanem az önfejelem gyakorlásában is, aminek nagy etikai jelentősége van.

De hogy a szabályok mindenkire nézve kötelezőek legyenek, szükséges volt olyan szervnek a megalakítása is, amely fölötté áll az egyesületeknek. így alakulnak meg a *szövetségek* sportágak szerint, melyek irányítják az egyesületek életét és felügyeletet gyakorolnak fölöttük. A szövetségek azután lassankint a belföldi sportélet mindenhatóivá lesznek. Náluk nélkül semmi sem történhet. Nem lehet versenyt rendezni hozzájárulásuk nélkül. Őrködnek a versenyszabályok betartása felett, fegyelmi jogot gyakorolnak nemcsak az egyesületek, hanem az egyes sportemberek fölött is.

Aztán jönnek a nemzetközi versenyek. Ezeknek lebonyolítása is megkívánt valami olyan szervet, amely fölötté áll minden egyes nemzet szövetségének. így jöttek létre a *nemzetközi szövetségek*, melyek most már végső fokon gyakorolják nemzetközi vonatkozásokban ugyanazon funkciókat, melyeket belföldön az egyes szövetségek.

Lassankint a sportbürokrácia olyan szövetség alakul ki, mely

¹ Willy Meisl: «Der Sport am Scheidewege».

behálózza az egész világ sporttársadalmát. Valóságos kis állam ez minisztereivel, szolgabíráival és rendőreivel. E nélkül a bürokrácia nélkül ma már a sport el sem képzelhető. Ha egy napon valami okból az egész bürokratikus hivatali rendszer letenné a tollat, megállna a sportélet, teljes anarchia lenne és visszaesne 80 évvel a sportfejlődés: újra kellene kezdeni az egészet!

8. A sportágak osztálykiegyenlítő szerepe.

Az eddigi vizsgálatainkban arra igyekeztünk rámutatni, hogy a sportmozgalom általában hogyan keletkezett a biológiai és gazdasági okok lendítő erejének hatása alatt, hogyan fejlődött tovább az utánzás, az élményátvitel és a gondolatát sugárzás segítségével, végül hogyan racionalizálódott általában az egész társadalomban. Ezek az általános elvek azonban bizonyos módosulásokon mentek keresztül a fejlődés folyamán, mert az egyöntetű fejlődésnek kész és kialakult társadalmi tények útját állták és ezeken a társadalmi tényeken, mint sziklaszilárd akadályokon, részint megakadt a fejlődés, részint módosult és újabb irányt vett fel.

Ilyen megdönthetetlen tény, mellyel a sportmozgalom szemben találta magát, korunk társadalmi rendjeinek, osztályainak és rétegeinek fennállása. Ezek az osztályok, rétegek bizonyos külső milióket képeznek, melyek befolyást gyakoroltak a sportágak fejlődésére főleg azért, hogy bizonyos sportágak csak bizonyos társadalmi rétegek körében terjedtek el, aszerint, hogy a sportág természete mennyiben felelt meg az illető társadalmi osztály szokásainak, erkölceinek és vagyoni viszonyainak. Viszont az általános sportmozgalom visszahatott a társadalmi milióra olyképpen, hogy hatalmas szociális erejénél fogva közelebb hozta a társadalmi rétegeket egymáshoz és így bizonyos társadalmi kiegyenlítődést okozott egyes osztályok és rétegek között.

Ezt a két folyamatot a szociológia differenciálódásnak és asszimilálódásnak nevezi. A differenciálódás sportszempontról lehet külső vagy belső. Külső differenciálódás alatt a sport szociológiájában azt a differenciálódást értjük, melyet a meglévő társadalmi osztályok és rétegek megcsontosodott felfogása, továbbá a faj és nem természete, mint ellenkezés okoz. Először ezekkel a differenciálódásokkal foglalkozunk és párhuzamosan igyekszünk rámutatni azokra az asszimilációs tényekre is, amelyeket a sport a különböző társadalmi rétegek és osztályok, a faj és nem tekintetében létre hoz. A sport belső differenciálódása alatt pedig értjük azokat a változásokat és elkülönüléseket, melyek a sporton belül jönnek létre, mint pl. a bajnokrétegek elkülönülése, amatőrség és professzionizmus kialakulása stb. Ezeknek tárgyalására azután térünk át.

A sportágak kialakulásának kronologikus sorrendje körülbelül mutatja azt is, hogy az első sportágak milyen társadalmi osztályokban

fejlődtek ki. A sportot, amint már fentebb kimutattuk, túlnyomó részben arisztokráciánk ültette át külföldről hazánkba. A legelső sportág a *vívás* volt, amely német és francia földről származott át hozzánk és eredetileg nem is indult sportnak, hanem inkább párbaj kiképzésre szolgáló eszköznek. Valóban, a múlt század közepe táján nem is volt még a mai értelemben vett sportág a vívás. Először a nemes ifjak vívtak csak, később megalakították ugyan a polgári ifjak vívóegyesületét is, de a vívást végeredményben mégis csak azok üzték, akik egyszersmind párbajoztak is.

A külföldről importált mesterek, Friedrich Ferenc, Clair Ignác és mások, majd az ötvenes évek után Keresztessy József megteremtették ugyan a magyar kardiskolát, de a versenyvívás, a versenysport az ő idejünkben teljesen ismeretlen fogalom volt. A különböző vívótermek egymástól elzárkóztak és így a vívóknak nem volt alkalmuk, hogy egymással mérkőzzenek, még kevésbé, hogy nyilvános versenyre kiálljanak. (Gerentsér.)¹

Ilyen körülmények között a vívósport meglehetősen exkluzív sport volt és maradt a mai napig is. Elterjedésének éppen egyik legnagyobb akadálya az a közhiedelem, amely tévesen még ma is azonosítja a vívósportot a párbajozással. Valamely párbajképtelen vívóbajnok meglehetősen paradoxont képezne a nagy tömegek szemében. Pedig a vívás, különösen a kardvívás abban a formájában, ahogy ma üzik, semmit sem jelent a párbaj szempontjából. Sokan azt vitatják, hogy a kardvívásban hibás az újabb fejlődés, mert nem a párbajt tartja szem előtt. Ezek nem értették meg a fejlődés irányát. A párbajtőr, amely nyugaton a legelterjedtebb fegyvernem, azért nem emelkedett igazi tömegsporttá, mert a párbajt igyekszik utánozni. A kardvívás csak nálunk kezdett igazi sporttá emelkedni éppen azért, mert eltért a párbaj útjáról. Nem térhetünk itt ki a kérdés részletes boncolgatására. Utalunk «A versenysport etikai és lélektani problémái» c. munkánk IV. részére. A kardvívás mai formájában már nem eszköze a párbajnak. Finom, precíz mozgás, ahol nem a testi erő, hanem a technika és a finomság a döjtő. A régi vívásban az volt a kiváló, aki a legnagyobbat tudta vágni, ma a legrosszabb vívó az, aki nagyot vág.

Természetesen e sportág fejlődésének is alapfeltétele volt a demokratizálódás. Addig, amíg csak az előkelő társadalmi osztályokban üzték, csak félig volt sportnak tekinthető. Igazi fejlődésnek akkor indult, amikor a polgári elemek tömegesen kezdtek bevonulni a sportágba. Ezek a polgári elemek, melyek nem voltak a párbajra beállítva, sportot akartak üzni és egyszerre megváltoztatták a vívás képét. A vívás messze elhagyta a párbaj eszközszerűségének szűk korlátait. Mindinkább öncélú formákat ölt.

¹ Gerentsér: «A magyar kardvívás első a világon». A magyar sport pantheonja.

Mégis csak szűk társadalmi keretek között mozog. Népszerűsége inkább papíron van meg. Az emberek ezrei lelkesednek a vívóbajnokokért anélkül, hogy valaha egyetlen vívőversenyt láttak volna. Ha megnezik, némi csodálkozással állapítják meg, hogy a szabályok túlkomplikáltak és az akciók oly villámgyorsak, hogy csak egész közélről lehet figyelemmel kísérni azokat. A népszerűsége mégis mindegyre nő. Kezdi már megkülönböztetni a párbajnósöket a verseny vívóktól. A vívásnak azonban még sokáig ártani fog az a szélhámoskodásig menő állovagiasság, amely a párbajon keresztül akar lovaggá ütni olyanokat, akiknek takargatnivalójuk van. Ez az állovagiasság, mely a háború után kapott lábra és amely nem tudja azt, hogy az igazi lovagiasság legkevésbé sem magában a párbajozásban rejlik, sokáig útjában állt és fog állani még e gyönyörű sport népszerűsödésének. A versenyvívás csak akkor lesz igazi sporttá, ha teljesen szakít a párbajjal és ha a verseny vívóknak lesz bátorságuk a párbajozás ellen testületileg állást foglalni.

A másik sportág, amelyben nagy szerepe van a társadalmi miliónek: *atenisz*. A teniszre még ma is azt mondhatjuk, hogy csak egyik formájában sport, a másik formájában társas érintkezés, esetleg valami olyan zsúrféle. Férjhezmenési alkalom leányok, udvarlási forma ifjú gavallérok részére. Sokáig csak az utóbbi formában volt ismeretes hazánkban. Emlékezetes, hogy még két évtizeddel ezelőtt divat volt a korszón végigsétálni teniszütővel. A tenisztudás mellékes volt. Tipikusan előkelősöködés volt a tenisz. A legfelsőbb társadalmi osztályok divatja, amit szívesen utánoztak alulról. Kisvárosokban még ma is kifutók nélkül építik a teniszpályákat és a korszón gyakran lehet látni ütővel a kezükben büszkén fel- és alásétáló ifjú embereket. Itt az ütő demonstrálja azt a mérhetetlen irt, ami ezeket az ifjakat az alsóbb társadalmi osztályoktól elválasztja. Mindez természetesen még nem sport.

Talán éppen azért nem tudott és nem tud nálunk ez a sportág gyökeret verni. A vidéki arisztokrata- és dzsentriosztály sportja volt évtizedeken keresztül és a polgári osztály csak parvenüségből utánozta, természetesen még rosszabbul, mint ahogy a felsőbb osztályok üzték. Az alsóbb néprétegek szemében pedig gyűlöletessé vált a tenisz, mert állandóan érezte, hogy itt valami olyasvalamiről van szó, ami az ő alacsonyabb társadalmi osztályminőségét erősen hangsúlyozza.

1884-ben alakul meg a Budapesti Lawn-Tennisz Egylet, melynek akkor legjobb játékosai között Zichy, Andrássy, Eszterházy, Széchenyi nevekkel találkozunk. Sőt az első magyar bajnok — nem bajnoknő — is egy grófnő volt. Az 1894-ben Balatonfüreden lezajlott «Magyar Országos Teniszbajnokságot» Pálffy Lincsi grófnő nyerte meg. Érthető, hogy nem tartották komoly sportnak. Ezzel a felfogással találkozunk gyakran napjainkban is. Molnár Lajos, az első magyar sportíró, inkább mulatságnak, mint sportnak minősítette a teniszt. Elterjedésének akadályja volt az is, hogy nem látszott elég férfiasnak és inkább nőknek és gyermekeknek való játékot láttak benne. Emellett természetesen a

sportág drágasága is akadályozta népszerűsödését. Mindezek a körülmények olyan társadalmi miliónek tekintendők, melyek komoly akadályát képezték annak, hogy a tenisz nálunk sporttá fejlődjék.

Az az átalakulás, mely a felfelé utánczás folytán Angliában és Franciaországban a múlt század közepén már végbement, nálunk csak most van kialakulóban. Kehrling dicsőséges pályafutása mindenesetre hozzájárult ahhoz, hogy a teniszt kezdik mindinkább sportnak tekinteni. De Kehrling utódját egyelőre nem látjuk sehhol. Ugyanakkor, amikor a vívósportban évtizedeken át olyan hatalmas utáncpótlást mutatott fel a magyar sportkultúra, amelyet egyetlen nép sem, a teniszben ez még hiányzik. Ez a körülmény azt mutatja, hogy még mindig nem asszimilálódott a tenisz eléggé. Még mindig előkelő életformának tekintik és nem igazi küzdő sportnak. Előkelő tradíciókkal nem lehet sportot eredményesen üzni és kifejleszteni. Küzdeni és izzadni kell, szükség esetén a végkimerülésig.

Boroira, a jeles francia játékos, az 1932. évi DC mérkőzésen az amerikai ellenfelével szemben öt szetben győzött, de utána ájultan esett össze és három óra hosszat ájult állapotban volt, amíg végre fel tudták éleszteni. Ha majd a mi fiaink is meg fogják tanulni, hogy a teniszben harcolni, küzdeni kell, ha majd a közönség meg fogja érteni, hogy egy ötszetes bajnoki mérkőzéshez legalább olyan fizikum kell, mint a hosszú-távfutáshoz, ha majd leteszünk minden előkelősködő allúrról és a labdaszedőkből bajnokokat nevelünk, mint a franciák Cochet-ból, akkor a magyar teniszsport is megtalálja útját a dicsőség felé.

A vívás és tenisz két jó példája annak, hogy a társadalmi milió milyen befolyással van a sportágak fejlődésére. Az erősen arisztokratikus hajlam, az exkluzivitás erős szikla, melyen megtörik a sportmozgalom minden további fejlődése. A mágnások nagy érdeme, hogy átplántálták a sportot külföldről hazánkba. Ott azonban, ahol a sport erősen ragaszkodott a felsőbb társadalmi osztályhoz, ott nem tudott fejlődni. A kardvívásba hamar bevonultak a plebejusok és hatalmas lendületet adtak a fejlődésnek. A teniszben a plebejusok bevonulása jóval később történt és itt az előkelő tradíciók sokkal jobban megcsontosodtak, mint a vívásnál. Ezért nehezebb a fejlődés megindulása.

Mindazonáltal éppen ezen kettős természeténél fogva a tenisz igen nagy szociális jelentőséggel bír. Mindenekelőtt ez volt az első sportág, melyet a nők versenyszerűleg űztek. A nő sportbéli felszabadításában jelentős szerepe volt. Mindkét nem állandó részvétele a társas érintkezést erősen fejlesztette. Ez az egyetlen sportág, ahol «vegyes párost» versenyszerűen lehet játszani. Az érintkezés finomodása, az együttműködés, a kollektív életforma jelentékeny módon fejlődött a tenisz által.

Mihelyt megkezdődött a tenisz racionalizálása, olyan társadalmi rétegek jutottak közvetlen kapcsolatba egymással, melyek azelőtt semmiféle formában nem érintkezhetek. A racionalizálás a teniszben

alapvető jellegű volt. Magánpályákon komolyan nem lehet teniszt üzni, egyrészt a horribilis költségek miatt, mely a pályafenntartással jár, másrészt, mert a komoly fejlődéshez állandóan új labda és ütő kell. Mindezt a szélesebb néprétegek csak egyesületbe tömörülés útján érheték el. Így gyorsan, szinte rohamosan alakultak és fejlődtek a nagyvárosokban a teniszegyesületek. Ezek az egyesületek a barátságos vagy nyílt versenyek kapcsán egymással érintkezésbe kerültek. Ledőltek a legerősebb társadalmi válaszfalak. A tenisztudás megbocsáttatott sok olyan társadalmi hibát (foglalkozást, vallást stb.), amit egyébként nem voltak hajlandók az emberek elnézni a társadalmi érintkezésben. Mindenütt ott volt a nő is és jelenlétével erősítette a társadalmi kapcsolatokat.

Mindezek a körülmények a tenisz szociális jelentőségét emelték más sportágakkal szemben. Emellett csökken annak a súlya, hogy túlnyomórészt még ma is másodrendű kérdés a teniszben a küzdelem és győzelem általi érvényesülés. Sokan ma is csak azért teniszeznek, hogy más társadalmi körökkel érintkezésbe léphessenek, összeköttetést szerezzenek és hogy szórakozzanak. De a sportág demokratizálódásával kapcsolatosan mindinkább nő azok száma, akik igazi sportot keresnek a teniszben is. A társadalmi miliő ellenállása mindinkább megtörik és lassan asszimilálódik a tenisz a többi küzdősportokhoz, anélkül, hogy hatalmas szociális jelentőségéből veszítene.

Az *evezősport* bizonyos mértékben éppen a tenisz ellentéte. Nem azért, mert demokratikusabb vagy olcsóbb. A verseny evezés éppen olyan exkluzív vagy még exkluzívabb, mint a tenisz. Szociális szempontból az a nagy különbség van a kettő között, hogy a versenyevezés csaknem kizárólag férfisport. Hazánkban a legtöbb evezősegyületben a nők csak a hét egy vagy két napján jelenhetnek meg, hogy társadalmi szükségleteiknek hódolhassanak. Ebből a szempontból az evezésben van valami aszkétikus. A versenyevezősök fogadalmat tesznek, hogy hat hónapon keresztül a tréning szabályokat betartják és ennek megfelelő életmódot folytatnak.

A versenyevezés ezért csak klubon belül képzelhető el. A költségek nagysága is nélkülözhetetlenné teszi ezt, de ezenfelül főleg a tréning természete. Hangsúlyoznunk kell a sportág nagy szociális súlyát, amennyiben a klubhoz tartozandóságot óriási jelentőségre emeli. Viszont a teniszhez képest exkluzív, a társas érintkezés nőikkel vagy idegen klubbeliekkel ritkább, a társadalmi élet jelentéktelenebb és így szociális szempontból az osztálykülönbségek lerombolásában nem játszik akkora szerepet, mint a többi sportágak.

Viszont a klub keretén belül erősen fokozza a kollektív érzést, az összetartozás és egymásrautaltság tudatát. Kisebb a bajnokkultusz, kevesebb a primadonna, a dicsőség megoszlik és inkább a klubra hárul, mint az egyesekre. A feminintermészetű krekrendszer itt jóformán teljesen hiányzik. Ezért felbecsülhetetlenül nagy szociális jelentősége

van a versenyevezésnek. Igazi férfias sport, amely százszázalékos férfiakat nevel.

Újabban a szabadevezősök jelentékenyen elszaporodtak nálunk. Ennek nagy sportbéli jelentőségét nem lehet tagadni. Bár a szabadevezősök nincsenek klubokba szervezve és így az evezőssportban oly nagy-jelentőségű klubfegyelmet nem ismerik, kétségtelen jelei mutatkoznak itt is már a szervezkedésnek és valószínű, hogy idővel a «vadak» tábora is az egyesülés és sportfegyelem valamelyes útjára fog térni.

Vívás, tenisz és evezés három olyan sportág, amely demokrati-zálódás esetén sem lehet teljesen tömegsporttá. Egyszerűen azért, mert hiányzik ennek anyagi lehetősége. Mindazonáltal ma már népszerű mind a három és feltehetőleg népszerűsége csak nőni fog idővel.

A lovas- és autósport népszerűsödésének egyelőre teljes akadálya a sportág drágasága. A polgári osztály ezeket a sportágakat inkább smokkságból űzi. Az újjgazdagok legnagyobb öröme, ha utánozhatják a történelmi osztályokat. Ezért a lovassportnak nem sok jövője lehet, mert akik ma lovagolnak, legnagyobbbrészt nem annyira a sportért teszik, mint inkább parvenü hajlamaik kielégítésére. Az autósport inkább infantilis gyökerekre vezethető vissza a fenti snobizmus mellett. Egyrészt szeretik mutogatni az emberek, hogy nekik van miből autózni, másrészt az utcákon, utakon való autókázás vajmi kevés valódi sportot jelent, inkább csak a gyermekévek örömeire emlékeztet vissza.

A lovas- és autósport természetesen elsőrendű sport lehet és individuális szempontból magán viselheti a sport összes karakterisztikumait. Szociális szempontból azonban kevés jelentőségre tehet szert, mert a társadalmi osztálykülönbségek megszüntetésében, új osztályok vagy rétegek létrehozásában semmi szerepet nem játszik, az asszimilálódás és differenciálódás szempontjából megszüntethetetlen exkluzivitásánál fogva nem társadalmi tényező.

Ezekkel az exkluzív sportokkal, melyek a felső társadalmi rétegekből indultak ki, tehát «előkelőek» voltak, szembeállíthatjuk azokat, melyek az alsóbb néposztályokban is erősen terjednek, bár importálásuk szintén az arisztokraták érdeme. Ilyenek elsősorban a futball, az úszás, az atlétika, a birkózás és a boxolás.

A legnépszerűbb sport hazánkban köztudomásúlag *a futball*. Elterjedésének indoka elsősorban gazdasági: úgyszólván semmibe sem kerül. Szabad térség, egy labda és esetleg két letűzött pózna, ami a kaput jelzi, az összes felszerelése. Elterjedésének gyorsaságára jellemző, hogy az első labdát valószínűleg 1895-ben hozta hazánkba Perry angol tréner és ma már többen űzik ezt a sportágat, mint a többi összes sportokat együttvéve. A krónika szerint a következő évben Löwenrosen Károly, a népszerű «Charly», rendelt egy valódi futballabdát Angliából, de a 11 forintnyi vámot nem tudta kifizetni. Érdekes, hogy a labdát a gépgyári munkások váltották ki közadakozásból és ők is voltak tényleg az első magyar futballjátékosok. Az első mérkőzést bekecsben és szeges

csizmában tartották meg s annak során többen lábtörést szenvedtek. (Gerhard.)¹

Az előkelő társadalmi osztályok természetesen sokáig távol tartották magukat ettől a sporttól, mert nem volt benne semmi drága, semmi feltűnő és amellet meg lehetőségen durva is volt. Nem volt divat futballozni, erősen elítélték az iskolában is és sok helyen találkozunk ma is még azzal a felfogással, amely a diákokat a futballtól, mint durva sporttól vissza akarja tartani.

Ez esetben látszólag nem az alulról felfelé utánczás vitte előre a sportág kifejlődését. Rövidesen azonban intelligens vezetőkre tesz szert a futball is. A következő évben megalakul a BTC futballcsapata, amely, Stobbéval az élén, csupa intelligens emberből áll. A tanárok között rövidesen több is akad, aki a sportág propagálója lesz. Yolland Artúr, Ottó József, Collaud Ferenc és mások az ifjúság körében terjesztik, oktatják a sportágot és így ismét az alulról felfelé utánczás érvényesül.

A gyors elterjedésnek természetesen kitűnő eszköze volt az olcsóság mellett a nagy áttekinthetőség, amelyet a versenypálya nyújt. Mint a gyepsportok általában, a futball különösen nagy mezőnyben játszódik le, messziről is jól kivehetően, tisztán látható és versenyszabályai egyszerűek, mindenki által könnyen érthetők. Ezek voltak tehát a futball gyors elterjedésének szociális okai. Ezen feltételek nélkül egyetlen sportág sem számíthat nagy népszerűségre.²

A futball után talán az *úszás és a vízipóló* rendelkeznek mindazokkal a feltételekkel, melyek a gyors elterjedést lehetővé teszik, bár a futballal egyik sportág sem versenyezhet e téren. A vizisporthoz víz kell csupán s miután hazánk abban a szerencsés helyzetben van, hogy bőségesen el vagyunk látva vízzel, megvolt a feltétele a vizisportok gyors elterjedésének. Az úszás, amint már említettük, régi keletű sport nálunk és úttörői szintén arisztokraták voltak. Természetesen a polgári elemek bevonulásáig valódi sportról nem beszélhetünk. Az igazi sportélet e téren is a millennium után kezdődött és a tavaly előtt elkészült Nemzeti Uszodával, mely a télen való tréninget is lehetővé teszi, adva van a lehetősége annak, hogy vízipóló hegemóniánkat belátható időn belül megőrizzük. A társadalmi osztályok vegyesen vesznek részt ebben a sportágban, mert nem drága, de mégsem kimondottan munkás-sport. A társadalmi asszimiláció terén elsőrendű jelentőséggel bír ez a sportág is.

Fokozza szociális jelentőségét, hogy a nők is bevonultak ebbe a sportba. Vízipolozóink első a világon és reprezentáns csapatunk a legkülönbözőbb társadalmi rétegekből alakult ki.

¹ Gerhard: «A magyar sport pantheonja».g

² Pap Miklós «Utazás a bajnokság körül» című könyvében a futballtársadalom típusainak megrajzolásával kitűnő adatokat szolgáltat a sport szociológiájához.

Az atlétika importálása — amint már láttuk — Angliából történt hazánkba. Az úttörők Molnár és Eszterházy voltak. Magyarország volt az első, amely az atlétikát Angliából átvette.

Eleinte teljesen arisztokratikus, exkluzív sportnak indult. A MAC volt a hordozója és ma is jórészen a MAC gárdája adja a legkiválóbb atlétákat. A háború előtt ugyan a MAC még megkívánta a diplomát, vagy legalább az érettségit a tagfelvételhez, de ma már eltekint ettől. Semmisen akadályozhatta meg az atlétika gyors népszerűsödését, mert csaknem ugyanazok a feltételek forogtak fenn itt is, mint a futballnál. Ma már a legkülönbözőbb társadalmi osztályok is résztvesznek az atlétikában.

A *boxolás* eredete Magyarországon Széchenyi István gróf és Weselényi Miklós báró nevéhez fűződik, több mint egy évszázaddal ezelőtt. Az első boxversenyt 1875-ben a MAC rendezi Eszterházy Miksa kívánására és a versenyen a felsőbb társadalmi osztály vesz részt. A box gyorsan terjed lefelé. Kiváló propagálóra talált dr. Tatics Péterben. Ma már a legnépszerűbb sport a futball után olyan értelemben, hogy versenyzőit jórészt az Angyalföld szállítja és azok túlnyomórészen a munkásosztály tagjai közül kerülnek ki. Pompás szociális eszköz a társadalmi osztálykülönbségek lerombolásában. Az «előkelők» ugyan csak inkább, mint nézők vesznek részt benne, de úgy általában a vezetés és irányítás az intelligencia kezében van. Az érintkezés és az asszimiláció állandó folyamat ebben a sportágban, ami fokozza szociális jelentőségét.

A klasszikus *birkózósport* hazánkban mindig elsőrendű színtere volt az osztálykülönbségek kiegyenlítésének. Bíró és orvos, iparos és munkás együtt található ebben a sportágban fajra, vallásra, kasztra való tekintet nélkül. Olcsó sport, mely éppen ezen oknál fogva a boxoláshoz hasonlóan lehetővé tette az összes társadalmi osztályok részvételét. Divat soha sem volt és nem tartozott a sikkhez sem a boxolás, sem a birkózás. De a sport szeretete, a kölcsönös megbecsülés és megértés, mely minden komoly sportág üzésének elengedhetetlen feltétele, megismertette és megszeretette egymással a latajnert és az iparost, a mágnást és a polgárt.

Nem volt szándékunkban ismertetni itt az összes sportágakat a társadalmi milió szempontjából. Főleg azokkal a sportágakkal foglalkoztunk, melyeknél a legszembeötlőbb a milió hatása és amellet egyszerűsmind a legelterjedtebb sportágak is. Olyanokkal, amelyek nem tudtak nálunk meggyökeresedni, nem foglalkoztunk, olyanokkal sem, melyekben több a társadalmi érintkezés, mint a sport. Ezeknek is lehet nagy szociális jelentősége, mint pl. a korcsolyázásnak, de ezek inkább csak társadalmi érintkezések, mint sportok. A műkorcsolyázás, mint más helyen kifejűjük, már inkább a művészet, mint a sport körébe vág.

Az elmondottakból néhány elvet szűrhetünk le a sportmozgalom kifejlődése tekintetében. Mindenekelőtt az úgynevezett «előkelő» társadalmi osztályok szociális jelentőségű sportot ritkán üznek. Ezek

lovas- és autósportra vetik magukat, vagy valami olyan sportot űznek, pl. golfot, lovaspolót, melyek nálunk alig ismertek. Ezek a sportágak ritkák és drágák maradnak, éppen ezért nem szolgálnak a társadalmi asszimiláció alapjául. Ezeknek a társadalmi rétegeknek a sport nem annyira sport, mint előkelő életforma. Nem szeretnek küzdeni, izzadni és magukat felizgatni. A sportot is csak addig a fokig űzik, amíg ilyesmire nincs szükség. Csatlakozik hozzájuk egy parvenűrétég, mely őket mindenben utánozza. De ezeket a felsőbb rétegek valójában nem fogadják be sohasem és sportbarátság, sportszolidaritás közöttük éppen a fentemlítettek folytán létre nem jöhet és asszimiláció ki nem fejlődhetik.

A vívás, tenisz, evezés és hasonló félig exkluzív sportok részben népszerűsödnek, terjednek minden irányban. A munkásosztály azonban ezekben a sportokban kevésbé vesz részt. Ezek inkább a felsőbb és a polgári rétegek kiegyenlítését szolgálják, bár kivételesen itt is előfordulnak olyan kiváló munkásversenyzők, akiket nagy sporttehetségüknél fogva bevesznek az egyesületekbe.

A futball, boxolás, birkózás és részben a vízisportok már bevonják a munkáselemeket is és így szociális szempontból a legjelentősebb sportágak. Bár a felsőbb osztályok ezekben nem vesznek részt, de — és ez a fontosabb — a polgári elemek itt keverednek a munkáselemekkel.

Ezeknek a sportágaknak szociális jelentőségét fokozza az a körülmény, hogy a munkásrétegeket elvonja az osztály harcot szolgáló és a sportot csak eszköznek tekintő munkássportegyesületektől. Ezekről már bővebben szoltunk a «Nézőközönség pszichológiája» című tanulmányunkban. Igen fontos, hogy a munkások a sport útján közelebbi érintkezésbe juthatnak a polgári elemekkel; sportbarátság fejlődhet ki közöttük. Ez az érintkezés alkalmas sok félreértés, gyűlölködés megszüntetésére. Ha a munkás valamelyik polgári klubban sikereket ér el, azonnal elfelejtik vele szemben a munkásosztályba való tartozását és csak a sportembert látják benne. Pozícióra tesz szert az egyesületben, tekintélye lesz, jól érzi ott magát, mert hízeleg neki a polgári elemek megbecsülése. Viszont a polgári társadalom ifjai is megismerik közelebről a munkáselemeket és meggyőződnek róla, hogy nem a társadalmi osztálykülönbség, hanem az egyéniség teszi az embert és hogy senkit sem társadalmi hovatartozása alapján, hanem egyéni képességei és jelleme szerint kell értékelni és megbírálni.

A népszerű sportok, mint a futball, box és birkózás, sok munkásifjat kiemelnek az osztály ellenes agitáció légköréből és ezzel hatalmas szociális missziót teljesítenek.

Vizsgáljuk meg most már, hogy melyek azok a lelkipolyamatok, amelyek a sportmozgalom fejlődésével osztálykülönbségek megszüntetésére alkalmasak? A szolidaritás szellemének három alapvető tényezője van *Dékány*¹ szerint: az érzelmi, a gondolati és az akarati kölcsönösség.

¹ Dékány: «Bevezetés a társadalom lélektanába».

A sportszolidaritás is lényegében ezeken alapszik. A sportnak hatalmas érzelmi és gondolati kisugárzása van. Láttuk fentebb, hogy az élményátvitel rendkívül intenzív azoknál a sportembereknél, akik ugyanazt a sportágat űzik.

Aki megszerette a sportot, az valósággal együttérez valamely szép akció láttán a sportolóval. A képzetasszociáció révén feltámad benne a versenyzőéhez hasonló érzés. A győzelmet átérzi és együtt élvezi a küzdővel. Valamely sikeres akció láttán majdnem ugyanazokat a fizikai és pszichikai feloldásokat éli át, mint az aktív sportoló. Innen van, hogy sokszor már csak a nézés is sokat jelent a tanulás szempontjából és minden sportágban rendkívül megbecsülik azokat a sportembereket, akik «tisztán» és szépen dolgoznak, mert a tehetséges sportolókra már ennek a látása is kedvezően hat. Sokszor tudattalanul is utánozzák a szép stílust, ami önmagában is az élményátvitelen alapszik. Ezek az élményátvitel közös érzelmi- és gondolatvilágot teremtenek a sportbajtársak között. Bizonyos szimpátia keletkezik az ugyanazon sportágat űzők között. (Ez legtöbbször nem vonatkozik a rivalizáló bajnokokra.) Megértik egymás örömét és bánatát a siker vagy sikertelenség felett.

Az együttérezés és gondolkozás aztán együttakarássá válik. A klub érdeke mindjobban beleszövődik a sportember lelkivilágába. A legtöbb sportágban az egyén és a klub sikere szoros kapcsolatba kerül. A klubtársak az egyéni sportágakban is igyekeznek elősegíteni sportbajtársaikat, mert így kívánja a közös érdek, tehát az egyéni érdek is. Az akarások aztán cselekvésekké válnak és minden jó sportember igyekszik klubjának minél többet használni, klubját minél hívebben szolgálni.

A visszaélésekről már szoltunk a megelőző tanulmányunkban. A Nietzsche-féle ((társadalmi csordaszellem» itt is érvényesül. A klubfanatizmus sokszor szembe kerül a magasabb sportérdekkel. Mindez nem dönti meg a sportszolidaritás erős szociális jelentőségét. Nem oszthatjuk Palante felfogását, aki minden emberi szolidaritásban a szolgáló lelket, a csordaszellemet látja. Nem hisszük, hogy minden szolidaritás lényegében többszörös egoizmus, egyéni egoizmusok összesűrűsödése és hogy az a lélek, mely a «közösség gyermeke», csordalélek, melyet átitat a durva önzés. Véleményünk szerint a szimbiózis (együttélés) által kifejlődő kollektív érzelmek és az ezek nyomán fellépő szolidaritás éppen olyan fontos társadalmi alkotóerő és tényező, mint az egyéni kezdeményezés. Ennek a kettőnek kölcsönös hatása adja meg a társadalom fejlődésének helyes irányát. Ha az emberiség csupán olyan bölcsesből állana, mint Nietzsche volt, aki az együttélést mélységes megvetéssel csak kényszerű csordalétnak tekintette, sem a kultúra, sem a civilizáció mai fokára el nem jutottunk volna. Az antiszociális lény csak akkor hasznos az emberiségre, ha olyan kiváló gondolkodó, mint Nietzsche volt. Egyébként csak bajt okoz. Kétségtelenül hasznos azonban szociális mivoltában és kollektív felolvasásában a sok kisember.

A sport társadalmi jelentősége éppen ebben a szolidáris szellemben

rejlík, mely a sportszeretben képes feloldani és megsemmisíteni a legerősebb társadalmi különbségeket, össze tud hozni, barátokká tud tenni embereket, akik egymásról előítéletteljes képet hordoztak lelkiük mélyén, s akiket egymástól elválasztott a téves képzetek áthághatatlanak látszó szakadéka. A sport olyan hatalmas vonzóerőt képvisel ezen a téren, hogy a múltban talán egyetlen társadalmi mozgalom sem tudott akkora eredményt elérni a valódi, a lélek mélyén kibontakozó, őszinte demokratikus érzelmekben.

A sportszolidaritás szétterjedve a klubon kívül is nagy közösségbe gyűjtötte az embereket. A sportemberek mindenütt megértik egymást, közös témát találnak, közös érzelmeik, gondolataik vannak. Összetartanak, segítik, támogatják egymást. Így a társadalmi érintkezés a sportban az összetartozandóságérzet és kölcsönösség egyik életformája lett. Ezért a sportnak jelentékeny szerepet kell tulajdonítanunk az emberiség jövő társadalmi fejlődésében.

9. A mozgalom alakulása a faj és nem területén.

A társadalmi osztályok és a sport kölcsönhatása kézzelfogható, mert a társadalmi osztályok és rétegek elhatároltsága szembeötlő. A fajok szerinti differenciálódás kimutatásának fő nehézsége abban rejlik, hogy a faj fogalma meglehetősen bizonytalan. Objektív és minden politikától mentes felfogás mellett az európai népek fajoknak nem tekinthetők, inkább csak variációknak. A ma élő nemzetek többé-kevésbé különböző népek keverékei. Mindazonáltal az északi népek kétségtelenül elütő sajátságokat mutatnak a déli népekkel szemben. A nyugati népek szokásai, erkölcsi mások, mint a keletieké. Nemcsak pszichológiai, hanem fiziológiai különbségeket is látunk közöttük. Még inkább lehet különbségről beszélni a sárga faj és a fehér faj szempontjából. Megkülönböztethetünk primitívebb és civilizáltabb népeket és ebből a szempontból is felfedezhetünk különböző faji sajátságokat.

A sportmozgalom a különböző fajú népek életében a dolog természete szerint differenciálódott. Nemcsak a fiziológiai adottságnál fogva, hanem főleg a pszichológiai különbségek folytán. A gondolkozásmód, a temperamentum, az érzésvilág, az akarat erő igen különböző más és más fajú népeknél. Emellett a differenciálódásban közreműködött a kultúrfok és az ipari civilizáció is. A mezőgazdanepeknél mást, az ipari népeknél ismét mást jelent a sport. Más az európai szemében és egészen más a japán és kínai előtt.

Angliában, ahonnan a mozgalom kiindult, a sport leginkább megőrizte valódi arcát és belső jellegét. Anglia az egyetlen ország talán, ahol a sport — amint Herbert Casson mondja — sport maradt. Franciaországban a sport kétségbeesett, tragikus dolog. A vége dicsőség vagy tönkrejutás. Németországban többnyire bürokratikus kényszerűgy. Örömtelen, mint a hajvágatás. Amerikában a sport élethivatás lett. Teljesen technikára

van építve. Nem hiányzik ugyan ott sem a küzdelem belőle, de a sport ott már nem játék angol értelemben. Inkább az arénák küzdelméhez hasonlít.

Angliában a sport még ma sem tragédia, nem kötelesség és nem is színjáték. Kedvtelésből üzik, mert szeretik a szabad levegőt, a zöld pázsitot és az emberek társaságát. A sport ott nincs technikának alárendelve és nem húzódik meg valamely világrekord árnyékában, mint az Egyesült Államokban. Ezért mutat fel Anglia oly kevés világrekordot, jóllehet, csaknem, minden sportágban a legtöbb bajnokkal dicsekedhetnék. (Casson.)¹

Tényleg az olimpiai játékok eredményei is azt bizonyítják, hogy az angoloknál a bajnoksport mindinkább visszaszorul és veszít jelentőségéből. Ezzel szemben Amerika, Németország, Franciaország és Olaszország előretörése nyilvánvaló.

A déli népek sok temperamentumot visznek a sportba. A győzelem utáni vágy erősebb és intenzívebb ott, mint a többi népeknél. Csak a temperamentumos déli népek fiainál fordulhat elő, hogy a legyőzött birkozóbajnok kést ránt győztes ellenfelére, amint a losangelesi olimpiászon történt. Féktelen, vad vágyakozás a dicsőség után kevés önkritikával és erős fantáziával párosulva, jellemzi gyakran a déli népek versenymódorát. Nedo Nádi, az olaszok vívódiktátora, kijelentette a los-angelesi olimpiász előtt, hogy az olaszok a kardcsapatversenyt feltétlenül megnyerik, mert a magyarok elbizakodottak és kevésbé vannak felkészülve, mint az olaszok. A 14:2 arányú magyar győzelem alaposan rácaffolt a nagyhangú kijelentésre.

A németek alaposan és szívósan készülnek az olimpiai versenyekre. Meg kell állapítanunk azonban, hogy a németek körében hatalmas tudományos mozgalom indult a bajnoksport túlkapásaival szemben, ami arra enged következtetni, hogy a németek meg fogják hamarosan találni a helyes középutat a bajnoksport és a tömegsport követelményei között.

A magyar sport egészen speciális helyzetet tölt be az európai népek koncertjében. Kicsiny számunk mellett aránylag nagy eredményeket érünk el az olimpiai játékokon. Ez azt jelentené rendes körülmények között, hogy az eredmények mögött nagy sporttömegek állanak, melyek alkalmasak arra, hogy a bajnokrétegeket kitermeljék. Sajnos, ez nem egészen így van. A magyar nép különös sportratermettségét és tehetségét bizonyítják ezek a nagy eredmények, de nem feltétlenül bizonyítják nálunk azt is, hogy széles sportoló néprétegek állanak a bajnok mögött.

Nemzetközi helyzetünk, elnyomottságunk sok tekintetben hozzájárul ahhoz, hogy nemzetközi viszonylatban talán nagyobb akaratot, nagyobb szívósságot és lelkesedést tudunk kifejteni, mint némely más nemzet fiai. Az a szerencsétlen helyzet, melybe a gyászos béke-

¹ Az angolszász sportszellem ismertetésére harmadik tanulmányunkban még vissza fogunk térni.

szerződés kényszerített, megsokszorozza fiaink akaraterejét. A nagy nemzetek versenyében érezzük, hogy egyedül állunk, kicsinyek és elnyomottak vagyunk. Ez erőt ad, lendítő motívumként szerepel fiainknál, míg esetleg a nagy nemzetek fiai a dolog természete szerint ezt nem érzik át, ez hiányzik náluk. *Innen van az, hogy a magyarok a kimondottan küzdősportokban, mint a vívásban, a futballban, a vízipólóban, a boxban és a birkózásban érvényesülnek leginkább*, Itt nem rekordra kell törekedni, hanem az adott ellenfelet legyőzni. Itt alkalom nyílik a magyar ész, ravaszság, figyelemkoncentráció és akaraterő kifejtésére. Szemtől-szembe az ellenféllel, ahol a megfigyelésnek és számításnak oly sok tere nyílik, ott érvényesül legjobban a magyar küzdő modor és a lélek mélyén meghúzódó magyar keserűség.

Nemzetközi helyzetünk a magyarázata annak is, hogy sportunk kezd erősen eltolódni a bajnoksport felé és mindinkább a nemzetközi versenyekre való beállítottság lesz a cél. Lelki szükség ránk nézve, hogy legalább a sportban megmutassuk életenergiánkat. Remélhetőleg a magyar józanság meg fogja találni a középutat itt is. Erre a kérdésre egyébként még visszatérünk.

Szólnunk kell még *a japánok sportjáról*. «A versenysport etikai és lélektani problémáidban külön fejezetet szenteltünk a japán sportpszichének. Itt csak arra akarunk rámutatni, hogy a japán nép, mint az akaraterő nagymestere, a sportban elsősorban az akarat nevelésének eszközét látja. Ez némileg Kelet misztikus lelkivilágából, az ázsiai lélek természetéből folyik. A japánok a lelkinagyság és az önfeláldozás iskoláját keresik a djudóban, nemzeti sportukban. A kisgyermek tenyerét éveken keresztül vashoz veri, hogy edzze, egészen addig, míg a vér kicsordul belőle.¹ A gyönyörről való lemondás, a szenvedés tűrése a japán nevelés alapelve és ez érvényesül náluk a sportban is. Ez az egyetlen magyarázata annak, hogy az európai sportokat olyan hamar megtudták tanulni, sőt egyik-másikban már túl is szárnyalták a fehér embert.

Összegezve az itt mondottakat, megállapítható, hogy az európai népek körében is differenciálódott a sportmozgalom és pedig, *míg egyes népek körében újabban a tömegsportra törekszenek, addig más népeknél a bajnokkultusz és a cirkuszszerűség erősen előtérbe kerül. Az európai népek, de különösen az angolok némileg megőrizték a mozgalomban azt, amit sportörömnak nevezünk. Az ázsiai népeknél, különösen a japánoknál, a sportban nincs semmi játékszerű, semmi örömkeresés. Náluk a sport szigorú nevelési eszköz, mely a gyönyört megvető és a szenvedést kereső világfelfogásukkal egybevág.*

A sport így szétterjedve, meglehetősen megváltoztatta arculatát a különböző népeknél azoknak karaktere szerint. Ez a differenciálódás feltehetőleg tovább terjed az idők folyamán, ugyanakkor azonban asszi-

¹ Sasaki Kichisaburo: «Djudó».

milációs törekvések is fellépnek egyes nemzetek között a sport területén. A nagy nemzetközi versenyeken a legkülönbözőbb népek érintkeznek és tanulják meg egymás sportjait. Kitűnő példa erre Japán. Továbbá ez az asszimilálódás folyik az egyes sportágakban is, amennyiben, ha valamelyik nemzet eredményes új stílussal áll ki a nemzetközi versenyen, elsajátítják a többiek is. Az asszimilálódás azonban nem maradhat meg a sportstílus területén. Nemzetközi szabályokat kell alkotni, melyeket átvesznek az egyes államok szövetségi orgánumai. Az így létrehozott nemzetközi szabályok szétterjednek az egyes országokban, mert minden népnek érdeke az, hogy otthon is a nemzetközi szabály szerint tartsa meg versenyeit, különben versenyzői esetleg nem tudnak majd a nemzetközi szabályokhoz alkalmazkodni a nemzetközi versenyeken.

Mindez intenzív nemzetközi érintkezést jelent. A sportemberek nemcsak gondolataikat cserélik ki, hanem közvetlen benyomást nyernek egymás szokásairól, erkölcséről és így a sport legintenzívebb nemzetközi kiegyenlítő faktorrá válik. Nem csökkenti ennek a jelentőségét az sem, hogy a nemzetközi versenyek sokszor a sovíniszta súrlódások színterei. Az érintkezés mégis sokkal közvetlenebb, mint bármely más nemzetközi vonatkozásban. *Sem a tudomány vagy a művészet, sem a diplomácia vagy a kereskedelem nem eredményezhet olyan közvetlen és intenzív nemzetközi érintkezést az egyes nép fiai között, mint éppen a sport.* Így aztán a legintenzívebb nemzetközi kiegyenlítő tényező a szokások, a modor, a viselkedés területén a sport lesz.

Újabb asszimilációra és differenciálódásra nyílt terület a nőnek a sportba való bevonulásával. Összefügg ez a kérdés azzal a nagyszabású mozgalommal, mely a múlt század végén indult és amelyet a nő emancipációja néven emlegetnek.

A nőnek nemcsak fiziológiai alkata, hanem egész pszichéje különbségeket mutat a férfiével szemben. Innen származik aztán munkabírása és munkaképessége közötti különbség is. A nő talán szorgalmasabb, pedánsabb és lelkiismeretesebb munkaerő, mint a férfi, viszont csak a sablonos, begyakorolt munkában tud érvényesülni. Mihelyt azonban új feladattal áll szemben, vagy szokatlan, ismeretlen területre lép, azonnal zavarba jön és konfúzus lesz. A nő a kivitelben esetleg inkább megállja a helyét, de az iniciatíva általában a férfié.

Körülbelül ezek a különbségek érvényesülnek a nő sportjában is. Eltekintve attól, hogy bizonyos sportágak nem felelnek meg a nő biológiai alkatának és így bizonyos sportágak férfisportnak, mások pedig nőisportoknak tekinthetők, a női psziché nem alkalmas a stílusalkotásra a sportágakban és nem fog a küzdősportokban erősen dominálni.

A nő sportja főleg a ritmikus gimnasztika, a korcsolyázás, esetleg a tenisz, bár az utolsó már inkább a küzdősportok közé sorolható. *A nő főleg a testkultúra azon ágaihoz hajlik, amelyeknél a testápolás kerül előtérbe, mint a napozás, strandolás, gimnasztika, tánc.*

Kivételek természetesen számosan vannak. Ez azonban nem téveszt-

het meg senkit. Bizonyára vannak és lesznek olyan nők, akik a küzdős és rekordsportokban is eredményesen szerepelnek. Ezek az eredmények azonban sohasem fogják meghaladni az átlagos férfieredményeket.

Köztudomású ma már, hogy a nemek szétválasztódása nem ismer abszolút határokat. Abszolút férfiak és abszolút nők csak elméletben vannak, az élet csak átmeneti formákat ismert. Amit fentebb a női sportra mondtunk, az a nőies nőkre vonatkozik. Ezzel szemben férfias nők erősen és intenzíven próbálkoznak olyan sportágakkal, melyek úgy biológiai, mint pszichológiai szempontból férfisportoknak tekinthetők. Nem mindig lehet megállapítani, hogy mennyi ezekben a lelki szükség-szerűség és mennyi a divatutánzás, vagy feltűnési viselkedés. A nőben erősebb hajlam él az utánzásra és életében fontosabb szerepet játszik a divat.

Mindazonáltal a sport erős asszimilációs hatásokat vált ki ezen a téren. A nő erősen kezd férfiasodni nemcsak fizikumban, hanem gondolkodásban is. A sport jelentős szerepet játszik a karsú, fiús nőtípus kialakulásában és ez a biológiai folyamat valószínűleg át fog csapni az élet más terére is. A nő mind alkalmasabb lesz ezáltal arra, hogy a munkában a versenyt a férfivel felvegye; *pszichológiai szempontból pedig a sport a nőnél a küzdőképességet fogja fejleszteni, megtanítja túrni, szenvedni és kitartani valami meghatározott cél érdekében.* Mindennek hatalmas szociális jelentőségét tagadni nem lehet.

10. Differenciálódás a sport belterületén.

A biológiai iskola minden túlzása ellenére is rámutatott néhány társadalmi törvényre, melynek fennállását el kell ismernünk, mert megegyezik a tényekkel. Ha a társas fejlődés nem is azonosítható a kozmikus fejlődéssel, kétségtelen, hogy vannak analóg törvényei. A fizikai egyensúlyozódás folyamatai, melyek az anyag integrálódásában és a mozgás szétszóródásában, vagy a mozgás integrálódásában és az anyag szétszóródásában nyilvánulnak meg, kétségtelen hasonlóságot mutatnak a társadalmi asszimiláció és a differenciálódás törvényeivel. (Giddings.)¹

Kimutattuk, hogy a sportfejlődés bizonyos asszimilációs folyamatokat idéz elő a különböző társadalmi osztályok és rétegek között. Ugyanakkor azonban a sport keretén belül újabb osztályok és rétegek keletkeznek, amely folyamat nem más, mint szociológiai értelemben vett differenciálódás. Az utánzás, élményátvitel, gondolatát sugárzás és az ezek nyomán kialakuló társadalmi sporttudat asszimilációs törekvése megtörik a társadalmi ellenkezés törvényén.

A társadalmi ellenkezés — mondja *Palante*² — örök és szükséges társadalmi működés, a társadalmi életnek változhatatlan eleme

¹ F. H. Giddings: «A szociológia elvei».

² G. Palante: «A szociológia vázlatja».

és örök tényezője. A társadalmi ellenkezés szelleme él bennünk és ez megakadályozza a teljes asszimiláció diadalát, mert küzdelemre serkent a meglévő, fennálló társadalmi rend ellen. Ennek a küzdelemnek a következménye a differenciálódás.

Alighogy a sporttudatban a szolidaritás szelleme kialakult a sport maga szülte meg az ellenkezés szellemét a sporton belül. Kialakult a bajnokok és a tömegsportot űzők két rétege. A bajnokok ismét hivatásosokká váltak — részben oktatókká — és létrejött az amatőr- és profisport közötti áthidalhatatlan különbség. Majd ez megszülte a nézőközönséget, a pszeudosportolók nagy tömegét. A bajnoksport túlzásai viszont fölkeltették a «szellem emberének» ellenszenvét és kihívták azt az ellenséges hangulatot, amely harcot indított a «sportörület» ellen. Ezt a folyamatot nevezzük a sport belső differenciálódásának.

Láttuk, hogy a sport kifejlődésének egyik főtényezője az egyéniség elnyomás alól való szabadulásvágya volt. Természetes, hogy az individualisztikus hajlam megnyilvánulása rá kellett, hogy nyomja bélyegét az egész sportfejlődésre. Akkor tehát, amikor a sport bizonyos szempontból az asszimilációt segítette elő, az embereket hasonló érzésre, gondolatra és cselekvésre vitte, egyszerűen a kollektív életformát fejlesztette, ugyanakkor magában hordta az egyének másirányú kifejlődésének, elkülönülésének, egyszerűen differenciálódásának csiráját. Ez a szociológiai folyamat párhuzamosan ment végbe, minthogy az individuális és kollektív erők harca a társadalmi életben örök párhuzamos jelenség.

Az egyéniség érvényesülése magában a sportgondolatban benne van. A sport maga küzdelem. Csúcsteljesítményre és győzelemre való törekvés nélkül a sportot elképzelni nem lehet. A rekordsport ellen hiába minden mennydörgés a sport ellenségeinek táborából! A tévedés főleg abban rejlik, hogy a csúcsteljesítményre való törekvés ellen harcolnak, holott a bajnokkultusz túlkapásai ellen kellene küzdeniök.

A győzelemre és a csúcsteljesítményre való törekvés magában hordta a sportbéli differenciálódásnak magvát. Amikor még a mezőn szaladgáltunk, vagy fűlelabdával dobálóztunk, amikor még közel dobáltunk súlyt és a folyóban szabadon úszkáltunk, már akkor is bizonyos nimbusz vette körül azt, aki a legjobb volt. Ez a nimbusz olyan mértékben növekedett, amint a sport racionalizálódott. Az egyesületekbe való tömörülés, a nyilvános versenyek rendszeresítése mindinkább megnövelte a kiválóbbak tekintélyét és sportbéli jelentőségét. A szervezkedés, az országos versenyek, majd később a nemzetközi versenyek megtartása előtérbe tolt a legjobbkat. Személyük kezdett fontos lenni, ünnepelni kezdték őket és olyan nagy tiszteletben részesültek néhány évtized leforgása alatt, hogy elhomályosították a művészek, írók, tudósok stb. népszerűségét. Újság, rádió, mozi visszhangzik ma a bajnokok nevéből és népszerűségben senki sem tud versenyezni velük.

Természetes, hogy a bajnokok ezen helyzete befolyással van társadalmi állásuk alakulására. Lassankint nagy tekintélyre tesznek szert

nemcsak a sportban, hanem a sporton kívül is. Magasállású egyének, államférfiak, befolyásos politikusok keresik a bajnokok társaságát és szívesen osztoznak népszerűségükben.

Lassankint minden egyesületnek az lesz a célja, hogy minél több bajnokot egyesítsen kebelében. Megkezdődik az egyesületek versengése a bajnokért. Az egyesület elnökségében helyet foglaló befolyásos egyének állást, foglalkozást biztosítanak a bajnoknak, csak hogy ott tartsák vagy más egyesületből «elszipkázzák» a krekkeket.

Így lassan új társadalmi réteg alakul, amely már másnak érzi magát, különbnek, elhivatottabbnak, mint azok, akik csak passzióból sportolnak és csak közepes, relatív eredményeket érnek el. Ezek a bajnokok még nem professzionisták hivatalosan, bár a sportot kezdik teljesen élethivatásnak tekinteni.

A bajnok és nembajnok a sporton belül differenciálódik. Tündöklő fényben, elérhetetlen magasságban a bajnok nyomasztó hatást gyakorol arra, aki csupán kedvtelésből akar sportot űzni. A további differenciálódás az elsőosztályú, aztán a második- stb. osztályú bajnokok között már jelentéktelenebb. *A lényeg itt abban az individuális érvényesülési formában van, amely oly erős lelki átalakítást végez a bajnok személyében, hogy ő tényleg másnak, sőt más társadalmi réteghez tartozónak érzi magát, mint a többi sportoló.* Érzi, hogy neki a sport egyebet jelent, mint a többieknek, ha nem is közvetlen kenyérkeresetet.

«A nézőközönség pszichológiája» című tanulmányban kifejtettük, hogy a nézőközönség ellenállhatatlanul abba az irányba tereli a versenyzőt, hogy a sportot élethivatássá tegye, mert enélkül nem tud eleget tenni a néző követelményeinek. A sport tehát, míg egyfelől alkalmas arra, hogy lerombolja a társadalmi rétegek közötti különbséget, mágnást, polgárt és munkást egyesítve egy gondolatban, másfelől azonban már magában hordja egy másik irányú társadalmi elkülönülés, rétegeképződés lehetőségét.

Ez a rétegeképződés aztán valóságos osztálydifferenciálódássá változik az amatőrsport és a profisport elkülönülésével kapcsolatban.

Itt még mélyrehatóbb a differenciálódás, mert ezáltal nemcsak új társadalmi réteg alakul, nevezetesen a professzionisták osztálya, hanem maga a sport is két részre szakad: amatőr és professzionista sportra. Más helyen kifejtettük az alapvető különbséget, mely e kétfajta sportolást egymástól etikai, szociális és kulturális szempontból elválasztja. Ez a differenciálódás olymértű, hogy a professzionistasport volta-képpen valódi értelemben vett sportnak nem is tekinthető.

A szétválasztás, amely Angliában már a múlt század hetvenes éveiben, az egész világon pedig az olimpiai játékok felújításával történt meg, részben pszichikai, részben gazdasági okokra vezethető vissza. A tiszta lélektani okokra a «Nézőközönség pszichológiája» című tanulmányban rámutattunk.

Etikai szempontból a szétválasztás oka annak a szempontnak

érvényesülése, hogy nem lehet egyenlő mértékkel mérni annak a teljesítményét, aki hivatásként űzi a sportot és azét, aki csupán passzióból sportol. Ez vezette az angol diákokat, amikor 1866-ban megalakították az Amateur A. C-t, amelyből a testi munkásokat azzal az indokolással zárták ki, hogy ezek a sportban szükséges testi erejükkel keresik kenyerüket. (Misángyi.)¹ Nemsokára azonban megváltoztatták ezt a szigorú álláspontot és az amatőrség mai fogalmát vezették be helyébe. Etikai szempontból tehát az igazságkeresés volt a szétválasztás rugója, mert úgy vélték, hogy a verseny nem lehet igazságos az egyenlőtlen fizikai körülmények között élő versenyzőkre nézve.

A gazdasági okok ismeretesek. A professzionizmus bevezetése első sorban korunk kapitalista gazdasági berendezkedésével magyarázható, mely az egyént arra neveli, hogy magának hivatást, mesterséget keressen. A hivatásszerűség benne van a kapitalista mentalitásban. Hivatás nélkül senki sem képzelhető el a munkamegosztás korában. A munkamegosztás élvéből folyik, hogy mindenki azt a munkát végezze, amit legjobban tud és azt tegye a kenyérkereset forrásává. A hivatás fantomja már a gyermekkorban ott lebeg felettünk. Alig hogy beszélni tud, minden gyermek nyilatkozik arról, hogy az életben mi lesz.

Ez az erősen belénk nevelt mentalitás rövidesen odavezetett, hogy az emberek rájöttek: a sportot is lehet élethivatásnak választani.

A másik kórunk materiális szelleme, amely arra kényszeríti az embert, hogy pénzforrássá tegyen minden lehető elképzelhető dolgot. Ez is villámgyorsan érvényesült a sportban. Mihelyt az üzleti szellemű emberek észrevették, hogy a sportban némi pénzszerzési lehetőség van, siettek kerítéssel körülvenni a sporttelepeket, pénztárt felállítani a bejáratnál és beléptidíjat szedni. Lehet, hogy nem is önző érdekből, mert hiszen az első jegyszedés talán éppen a sport megszervezésének érdekében történt. A befolyt pénz felszerelésre és pályafenntartásra kellett. Később azonban nagyszerű üzletnek bizonyult a jegyszedés, amely sok embernek kenyeret adott.

A jegy szedés után — amint *Meisl*² rámutatott — a sportolóban kifejlesztette azt a gondolatot, hogy miért ne részesedhetnék ő is abból a jövedelemből, amihez mások az ő közreműködése folytán jutnak. Mindez lassan, észrevétlenül kezdte megingatni az amatőrszeme erejét.

Végző sorban és legerősebben — különösen a háború után — a gazdasági nyomor járult hozzá a professzionista réteg kialakulásához. A munkanélküliség erősen szaporította a professzionista táborát és így sokan oda kerültek olyanok is, akik lélekben amatőrök maradtak és szívük bizonyára mindig visszavágyik az amatőrdicsőség után.

A lélektani és gazdasági okok tehát messze elsodorták azt a mozgalmat, amely eredetileg szabad, öncélú tevékenységnek indult. A kezdeményezők

¹ Misángyi O.: «Az újkori atlétika története».

² Willy Meisl: «Der Sport am Scheidewege».

eszméje, a sport fogalma, úgy, ahogy az apostolok tudatában kialakult, messze túllendült a statikai ponton. Az inga elérte a kilengésének túlsó magassági pontját. A társadalmi tudatban a sport fogalma már kialakult, de a sport a köztudatban ma az arénákat, a bajnokokat, a rekordszámokat jelenti, igazolva azt az örök szociológiai igazságot, hogy egyetlen mozgalom sem lesz azzá, amivé megindítójuk tervezi.

Mert a differenciálódás tovább folyt. A sport általában kiesett azok kezéből, akik szabad öncélú tevékenységnek tekintették. A sport már nem a testet és lelket edző tevékenység, hanem a bajnokaszt színjátéka a nagyközönség számára. Idegölő, lelketelfásító rohanás a nimbuszért vagy a pénzért. Az amatőr bajnokok amatőrsége ma már csak látszat.

Kialakult végre egy olyan bajnokréteg is, amely a legcsavarosabb utakon igyekszik az amatőrség látszatát fenntartani, holott amatőrségük papírforma csupán. Alig tekinthető amatőrnek az a bajnok, aki állást követel magának, amelyet azonban csak formailag tölt be; délfelé jár be a hivatalba és akkor sem csinál egyebet, mint látszatomunkát. Ezek a mégéppenamatőrök vagy aligamatőrök, amint Meisl nevezi őket, lényegében nem mérhetőek azzal a mértékkel, mint az amatőr, aki reggeltől estig dolgozik. Hasonlóképpen nem mérhetőek ugyanazon mértékkel azok sem, akik vagyonukból, munka nélkül élnek és egész idejüket a versenyre való készüléssel töltik.

Mindezek a súlyos kérdések, melyek az amatőrosztály elhatárolásánál felmerültek, megoldásra várnak. A sportfejlődés egyik legégetőbb, mondhatni sarkalatos pontja az amatőrkérdés. A profi- és a félamatőr-retegek kialakulása szociális szempontból bizonyos súllyal nehezedik a társadalomra. A professzionista dicsőséges, de rövid pályafutása után rendszerint nem tudja, hogy mihez kezdjen. Vagyont közülök csak egykettő szerezhet a gazdagabb országokban. A sportdicsőség átlaghatára a 30 év, mert a legtöbb sportágban csak eddig a korig lehet eredményesen versenyezni. A kiöregedő profibajnok szomorú sorsát találóan rajzolta meg *Jack London* «*Egy szelet sülh*» című elbeszélésében.

A professzionista akármilyen kiváló versenyző is volt, a versenyző szerepét csak ritkán tudja felcserélni a tréner szerepével. Az oktatónak pedagógiai érzékre is szüksége van, ez pedig csak néha található fel a versenyképességgel együtt egy személyben. Így aztán a kiöregedett profibajnok gyakran félbemaradt existencia, aki szaporítja a társadalom ellenségeinek számát. Különösen áll ez azokra, akik nem is elsőrendű, hanem csak közepes bajnokok, akiket azonban a könnyebb megélhetés reménye és a csillogóbb élet csalóka képe mégis a profikenyérre csábított. A professzionistasport e téren bizonyos mértékben összeütközik a társadalom érdekével.

Föltétlen előnyt kell adnunk a teljes és nyílt professzionizmussal szemben annak az iránynak, amely az amatőröket állásba juttatni, kenyérkeresethez segíteni kívánja. Ha a sportember eleget tesz annak

a kötelezettségnek, amelyet vállalt, ha tényleg az a becsületes szándék vezeti, hogy elvégezze a vállalt munkát és nem színleges foglalkozásért fogadja el a pénzt, nem lehet álamatørséget vetni a szemére, mert etikai szempontból sem kifogásolható, ha valaki minden megengedett módot és eszközt felhasznál arra, hogy olyan munkaalkalmat teremtsen önmagának, melynek segítségével tisztességes úton megkeresheti kenyerét. De ez aztán őszinte legyen!

Iyen értelemben az amatőrök elhelyezése szociális szempontból kívánatosabb a nyílt professzionizmusnál, mert a kiöregedő amatőr-bajnok nem marad foglalkozás és kenyér nélkül és nem gyarapítja a társadalomellenes elemek táborát.

11. A sportmozgalom válsága.

A belső differenciálódást, mely élesen elhatárolta a bajnoksportot az öncélú sporttól, nyomon követte az a hatás, hogy a sport a társadalmi tudatban eltávolodott. Kifejlődött bizonyos pszeudósport, mely ma erősebben él a tudatban, mint a valódi. A sport nézőélménnyé, álsporthá, külsőséges mázában lefolyó heroikus élménnyé, szenzációkeressé vált. *Ennek az lett az eredménye, hogy a szellemi rétegek hátat fordítottak a sportnak.*

Újabb differenciálódással állunk szemben. A sportember típusával szemben kialakult a «szellem emberének» típusa. A szellemi réteg a dolog természete szerint attól az időponttól kezdve, amikor a sportbajnokok tündöklő ^ háttérbe kezdte szorítani az írók, a tudósok, a művészek népszerűségét, tudattalanul is bizonyos ellenszenvet érzett a sporttal szemben. Eleinte csak megvetést mutatott a sportmozgalom iránt és nem akart tudomást venni arról. De később, amikor azt látta, hogy a nagy tömegek érdeklődése mind intenzívebben fordul a sportteljesítmények felé és a szellemi teljesítmények iránti érdeklődés mindjobban háttérbe szorul, a «szellem embere» detronizálva érezte magát.

Évtizedeken, sőt évszázadokon keresztül ahhoz volt szoktatva a szellemi réteg, hogy vezetője, irányítója legyen a társadalmi érdeklődés alakulásának. A szellemi oligarchia valóságos orgiát ült társadalmunk fölött és bizonyos zsarnoki hajlamokra tett szert az idők folyamán. Nem csoda, hogy a szellemi rétegek tetszését az új jövevény megnyerni nem tudta.

Mindazonáltal a kezdet kezdetén a propagálás az ő apostoli tevékenységük volt. A sportmozgalmat mindenütt a szellemi rétegek kezdeményezték, mert hiszen, amint láttuk, a terjeszkedés külföldről belföldre és felülről lefelé történt. Ennek megfelelő volt az elgondolás is. Molnár Lajos és Eszterházy Miksa valami olyan sporttevékenységet képzeltek el, amely nemesíti a magyar faj testét és jellemét.

Ezzel szemben mit lát ma a sportban a szellem embere? —

kérdi *Frank Thiess?*¹ Úgy képzei nyilván el, ahogy az arénákban lefolyik és ahogy a sportsajtó annak eredményeit leközi. Rekordmániát és ízléstelen bajnokkultuszt lát benne csupán, mert ez a mai sportnak külső megnyilvánulása. Ha társaságban bajnokkal találkozik, úgy érzi, hogy a bajnok ereszkedik le hozzá és hogy a krekk minden szellemi inferioritása mellett nagyobb tiszteletnek örvend, mint ő. Egyre-másra érzi és tapasztalja, hogy hivatalban, állások betöltésénél elébe rakják a bajnokot, holott ő nagyobb szorgalommal, tudással és tehetséggel látná el a kérdéses funkciókat. A rádióban, a moziban, az újságokban túlnyomó részben a bajnokok nevével és képével találkozik és ha gyanútlanul kezébe vesz egy újságcikket, azt veszi észre, hogy valamelyik sportnagyság silány fejtegetéseit olvassa. Nem csoda, hogy ha a szellemi réteg itt élesen szembe kerül a sporttal.

A sport elprofesszionálódása, amely egyrészt kitermelte a tömjénezett bajnokokat, másrészt az aktív sportemberből nézőt csinált, már azért is magában hordja a sportgondolat megsemmisítését és kultúrhivatásának teljes megszűnését, mert maga ellen fordítja a szellemi rétegek túlnyomó többségét. *Már pedig kétségtelen az, hogy minden kultúrának csak a szellemi rétegek lehetnek letéteményesei és valamely kultúrgondolatot csak szellemi rétegek tudnak kitermelni és előrevinni. A kultúra mégis csak a szellemi élet kikristályosodása és a sport kulturális hivatásának csak úgy tehet eleget, ha szellemi talajban igyekszik gyökeret verni.*

Lássuk, hogyan történt a szellemi rétegeknek a sporttól való fokozatos eltávolodása? A neohumanisztikus kultúrszféra, amint láttuk, magában hordozta a test megvetését. A klasszikus-humanisztikusán műveit ember a múlt század közepén a legjobb úton volt arra, hogy testileg elsatnyuljon, elnyomorodjék. A tudós, a művész félszége tipikus jelenség volt még nemrégiben. A művészt hosszú hajjal, görbe háttal, a tudóst rogyant térdekkkel, nevetségesen rövidlátó szemmel, félszeg, kacsázó mozdulattal szokták ábrázolni. A test felszabadulása ennek a szellemi típusnak nehezen érthető vagy csak elméletileg érthető, de gyakorlatban át nem érzett kulturális folyamat maradt. Lassan, igen óvatosan kezdte derekát beadni a «szellem embere» a mozgalom erejével szemben. Elméletileg koncedálta, hogy szükséges egészségi szempontból a test gyakorlása, de a versenysport fogalma már idegen maradt előtte, mert csupán elméletileg ismervén a sportot, nem jöhetett rá arra, hogy a versenyzés akaratfejlesztő természete mély szellemi értékeket képvisel. Aki csak kívülről nézi a versenysportot és nem lát be a műhelybe, az sohase tudhatja meg, még a legszemléltetőbb leírás útján sem, hogy az akaratéő miként fejlődik a versenysportban.

A klasszikus-humanisztikusán művelt ember pedig, mint a multszázadvégi szellemi ember típusa, már nem juthatott el odáig, hogy a versenysportot gyakorlatilag is megismerje, mert a versenysport csak

¹ Frank Thiess: «Die Geistigen und der Sport».

ifjúkorban kezdhető és a szellem embere már túl volt azon a koron melyben versenyezni kezdetett volna.

A sportmozgalom pedig szédületes gyorsasággal, alig néhány év-tized alatt kifejlődött azzá, ami ma, vagyis a nézőközönség és a bajnokok sportjává. Amit eb hen ma a szellem embere lát, attól méltán elfordulhat. Ami pedig e mögött van, a sokak versenyzése, az egészséges öncélú versenysport, rejtve marad előtte. Az új szellemi réteg, mely jövőben a vezetésre hivatott és amelynek fiatal korában már módjában volt a versenysport akaratfejlesztő értékeit megismerni, még nem alakult ki, mert a sport eltolódása hamarabb megtörtént, semmint hogy az új szellemi réteg vezetőszeréhez juthatott volna. Így aztán a mai helyzet egyelőre az, hogy egyik oldalon a sport megy a maga útján és a másik oldalon a szellem embere mindjobban eltávolodik tőle. Ha útjaik találkoznak is néha, többnyire csak látszólag történik ez a sport érdekében, de lényegében egészen más szempontok vannak a háttérben. A vezetők, akik hivatva vannak a sportmozgalmat irányítani, többnyire a fentebb ismertetett szellemi réteg sorából kerülnek ki és a sportot úgy veszik, ahogy van. Gyakran egyenesen az eltolódást szolgálják, mert a bajnokkultuszt segítik elő, ahelyett, hogy a tömegsportra helyeznék a súlyt. Politikusok, államférfiak az eltolódott bajnok- és nézősportot felhasználják népszerűségük erősítésére, emellett azonban lelkük mélyén arra az álláspontra helyezkednek, hogy a sport merő testiség, sőt szellemellenes szociológiai folyamat. Így aztán az államférfi és a politikus, aki lefényképezteti a neves bajnok mellett magát, titokban megvetést érez a sportember iránt, bár külsőleg jónak látja népszerűsége szempontjából hízelegni neki. Mások viszont nem sokat törődnek a sport szociális- és kultúrhivatásának elhanyagolásával, sőt talán nem is gondolnak arra, hogy ilyen is van, Egyszerűen azt látják, hogy milliók és milliók érdeklődnek a sport iránt, tehát ők is érdeklődést mutatnak. Azt teszik, amit sok más millió ember tesz, anélkül azonban, hogy a dolgok mélyebb értelmét firtatnák. Ennyire szellemtelen dolognak tekintik a sportot: nem is gondolnak arra, hogy valami mélyebbet keressenek benne!

Ez az állapot természetesen nem tekinthető normálisnak. De ha igazat adunk *Durkheimnek*,¹ a nem normális társadalmi jelenségek is szükségesek. Szerinte a bűn nélkülözhetetlen a társadalomban, mert bűn nélkül erény sem volna. A szélsőséges kilengések rendszeresen reakcióval járnak, a reakciók azonban újabb akciók szülői. A sport eltolódása azt a reakciót idézte elő, hogy a szellemi rétegek elfordultak a sportideáltól és ez a folyamat szerintünk csak erősödni fog, amilyen arányban diadalmaskodik a néző- és bajnoksport. A reakciót azonban akció fogja követni, amikor az az ifjúság, amely már részesedett a versenysport gyümölcseiben, vezetőszerere érik. Ki fog alakulni egy

¹ E. Durkheim: «A szociológia módszere».

új szellemi réteg, amely már nem fogja magában hordani a klasszikus-humanisztikus műveltségű «szellememberének» gyűlöletét a sporttal szemben. Akkorára a sport patológikus eltolódása eléri a krízist. A túlzás meg fogja szülni a maga ellenhatását. Az emberek ki fognak ábrándulni a rekordhajszából és a bajnokimádásból, amely nem lehet örök, mert örökké csak az igazi értékek tartanak. A sportból le fogják nyírni a túlnövéseket, az igazi értékek pedig meg fognak maradni.

Nincs ok azt hinnünk, hogy a sport le fog teljesen zülleni a római arénák nivójára. Az amatőrsport erősen terjed, a tömegek napról-napra jobban érzik a szükségességét. A professzionista- és félamatőrbajnokok rétege még mindig aránytalanul csekély az öncélú aktív sportolók számához képest, amely réteg pedig a római sportban ismeretlen fogalom volt. Az aktív sportolók számának növekedése biztosítani fogja a mozgalom egészséges irányba terelődését. Addig sincs azonban kizárva a befolyásolás lehetősége.

12. A befolyásolás lehetősége és módjai.

Durkheim szerint valamely társadalmi fejlődési irány helyes vagy helytelen voltának kimutatása tulajdonképpen nem a szociológia feladata. Szerinte a szociológia a társadalmi jelenségek leírásával, magyarázásával foglalkozik. Valamely jelenség hasznos vagy káros voltának megállapítása még nem magyarázata a jelenségnek.

A magunk részéről nem küszöbölhetjük ki a teleológiai elemet. Az embert mindig célok irányítják, vezetik tudatosan vagy féltudatosan. Ez alól semmiféle tudomány sem vonhatja ki magát. A célok jelentkezése az emberi gondolatvilágban megváltoztathatatlan tényezőt képez. Célkitűzés nélkül az emberi elme minden funkciója bábeli zűrzavarnak tűnnek fel.

Szerintünk a szociológia vagy társadalmi lélektan sem képzelhető el minden teleológiai vonatkozás nélkül. Végső célja minden társadalmi jelenség boncolásának, társadalmi törvényszerűségek kutatásának csak a befolyásolás lehet, miként a lélektan végső célja sem egyszerűen a jelenségek lerajzolása, hanem ezen keresztül a nevelés és a befolyásolás.

A sportmozgalom keletkezésének, fejlődésének megrajzolását azért tettük tanulmány tárgyává, hogy kimutassuk: mennyire eltért a mozgalom eredeti céljától, hogy a fejlődés nem volt egészséges a szellemi rétegek távolmaradása folytán, hogy a ma kulmináló néző- és bajnok-sport nem szolgálja már azt, ami a sport kulturális céljának tekinthető. A mozgalom keletkezésének, kifejlődésének és krízisének megrajzolásánál természetesen objektivitásra törekedtünk és nem igyekeztünk a cél érdekében tényeket más színben beállítani vagy elferdíteni. A végső konklúziót azonban le kell vonnunk, mert különben céltalannak tűnnek fel az egész munka.

A befolyásolás lehetősége adva van. Láttuk, hogy a kezdeményezők, az apostolok a lendítőerőben nagy szerepet játszottak, láttuk hogy Coubertin báró propagandája hatalmas jelentőségre tett szert a mozgalom elterjedésében. A szellemi befolyásolás útja nyitva van a jövőre nézve is.

A nehézségek azonban kézzelfoghatók. A sport ma már készen, kialakulva található a társadalmi tudatban. A közfelfogás a sport alatt a néző- és bajnoksportot érti. A tömeg szemében a sport ott kulminál, ahol negyvenezer néző pszeudosportot űz és 22 játékos futballozik. Ez a társadalmi tudat már mélyen berögződött és megerősödött. Itt már az ellenkezés erősen szemben találja magát azzal, amit Nietzsche «csordaszellemnek» minősített. A közfelfogás ereje ránehezedik mindenkire, aki a sportot mélyebben akarja értékelni, aki a szellemi vonatkozásokat próbálja a sportban erősíteni. Hiába, a közfelfogás merő testiséget csinált a sportból, «testkultúrát», mintha a testnek önmagában egyáltalán lehetne kultúrája és mintha minden kultúra nem szellemi kikristályosodást jelentene.

Azokat, akik ez ellen a felfogás ellen feltámadnak, görbe szemmel nézik, csaknem kiközösítik. A sport testi mivoltának társadalmi tudatában az emberek szolidárisak és szinte haragusznak arra, aki ellenkező felfogást mer vallani. A társadalmi tudat zsarnoksága itt is jelentkezik, pedig alig félszázada annak, hogy a sport befészkelte magát a társadalom tudatába.

Az ellenkezés törvénye azonban itt is befolyásolni fogja a fejlődést. Amint az ellenkezés érvényesült a test felszabadtásával, a gazdasági milió elleni fellázadással és az individuum érvényesülésének kirobbanásával a sportmozgalom keletkezésében, amint a társadalmi milió ellenkezése folytán alakultak és fejlődtek egyes sportágak, amint az ellenkezés törvénye differenciálta a sport belső alakulását és létrehozta a bajnok-, majd a professzionistarétegeket, amint maga az ellenkezés törvénye idézte elő a sport eltolódását néző- és bajnoksportra, éppen úgy *az ellenkezés törvénye itt is fog hatni és ki fogja váltani azt az irányzatot, amely mind több és több szellemet visz a sportba, noha az ma irtózik mindentől, ami szellemi.*

Új réteg fog kialakulni, mely egyesíteni fogja magában a sportembert és a «szellem emberét». Ez lesz hivatva a sport vezetésére. Mert az első faktor, melytől a sport regenerálódását várhatjuk, *a vezetők rétege.* A vezetők ma még kevés kivétellel optikai csalódásban szenvednek. Délibábot kergetnek, feltéve, hogy jóhiszeműek és nemcsak ugródeszkának használják a sportot. A tömegsport érdekeit készek odadobni a bajnoki és az olimpiai eredményekért. A bajnoksport jelentőségét általában túlozzák. Különösen az olimpiai játékok eredményeit.

Jól tudjuk, hogy merész ez az állítás ma, amikor még a losangelesi Olimpia örömmámorát éli át az ország. Tudjuk, hogy objektív mértékkel mérve el kell ismernünk az újkori olimpiai játékok nagy

jelentőségét egyrészt azért, mert a sikerek itthon hatalmas lendületet adnak a sportélet fejlődésének, másrészt, mert külföldön propagálják a magyar kultúrát és így nemzeti érdeket szolgálnak. Egyik jelentőségét sem szabad azonban túlozni, különösen a vezetőknek nem.

Nem szabad a köztudatba bevinni, hogy az egész sportéletünk legfőbb célja az olimpiai verseny. Nem szabad a sportéletet egyedül és főleg a négyévenként megismétlődő Olimpiára beállítani. Ennek a tudatnak a terjesztése, ez a sportbeállítás nagy reakciót szülhet.

Tisztában kell lennünk azzal, hogy az olimpiai győzelem igen sok tekintetben a véletlentől és a szerencsétől is függ. Számolni kell minden esetben azzal, hogy az idegek felmondhatják a szolgálatot vagy a fizikumban történik valami hiba. Az idegek trenirozása csak igen szűk korlátok között történhetik. A tisztán pszichikai behatások ellen bizonyos mértékben lehet ugyan védekezni és a lámpaláz leküzdését erős akarattal, nagy fegyellemmel és hosszas gyakorlással bizonyos mértékben el lehet érni. A fiziológiai hatások ellen a védekezés már lényegesen nehezebb. Elég egy kis emésztési zavar, egy álmatlan éjszaka és az idegek már is menthetetlenül felmondhatják a szolgálatot. Csonttörés, rándulás vagy betegség mind olyan véletlenek, melyek emberi számítással ki nem küszöbölhetők. Ha most ehhez hozzászámítjuk, hogy valaki négy évig készül egy napra, egy órára vagy néhány percre, arra az időre, amíg olimpiai működése tart és mindez csak négyévenként egyszer ismétlődik meg, megállapítható, hogy itt a szerencsének és a balsorsnak olyan összjátékával állunk szemben, amelyet nemzeti sportkultúra bázisává, tengelyévé tenni nem szabad.

Bizonyos, hogy az elért pontszámok nagysága fejlett sportkultúrára vall, de az is kétségtelen, hogy valamely alacsonyabb pontszámmal végzett nemzetnek sportkultúrája adott esetben magasabb és fejlettebb lehet, de esetleg kisebb szerencsével dolgoztak versenyzői. Végeredményben a szerencse elfordulhat tőlünk és előállhat az a helyzet, hogy a következő olimpiai játékok valamelyikén gyengébb lesz versenyzőink eredménye. A közvélemény mai beállítottsága mellett ebben a sport bukását fogja látni. Mi lett volna, ha az idén nem értünk volna el egyetlen bajnokságot sem? Eléggé mutatja azok példája, akik a balszerencse vagy az idegek csődje folytán lemaradtak! Vizsgálatról, felelősségrevonásról írtak és beszéltek. *A sport nem állhat és pusztulhat az olimpiai eredményekkel, mert a sportnak nem célja, csak legfeljebb fokmérője, bár eléggé irreális fokmérője az Olimpia.*

Ami pedig a nemzetközi propaganda értékét illeti, ebben is túlzást látunk bizonyos mértékben. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a nemzetek koncertjében minden nemzet kizárólag az iránt a sportág iránt érdeklődik, melyet saját fiai leginkább űznek. Míg minket leginkább a kardvívás és vízipóló érdekelt, addig az amerikaiakat meglehetősen hidegen hagyta a vízipóló; a kardvívás pedig legfeljebb az olaszokat érdekli, mert rajtunk kívül jóformán csak ők hordozói ennek

a sportágnak. Ennek megfelelően *minden nemzet sporttudósítói azt a sportágot közlik feltűnően és nagy betűkkel, amelyben versenyzőik otthon vannak és győznek. A többit hátul és kis betűkkel.* Amikor a losangelesi Olimpiát megelőzően New-Yorkban mérköztek úszóink, a vízipolóban fölényesen győztek, a stafétában erősen vesztek. A magyar lapok ökölnyi betűkkel, a címben feltüntetve hozták a vízipolóeredményt, a stafétavereséget apró betűkkel, eldugva, a közlemény végén csak néhány szóval. Természetesen a kép fordítva jelentkezett New-Yorkban. Ott elől és nagy betűkkel szerepelt a stafétaeredmény és a végén apró betűkkel a vízipóló. Egész sereg sportág van az olimpiai játékokon mindig a programmon, melyet a hazai lapok alig említenek, mert részben nem ismerjük őket, részben nem érdekelnek minket. Vájjon azok a sportágak, melyekkel mi olyan nagyon büszkélkedünk, nem játszanak-e hasonló szerepet más országokban?

A vezetőknek nem szabad e téren a fantáziának magukat átengedniük. Nem szabad délibábokat kergetni. *A vezetők hivatása a tömegsport kell hogy legyen.* Angliában, mely szülőanyja volt a modern sportmozgalomnak, ügylátszik ez az irány kezd felülkerekedni. Az ellenkezés, mint szociológiai jelenség ott már megkezdte munkáját. A dolog természete szerint a bajnok- és nézősport ott élte túl magát leghamarabb, ahol legkorábban fejlődött ki. Talán ez az egyik oka annak, hogy Anglia mind gyengébben és gyengébben szerepel az olimpiai játékokon.

A másik faktor, melynek kezében hatalom is van, az *állam*. A vezetők csoportjával, mely alatt a sport szabad társadalmi irányítórétégét értjük, szemben áll az állam, mint hatalmi tényező *az állami beavatkozás* lehetőségével. Az állami beavatkozás mérvének szükségszerűsége önálló szociológiai tanulmány tárgyát képezhetné. Nem szándékozunk itt ebbe a tárgykörbe mélyebben behatolni, csak éppen érinteni kívánjuk a kérdést. A sport szempontjából is érvényesülnek azok az elvek, melyeket az állami beavatkozás mellett és ellen fel szoktak hozni. Az állam, mint óriás szervezet — mondja *Dékány*¹ — lassú és nehézkes mozgású. Mint ilyen, megfigyelőképességében is korlátozva van. Nem olyan mozgékony, mint a sportszövetségek vagy egyesületek. Az állam túlságosan hivatalos formák között működik; rendeletek, törvények korlátozzák tevékenységét. Ezzel szemben a szövetségek működése szabadabb.

Az OTT, mint a magyar sport és testnevelés hivatalos állami szerve, ehhez képest akkor jár a helyes utakon, ha a sport irányítását túlnyomórészt a szövetségeknek átengedi, mert a sport természeténél fogva nem tűri az állami beavatkozás túltengését. Viszont a testnevelés kérdése már az állami beavatkozás körébe esik, mint a nevelés általában. Itt tágabb tere és lehetősége van az OTT szerepének.

¹ Dékány István: «Bevezetés a társadalom lélektanába».

A nevelés kérdése tudományos megalapozást igényel. Itt a lassúbb mozgás kisebb hiba, helyesebb a megfontolás és a konzervatív szellem, mert a kísérletezések rendkívül káros következményekkel járhatnak, melyeket hosszú idő után lehet csak reparálni. Viszont a sport szociális természeténél fogva rugékonnyabb irányítást igényel.

A testnevelés, mint a nevelés általában, a múlt tapasztalatainak tekintetbevétele nélkül nem képzelhető el. Ezzel szemben a sport, mint minden élő társadalmi mozgalom, arcukat a jövő felé fordítja. Az iskola mesterséges, a sport természetes milió.

Mindazonáltal a befolyásolás, *ha nem is beavatkozás útján*, kétségtelenül hivatása az OTT-nak. Ennek iránya természetesen csak az lehet, ami legszigorúbb államérdek. Semmisem vezetheti az OTT-ot, ami személyi vonatkozású. Nem lehet hivatása a bajnokkultusz istápolása sem, mert ennek az állami érdekhez semmi köze sincsen. Az állam érdeke a széles néprétegek, a tömegek sportja és csakis az ilyen irányú befolyásolás felelhet meg az OTT állami feladatainak.

A *testnevelés* a legfontosabb módja a sportfejlődés irányításának. Ehhez képest a jövő sportja jórészen a Testnevelési Főiskola kezében van. Itt képezik ki azokat a tanárokat, akik irányítani fogják a jövő intelligens sportgeneráció szellemét. Felismerve ennek sportbéli fontosságát, a testnevelés kérdésével külön tanulmányban foglalkozunk.

A további eszköze a befolyásolásnak *a sajtó*. Nemcsak hallatlan erejénél fogva, mely a publicitásában rejlik, hanem azért is, mert a sportsajtó képviselői csaknem százszázalékig a múlt versenyzőiből kerülnek ki. Nyugodtan állíthatjuk, hogy ez az egyedüli társadalmi réteg ma, amelyben a versenyműt gyakorlati tapasztalata és az emberi magasabb szellem találkozik. Ők az első generáció, melyben a sportember és a szellem embere együtt feltalálható. Így leginkább vannak hivatva a sportfejlődés irányítására.

Nem rajtuk múlik, hogy ezt csak részben valósítják meg. A sajtó természete — amint Dékány mondja — az anonimitás. A cikkek névtelenül jelennek meg, mert nem az illető cikkíró véleményét fejezik ki, hanem egy kollektív véleményt. A sajtó a közönség véleménye óhajt lenni és így a közönség nézetéhez, igényeihez, ízléséhez simul. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha az újságíró felhagy minden ellenkezéssel, lemond egyéniségéről és mások előre megsejtett véleményéhez idomul. A sajtó így aztán elsősorban közvéleménytkifejező és csak másodsorban közvéleménytalkotó orgánus.

A sajtó kollektív alárendeltségének természeteszerű következménye, hogy híven tükrözi vissza a sportfejlődés eltolódását, minden visszahívását. A mai sport, mely nézőközönségből és bajnokokból áll, tökéletesen visszatükröződik a sajtóban, minden szenzációhajhászásával és alacsony ösztönfeloldási kísérleteivel. Mindaz, amire a «Nézőközönség pszichológiájában», mint sportszempontból kultúrellesre rámutattunk, kényszerülve, nolens-volens erőteljesen domborodik ki a sportsajtóban is.

Nem térhetünk ki az elől, hogy ennek káros hatására rá ne mutassunk. A bajnokkultusz nagy árnyoldalait már több helyen kimutattuk. Nemcsak a sportnak árt, hanem a személyt is tönkre teszi. Nemcsak mint versenyzőt, hanem mint embert is. A legveszedelmesebb az a tendencia, amely egyes bajnokokat kiemelve, azokat állandóan napi-renden tartva, arcképüket állandóan hozza és ökölnyi betűkkel hirdeti előre győzelmüket. Nem egy sportkarriert tett a sajtó ezen az úton tönkre.

Szerencsére a mi sportújságíróink nemcsak újságírók, hanem írók is egy személyben. Mindaz, amit itt a sajtóról elmondottunk, nem áll a sportújságíróinkra. Legalább is százszázalékra nem. Magyarországon az újságírás és az irodalom egyébként nincs olyan mértékben elválasztva, mint a külföldön.

Az irodalom alapvonása viszont az ellenkezés. Szemben a sajtóval személyes jellegű. Nem a közvéleményt akarja kifejezni, nem anonim, hanem individuális, egy embernek a véleménye, ami nem jelenti azt, hogy ne lehetne hasonló gondolkozású közönsége. Amíg az újságírás inkább centripetális, addig az irodalom centrifugális természetű. (Dékány.) A magyar újságíró tehát a fentiek folytán kétféle hivatást tölt be. Kényszerből írja azt, amivel kifejezi a közvéleményt, szívéből írja azt, amit sportszeretete diktál.

A gazdasági viszonyok itt is döntő szerepet játszanak. A sportirodalom fejlődését erősen akadályozza a háború utáni nagy szegénység és sok elhivatott sportember, kinek tehetsége van az íráshoz, kenyérkeresetből kénytelen az irodalom helyett az újságírással megelégedni. Ilyen körülmények között a sportirodalom fejlődése lassan halad előre.

Sportirodalmi orgánumainkat állandóan a megszüntetés veszélye fenyegeti az anyagiak hiánya miatt. A sportirodalmat kevesen olvassák nálunk, mert a magyar embernek természete, hogy inkább írni szeret, mint olvasni. Ugyanazon folyóirat munkatársai is csak a saját tanulmányaikat olvassák el, a többi nem érdekli őket.

Az orvoslást mégis a sportirodalmon át kell keresnünk. *Sportirodalmi és sporttudományi társaság*ot kell alapítani, amely összehozza mindazokat, akik tényleg aktív sportot űztek és emellett hajlamuk van a sport szellemi részével való foglalkozásra. Ennek keretén belül előadásokat kell tartani minél szélesebb rétegekben és minél népszerűbb formában. Nemcsak az a haszna volna ennek, hogy összehozná az embereket, akik gondolataikat féltve őrzik, mert becsebbnek találják bárkiénél, hanem azért is, hogy kölcsönösen megismerjék egymást az emberek. Mindnyájan tanulhatunk egymástól! A gondolatkisugárzás leghatalmasabb forrása volna egy ilyen társaság. Zömét természetesen a sportújságírók tennék.

Sajtó, irodalom és irodalmi társaság kölcsönhatásában erős lendületet nyerne a jövő sportjának helyes irányban való befolyásolása. Az újságíróban élesztené az író, aki szembe mer szállni a közvélemény-

nyel, ha szükségesnek látja. Az író közelebb hozná a közönséghez és a gyakorlati kérdésekhez. És végül a társaság működése felkeltené talán belletristáink érdeklődését is a sport iránt, akik pedig eddig a sportot inkább oldalról nézték és ha szembe néztek is vele, minden impressziójukat az arénából merítették.

Az egyesületi vezetők, az OTT, a Testnevelési Főiskola, a sajtó, az irodalom együttes befolyása kétségtelenül rövidesen éreztetné hatását. Ehhez azonban egyelőre még az egyöntetű célkitűzés is hiányzik. A sport eltolódása és a cirkuszsportfelé kilengése azonban remélhetőleg rövidesen meg fogja szülni reakcióját. *Hisszük, hogy rövidesen el fog jönni az az idő, amikor ezek az orgánusok összefogva, egységesen tűzik ki a sportfejlődés újabb, egészségesebb célját: a tömegsport fejlesztését.*

HARMADIK TANULMÁNY
A DIFFERENCIÁLIS LÉLEKTAN HIVATÁSA
A TESTNEVELÉSBEN

III.

A differenciális lélektan hivatása a testnevelésben.

A «MENS sana in corpore sano», illetve a «kalokagathia» jelmondata a klasszikus ókori testnevelés reneszánsza után mélyen vésődött a köztudatba, sőt csaknem közhellyé vált. Éppen ezért nem is gondolkozunk sokat rajta, hanem elfogadjuk minden vitán felül álló igazságnak. Pedig a kérdés nem olyan egyszerű, amilyennek első pillanatra látszik.

A modern pszichofizikai kutatások mindenesetre igazolták az ókoriak bölcsességét. Az ma már kétségtelen, hogy a test és a lélek szoros, el nem választható kapcsolatban van egymással. Hogy ez a kapcsolat a pszichofizikai egymásra hatás vagy a pszichofizikai parallelizmus törvényei szerint történik-e, az inkább filozófiai spekuláció tárgya és így a mi tárgykörünket nem érinti. Ami bennünket érdekel, az főleg a következőkben foglalható össze: a tudományos kutatások bebizonyították, hogy a test hat a lélekre és a lélek hat a testre.

Kérdés, hogy a test és a lélek egymásra hatásának bebizonyított volta kielégítő magyarázatot ad-e a ((tökéletes testben szép lélek» klasszikus ógörög axiómára? Kérdés, hogy a kisportolt testű, egészséges ember már ezen tulajdonságainál fogva «széplelkű» ember-e, vagy ellentétül, aki nem sportol, beteges, ápolatlan testű, annak eo ipso «csúnya lelke» van? Az ilyen durva és minden tárgyilagosságot nélkülöző kategorizálást eleve vissza kell utasítanunk, mert ellenkezik a tényekkel. Az élet nem hajlandó az ilyen skatulyázásokra. Ez alól a szabály alól legalább annyi kivételt lehet találni, mint a hány eset a szabálynak megfelel. Sokszor látunk görbe hátú, horpadt mellű vagy testileg egyébként hibás embereket, akik ragyogó példáját mutatják a «széplelkűségnek» s viszont makkegészséges, pompás izomzatú emberek akárhányszor aljasnak, kegyetlennek, durvának bizonyulnak.

Az élet sokszor megcáfolja a «tökéletes testben szép lélek» igazságát. Úgy látszik, mintha a sport ellenségeinek volna igazuk és hogy a görögök csak túlzó sportrajongásból, de kellő alap nélkül állították fel a «kalokagathia» oltárát.

Az axióma és az élet tényeinek ezen ellentmondása azonban csak látszólagos és onnan származik, hogy nem értelmezzük helyesen a «kalokagathiát». Naiv és elfogadhatatlan magyarázat volna azt hinni, hogy

az ógörögök meggyőződése szerint elég volt a szép lélek, mint karakterbeli tulajdonság eléréséhez az, ha valaki sporttal edzette testét. Ellenkezően! Az egész ógörög sporttörténelem tele van adatokkal, melyek kétséget kizárólag bizonyítják, hogy az ógörög sport a testen keresztül tulajdonképpen a lélek kultusza volt. Ezt bizonyítja a sportjátékok erős vallási jellege, ezt bizonyítja, hogy a versenyen nem volt szabad az ellenfelet megölni, mert aki ellenfelét megölte, azt vesztesnek nyilvánították s a verseny területéről kikergették. Viszont aki mindhalálig küzdött, azt halálában megkoszorúzták, ezzel jutalmazták kitartását, akaraterejét, hősiességét. Ezt bizonyítja Melankomas példája, kinek (delke harcra kelt testével) s aki a pankrationban úgy győzött, hogy ellenfelét sohasem ütötte le, hanem pusztá védekezésével annyira kifárasztotta, hogy az kénytelen volt a küzdelmet feladni.

Az egykori költők és filozófusok versenyleírásaiban többször szerepelt a lelki nagyság kiemelése, mint a testierő és ügyesség dicsérete. Az ógörögök sportszemlélete mindig a lelkiből, a szellemiből indult ki, sohasem a testiségből. (Giese.)¹

A «kalokagathia» jelentőségét tehát sokkal mélyebben kell keresnünk. Élő nyelvre fordítva talán így lehetne kifejezni: *a sportban megedzett test alkalmas talaj a jellem nevelésére*. E mellett másik jelentősége az, hogy *a test edzésével párhuzamosan lehet leghatályosabban az akaratot nevelni, a jellemet formálni*.

A test és lélek ezen szoros, elválaszthatatlan összefüggését az újkorban a németek értették meg a legjobban. Legalább is erre vall az a ténykedésük, hogy berlini testnevelési főiskolájukon pszichológiai laboratóriumot állítottak fel a testgyakorlás lelki viszonylatainak tanulmányozása céljából. Ennek a laboratóriumnak vezetője, Hans Sippel tollából származik a «Körper-Geist-Seele» című munka, alcíme «Grundlage einer Psychologie der Leibesübungen», mely alapos tudományos felkészültséggel, sok eredetiséggel és intuícióval próbál választ adni arra a kérdésre, hogy a testgyakorlás milyen viszonyban áll a gyermek és ifjú életében a szellem és a lélek fejlődésével?

Sippel testgyakorlási lélektana a modern lélektan útjait járja. Nem foglalkozik a lelki élet atomokra bontásával, a lelki jelenségeknek fizikai mintára való elemzésével, hanem úgynevezett leíró, differenciális lélektant ad, melynek módszere a lelki élet jelenségeinek deskripciója megfigyelés és ((beleélés) útján. A gyermek és az ifjú ösztönéletének megfigyelése lélektanának alapja. Ebből vezeti le a testgyakorlás és a sport lelki rugóit. Gyermekpszichológiája William Stern, Groos, s főleg az amerikai Carr és Scott műveire van felépítve, de egészen újszerű az a beállítása, hogy a gyermek mozgása és játéka tulajdonképpen testgyakorlás, amely a veleszületett ösztönök, mint lelki jelenségek levezetésére és feloldására szolgál. *A testi jelenségek a lelki jelenségekkel orga-*

¹ Fritz Giese: «Geist im Sport».

nikus egységet alkotnak, egymástól el nem választhatók. Ez Sippel modern «kalokagathiája».

Sippel munkája pompás kifejezője annak az iránynak, amely a német közvéleményben mindegyre hatalmasabb erővel követeli a «Gesamterziehung»-ot, az egyenlő és együttes testi és lelki nevelést. Miután a könyv magyar nyelven még nem jelent meg, azt hisszük, hogy ismeretetésével szolgálatot teszünk a magyar testnevelésnek.

Tanulmányunk *a)* részében tehát vázlatos ismertetését adjuk Sippel testgyakorlási lélektanának, *b)* részében megkíséreljük Sippel nyomán egy rendszeres, a magyar irodalomban még hiányzó testnevelési lélektan körvonalait felrajzolni, végül *c)* részben a sportszellem lényegét igyekszünk meghatározni a testnevelés szempontjából.

a) Sippel testgyakorlási lélektana.

A testgyakorlás, tekintet nélkül a nevelésre, a gyermeknek, az ifjúnak és a felnőttnek természetes és szabad kinyilatkozása, az egészséges ember testi és szellemi erejének szabad és vidám megnyilvánulási formája. A testgyakorlás élmény, melyet át kell élni. Mihelyt valaki azt mondja: «Valamit tennem kell egészségem szempontjából», ez már nem az általunk használt értelemben vett testgyakorlás. Hasonlóképp nem testgyakorlás az, amiben csak nevelési rendszabályt látnak, pl. a katonai gyakorlatok vagy az iskolai szertorna, amely az ifjúnak kedve ellenére van.

Ez utóbbi gyakorlatok üres testmozgások és lélek nélküliek maradnak, mert az érzelmi irány hiányzik belőlük, nem felelnek meg a természetes ösztönöknek.

Ezzel szemben az igazi testgyakorlás ismertető jegye az, hogy belső erőnek a megnyilvánulása. Az öröm élménye és az életérzés fokozása nyilvánul meg benne.

A testgyakorlásnak az itt meghatározott fogalma jelzi egyszersmind a testgyakorlás lélektanának feladatát is. Ez pedig azon belső erők megnevezése és leírása, amelyek megteremtik a testgyakorlás jelenségeit.

Az ember gyakran nem tudja, hogy egyet-mást miért tesz, csak a cselekvést kísérő kedély érzélem világosítja fel arról, hogy amit tesz, az reánézve hasznos és jó. Ez a körülmény arra utal, hogy a lélektanban nemcsak a tudat az a terület, amely fontos, hanem a tudattalan terület is. Ennek folytán a mi pszichológiánknak is mélypszichológiának kell lennie.

A gondolatmenetek és a képzetasszociációk a lelki életben nem véletlenül és iránytalanul folynak le, hanem lefolyásuk bizonyos meghatározott irányban történik. A lelki élet ilyen vezérfonalai az ösztönök. Ösztönök alatt az egyén olyan veleszületett élettörekvéseit értjük, amelyek külső hatás alatt váltódnak ki, de amelyeket végeredményben az egyén lelkében létrehozni, megteremteni nem lehet. Ezek az ösztönök lehetnek tudatosak, de tudattalanok is maradhatnak és emellett esetleg éppen olyan erővel hatnak, mintha tudatosak volnának.

Ezen ösztönselekmények célszerűségének kérdésével kapcsolatosan azt kell megjegyeznünk, hogy ezek nem közvetlenül célszerűek, hanem átvitt értelemben, miután olyan cselekvési módokat, testmozgásokat hoznak létre, amelyek a szükség állapotából a kielégülés állapotába vezetnek. Az embernél ezt az állapotot belső egyensúly állapotának szokták nevezni.

A testgyakorlás lélektanának főfeladata tehát ezen ösztönerők megnevezése és leírása. Természetesen a testgyakorlásnak emellett nevelő jelentősége is lehet, ez azonban reánk nézve most csak másodlagos kérdés.

Az ösztönerők leírása szempontjából négy korszakot különböztetünk meg a gyermek, illetve ifjú fejlődésében:

1. A csecsemőkor, amely addig tart, amíg a gyermek az egyenesjárást megtanulja és rendszerint az első év végével záródik.
2. A koragyermekkor, amely egytől-hat vagy hét évig tart.
3. A későgyermekkor, amely héttől-tizenkét vagy tizennégy évig tart.
4. Az érés kora. Ez a fontos kor a leányoknál korábban kezdődik, mint az ifjaknál. Fiziológiai értelemben azonban csak húsz év után fejeződik be mindkét nemre nézve.

A *csecsemő* pszichológiai megfigyelésének lehetősége a születés pillanatával már megkezdődik. Az újszülött hasonlít ahhoz a felnőtthez, aki mély álomból ébred. Ez az ébredés heteken át tart. Mind hosszabb és hosszabb ébrenléti időközök szakítják meg ezt az álombeli állapotot. Az ébredés mozgásokban mutatkozik, ami maga az élet.

Az ébredést magát spontán mozgásnak kell tekintenünk. A nyújtózódás, a hirtelen megmerevedés, a rugdalózás, a karral való tapicskolás belső ösztönök kifejezései; ez az első testgyakorlás. Belső szükséglet váltja ki ezt és az életérzés fokozását jelenti.

A kapálózás, rugdalózás, tapicskolás emellett, hogy az életérzelem felfokozását jelenti és így élményt képvisel a csecsemőre nézve, még mélyebb értelemmel is bír a jövő szempontjából: az izmok, inak, idegek működésbe lépnek, a csontok fejlődnek. A használat ezeknek az organizmusoknak a fejlesztője.

A gyermek ezen spontán mozgása kezdete, alapja minden testgyakorlásnak. Számtalanszor megismétli, bármennyire sikertelen is, amíg megtanulja fejét felemelni, kétlábon megállni és végül járni. Számtalanszor visszaesik a fejecske, de újra felemeli, számtalanszor elesik, de újra próbál a lábán állni, mert kedvtelés és öröm kíséri ezeket a próbálkozásokat. A kedv és öröm dokumentálja ezeknek a mozgásoknak testgyakorlási jellegét.

A *koragyermekség* időszaka akkor kezdődik, amikor a gyermek két lábon az első önálló lépést megteszi. Ez a első lépés lelkiileg ránézve annyit jelent, hogy társaslennyé lett. Jelenti az izolált függőségből való felszabadulást, jelenti a korlátlan lehetőségekbe és az önállóságba

vezető utat. A gyermek járási kísérleteit állandó cselekvési kedv kíséri. Természetesen a gyermek lelkében ezek a mozgások cél és értelem nélküliek: öncélúak. A gyermek nem tud arról, hogy ezek a funkciók az inak, izmok és izomszalagok szempontjából határozott élelcélt követnek. A gyermek babrál saját kezével, az ujjaicskáival és ebből a primitív kezdetből alakul ki később a gyermek játéka, amely nem más, mint testgyakorlás.

A játéknak háromféle tudományos elmélete van. Először a múltbeli értékű, a Schiller-Spencer-féle; ez az energiafőlség-elmélet. Másodszor a jövő szempontját szem előtt tartó elmélet, a Groos-féle, amely a játékban az önfejlesztés, önkiképzés eszközét látja és végül harmadszor a Carr-Scott-féle elmélet, amely a jelen szempontjából fedi fel a játék jelentőségét. Mi az utóbbi elmélet alapján állunk.

A jelen szempontjából mérlegelve a játék jelentőségét, utalunk az ösztönnek arra a tendenciájára, hogy a szükséglettől a kielégüléshez vezessen. A játék feloldja ezt az ösztönt olyképen, hogy a kielégülés a lelki egyensúlyt helyreállítja. Azok az ösztönök, amelyeknek nincs lefolyása, pszichikai gátlásokat szülnek, valami olyasmit, amit a pszichoanalízis «kiszorításoknak» nevez. A játék tehát feloldást eredményez, ami az egyén szempontjából a lelki egyensúly alapfeltétele és ebben az értelemben a játéknak jelenbeli jelentősége van.

Mihelyt a gyermek megoldotta azt a problémát, hogy egyenesen a cél felé tud menni és a járás ránézve már nem feladat, azonnal új feladatokat tűz maga elé. Nemsokára észrevesszük, hogy a gyermek már nem megy, hanem szalad. Ha ebből a korból valamely gyermeket magunk elé képzelünk, úgy áll előttünk, mint akinek állandóan kifogyott a lélekezete s ha kérdezzük, hogy mit csinál, vállát húzva mondja: egy kicsit szaladtam. A 3—4 éves gyermeknek a legnagyobb örömet az okozza, ha a szobában fel- és alászaladgálhat. A gyorsaság fokozódása a gyermeknek hihetetlen élvezetet okoz. Az anyjával, majd az apjával lovacskát játszik, később a nagyobb gyermekek a kisebbet középre véve gyakorolják a futást addig, amíg mindannyinak kifogy a lélekezete.

A gyermek állandóan keresi a módot és az alkalmat, hogy teljesítményét fokozza. Kisebb magaslatról való lecsúszkálás csodálatos mámort okoz a gyermeknek: behunyja a szemét és úgy élvezi annak örömét.

A vágy, hogy erőfőlségétől megszabaduljon, arra készíti, hogy alkalmat keressen erejének kipróbálására. Ilyen kísérlet az ugrás, ami valami kozmikus tulajdonságot hord magában, valami bizonytalan vágyat, hogy egy pillanatra a föld nehézségi törvényét legyőzzük. Természetesen a gyermek erről mit sem tud. Ugrás és repülés ugyanarra a lelki eredőre vezethető vissza. Nem valami külső kényszer hajtja a gyermeket az ugrásra, hanem valami homályos érzés: ezt meg kell tennem! És alkalmat keres, amelyek folytán ezt az újabb mozgás-

formát gyakorolhatja. A legnagyobb pedagógiai biztonsággal találja meg az új lehetőségeket, úgy hogy akárhány tornatanár tanulhatna tőle. Hogy az első ugrás magasugrás vagy távolugrás lesz-e, az tisztán a véletlentől, a körülményektől függ. Belső erők hajtják ösztönszerűen azokra a testmozgásokra, amelyek ránézve célravezetők. Minden testgyakorlási módszernek ez kellene, hogy a vezérfonala legyen: egyszerű, célszerű és mindig új.

A gyermek először a pólyában kezével, ujjával játszott: önmagával játszott. Azután újfajta játék kezdődik, egy új világba való bepillantás. A gyermek megteszi az első önálló lépést anyjától valamelyik bútor felé. Majd az anya kitarja karját és hívogatja a gyermeket vissza. Miközben a gyermek megteszi ezt a második lépést, visszalépve az anya karjai közé, megszűnik egyes lényé lenni és társaslénnyé válik. Nem magával játszik, hanem egy másik lénnel.

Ebből fejlődnek ki aztán a különböző játékok a papával, a mamával, majd a szomszéd gyermekekkel. Ezeknél a játékoknál nem az a lényeges, hogy a gyermek függ az apától vagy a bácsitól, akinek a térdén lovagol, hanem lényege, magja az, hogy a játék körébe a másikat is cselekvőleg bevonja, nem mint szükséges segítőtársat, hanem mint egyenértékű játszópajtást.

A belső gyámoltalanság és ügyetlenség készíteti a gyermeket először a tömegben való játéokra. Ez a játék még nem egyéb, mint pusztán együtteselkvés a többiekkel. Itt nincs még különbség a játszótársak között. Szociális értelemben a különbség szempontjai akkor érvényesülnek először, amikor a játszótársak között az erőviszony megváltozik.

A játék fejlődése tovább halad. A játszópajtások játékbeli állása különböző lesz. Most már nem egymás mellett játszanak, mint korábban, hanem most már tényleg egymással játszanak. Az egymás mellett való játék tulajdonképpen csak kibővített önmagával való játszás volt, míg az egymással való játéknál a gyermek nemcsak a tömeg tagjának érzi magát, hanem önállóságra törekszik. Ekkor éli át először azt az élményt, hogy ellentétben áll másokkal. William Stern szerint először az iskolába belépés idején kezdi érezni a gyermek ezt az önállóságra való törekvést.

Az utolsó etapa a játéknak az, amikor a szociális differenciálódás már kifejezésre jut abban a jelenségben, hogy a gyermekek egymás ellen kezdenek játszani. A két csoportra való oszlás a gyermek lelke mélyén tudattalanul, de felismerhetőleg az ellentétek pillanatát és az ellenségeskedés lehetőségét tárja fel. A küzdő játékok a korai gyermekiség vége felé mind nagyobb jelentőséget nyernek és ezzel új periódus kezdődik a gyermek életében.

A korai gyermekkorban a nevelőnek az a feladata, hogy elégítse ki a gyermek mozgásbeli éhségét és hogy minél több mozgásbeli lehetőséget nyújtson a legkülönbözőbb játékformákban. A csendbenülés ebben a korban a gyermek részére rendkívüli veszélyt rejt magában

az élethelehetőségek kifejlődése tekintetében, nemcsak testi, hanem szellemi és lelki szempontból is.

A játék ebben az időben teljesen igénybe veszi a gyermeket. A játék pillanatában elfordul a külső világ dolgaitól és azokat idegeknek és érthetetleneknek látja. Gyakran válaszol a szülők valamely parancsára azzal: «nem, nekem most játszanom kell». És ez nem mindig engedetlenség a gyermek részéről, mert gyakran ellenállhatatlan impulzus hajtja őt a játékra. Annyira odaadja magát, hogy azt sem szereti, ha a felnőttek a játékában segíteni akarnak. A játékban a testi, lelki és szellemi élmények egymásra találhatnak nála és megnyilvánulásukban felismerhető egység van. A gyermek néha valóságos extázisban, mámorban éli át mozgásbeli játékait: a szaladást, az ugrálást, a kiabálást, mint vágyódó erejének teljesülését. Minél kiadósabban adja oda magát a gyermek a játéknak, annál sokoldalúbb annak hatása annál tökéletesebb a mozgásbeli ösztönök kielégítése és a feszültségek feloldása, melyeket az elnyomott ösztönök teremhetnek meg nála. Szent legyen a gyermek játéka, mert a gyermekkor játékában teremti meg az ember önmagát!

A gyermek fejlődésének harmadik fejezetét: *a későgyermekkort*, a küzdő játékok, az egymás ellen való játék vezeti be. A semleges egymás melletti és egymással való játék emellett mint valami álombeli játék tűnik fel. A küzdő játékokkal kezdődik a szem felvillanása. Mintha a lélek a legmélyebb zugában is ébredezni kezdene és kutató pillantásait vetné a világba. Nem hirtelen és nem egyszerre jön ez, mint valami teljesen idegen jelenség, hanem fokozatosan fejlődik ki. Már az ugrásban benne van a küzdelem lényege, mert amint a nyelv kifejezi, a gyermek átugrik az akadályon, legyőzi az akadályt. Így az első ugrásával tulajdonképpen már átéli a gyermek a küzdő ösztön és akarat legfinomabb izgalmaikat.

Ebben a korban a gyermekek tényleg indiánosdit játszanak, vagy rablót és pandúrt, vagy németekre és franciákra oszlanak és úgy küzdenek egymással. A kis leányok is résztvesznek ebben a küzdő játékban azzal a különbséggel, hogy a kis lány inkább tündért vagy királylányt játszik, akit elrabolnak, a fiúk viszont inkább indiánok vagy rablók akarnak lenni. Így jön létre a csoportjáték, amelyben a gyermekek arra törekednek, hogy egymást legyőzve egymás fölé kerekedjenek.

Hogy milyen erős ez az ösztön a gyermekben, a legjobban bizonyítja az a tény, hogy nagyon sok idő kell ahhoz, amíg a gyermek megtanulja tiszteletben tartani a játékszabályokat. A gyermek sokáig nem akar meghajolni a szabályok előtt és semmiképp sem akar beletnyugodni abba, hogy esetenként legyőzött legyen. A játék eldőlte után a legyőzöttek mindig megkísérlik, hogy a küzdelmet eldöntetlenné tegyék. Ha ez másként nem megy, parázs verekedést rendeznek, hogy ezáltal egyensúlyozzák s eldöntetlenné tegyék a szabályos játékban

történt vereségüket. Az ilyen jelenség nem írható mindig a gyermek neveletlenségének rovására. A gyermek alkata ebben a korban erősen a harci ösztönök uralma alatt áll, amely elsősorban a testiekben éli ki magát. Csak fokozatosan, később lép a nyers testi erő helyébe a játékszabályok fogalma. Sokáig tart azonban, amíg a nevelés ezen a téren gyümölcsöket hoz.

A harcjáték nem más, mint győzni akarás. Ez a győzni akarás már csirájában a fogásban, a markolásban benne van. A tárgynak a megfogása azt a törekvést tartalmazza, hogy hatalmunkat a tárgyra kiterjesszük. Karunknak a kinyújtása ennek a hatalomnak a kiterjesztését jelenti. Még további hatalmi akarás a dobás. A dobás a távolba akarásunk megnyilatkozása.

A gyermek labdázik az anyjával és eleinte kölcsönösen dobják egymásnak a labdát oda és vissza. Ez egyszerű mozgásjáték. Egy szép napon azonban a gyermek egész másképp dobja a labdát anyjához. Kezét magasabbra emeli, a szeme felvillan: nem az anyjának dobja a labdát, hanem találni akarja az anyját. És az anya hagyja, hogy a gyermek találja, a gyermek pedig hallatlan élvezettel és gyönyörrel újból és újból kezdi a játékot.

Később a gyermek különféle harcias labdajátékot játszik, amelyekben a cél már nyilván az, hogy a másikat találja, sőt minél erősebben találja. A gyermeki nyersség gonosz ünnepeket ül ezekben a játékokban, a dobások mind hevesebbek lesznek és az izgalom mind magasabbra száll. A gyermek nemcsak a szellemi győzelmet akarja, hanem valósággal testileg a földre akarja teríteni ellenfelét. Ez a játék már nem semleges mozgásjáték, nem is szabad, hogy az legyen, hanem alkalom ösztönök kielégítésére. Az ütés és a lökés a harc kifejező mozgásai és ebben a korban a gyermek harcol és küzd minden ellen. Mint ahogy Stern mondja, a gyermek alkalmat keres, hogy kitombolja minden hatalmi vágyát, amelyhez egyébként a valóságban hiányzik az ereje. Az ilyen hatalmi mámorban igyekszik elfelejteni azt a megaláztatást, amelyet az élet az ő kicsiny és gyámoltalan voltánál fogva állandóan éreztet vele.

Ez a harci düh ebben az időben nemcsak az élő, hanem az élettelen tárgyakkal szemben is megnyilvánul, amelyekben a gyermek szívesen rúg vagy üt egyet. Ugyanilyen lelki rugókra vezethető vissza a vadászjáték, ami abban áll, hogy a gyermek követ dobál a bicikli vagy az autó után. Hasonlóképp a mászás vágya, felmászni a fára, a lámpavasra, telefonpóznára, arra a vágyra vezethető vissza, hogy mások fölé kerekedjünk. Ez a mászási ösztön egyébként azonos azzal, ami a felnőtteknél a turisztikában megnyilvánul.

A testnevelés szempontjából ebben a korban az legyen az irányadó elv, hogy a gyermek nem elégszik meg merő testi játékkal, hanem olyan játékot keres, amely alkalmat ad neki arra, hogy értelmét és szellemét foglalkoztassa. Valamit szellemileg is produkálni akar a játékban. Ezért

a sablonos testgyakorlatok semmit sem nyújtanak a gyermeknek. Merev és halott, természetellenes tornagyakorlatok a gyermek szemében sohasem érnek annyit, mint egy pózna, amire fel lehet mászni. Ebben a korban az legyen az alapelve minden testgyakorlásnak, hogy a gyakorlatok nemcsak a testi erőnek, hanem a lelki törekvéseknek is megfeleljenek. Újat és változatosat kell a gyermeknek nyújtani, mert a sablonos gyakorlatok nemcsak a mozgást merevítik, hanem a lelki életet is lefékezik.

A testgyakorlás útján is lehet szellemi dolgokat elsajátítani, sőt mély szellemi dolgokat, mert a testgyakorlás élményeket közvetít és igazán csak úgy lehet tanulni, ha átélünk valamit.

A koragyermekségnél a mozgásformáknak ismertető jele az az ösztönmegnyilvánulás, hogy erejét használhassa azért, hogy megtanuljon azon uralkodni. Ezzel szemben a későgyermekkor ismertető jegye az az ösztön, hogy erejét használhassa azért, hogy átélhesse. A koragyermekkor mozgásai lelkileg tapogatózásnak tekinthetők, míg a későgyermekkor mozgásai lelkileg akarásokká fejlődnek. A gyermek át akarja élni erejét és ezt csak a győzelemben élheti át. Így aztán a harcjátékaiban találja meg a legnagyobb életörömét és jövőjében való hitét: a bátorságot és az önbizalmat.

A szabályozott harcjáték az az eszköz, amelyben a gyermekből feltörni vágyó őserők helyes irányba terelését és egyszersmind az ösztönök természetes feloldását látjuk. Nem hisszük, hogy a harcjátékokkal esetleg olyan ösztönöket nevelnénk nagyra, melyek később társadalomellenes jelenségekre vezetnének és a társadalmi rendet veszélyeztetnék. Ellenkezőleg, azt hisszük, hogy ezeket az ösztönöket a harcjátékokban feloldjuk és ártalmatlanná tesszük. Éppúgy feloldjuk a harcjátékokban az uralomvágy ösztöneit is. Feloldjuk a feszültségeket és kifejlesztjük az erőket. Így üzünk valódi értelemben vett testgyakorlást, amely nemcsak testfejlesztés, hanem lélekformálás is.

Az érés korát valami véghetetlen és megnevezhetetlen vágyódás jellemzi. Vágyódás ki a jelen pillanatából, ki a magától értetődőből. Az ifjú visszautasítja a szülő és a nevelő eszményképét. Elhárítja magától a felnőtt tekintélyét, amit azelőtt minden kényszer nélkül elismert. Érzékeny minden tanári jószándékkal szemben, gúnymosollyal fogadja a barátságos tanácsot vagy jókívánságot. Hevesen vágyik arra, hogy mihamarabb felnőtt legyen, de más, mint azok, akik körülveszik.

Erőszakkal akar magának érvényt szerezni és csatakiáltása most ez: érvényesülni minden áron. Nem ismeri még azt a bölcsességet, hogy semmiféle gyümölcs sem érik meg idő előtt.

És fellángol a harc, amely céltalanságában és tapasztalatlanságában egy sereg ostobasághoz vezet. Az érés kora ilyenformán gonosz időszak, a kielégítetlen vágyak, a hallatlan feszültségek ideje, feszültségeké, melyek feloldás után kiáltanak.

A felnőttek nem hajlandók viselkedését megérteni, ő azonban ki

akarja ezt kényszeríteni. Így lesz az ifjúkor a túlhajtások ideje. Túlfokozott teljesítményekkel próbálja az ifjú, hogy magának elismerést szerezzen és tekintélyt teremtsen. Duzzadó testi fejlődése és ereje jelentékeny fizikai teljesítményekre készíti. Ezekben a görcsös teljesítményekben valami aszkétaszzerűség van: szenvednem kell, hogy kiereszokoljak valamit. Ekkor kezdődnek a szigorú testedzések: a keveset alvás, az önként éhezés, mert az ifjú meg akarja mutatni, hogy el tudja viselni a fájdalmat és nevetni tud a véren. Ez vezet gyakran a polgári osztály gyermekeinél a párbajokhoz, a munkás és a falusi népnél a bicskázásokhoz, a késeléshez.

Az ifjú azonban érzi homályosan, hogy mindez még nem elég. Kell még valami ahhoz, hogy az élet teljessé legyen. Féktelen vágyat érez, hogy kijusson ebből a szorosból, az iskolai, a tanári, a szülői kényszerből, így találja meg lassan az utat a sporthoz: a boxhoz, a birkózáshoz, a futballhoz stb., hogy kitombolhassa és felszabadíthassa vágyódó ösztöneit.

A csendes ifjú sem tartozik a ritkaságok közé. Testileg többnyire gyöngye, finom testalkatú. A brutális erejűek elől kitér és nem szereti azt a hangnemet, amely a versenytartat uralni szokta. Éppen az ilyennek tenne jót egy kis izomerő! A durva erőgyakorlatokat természetesen nem fogja soha megszeretni, de esetleg ritmikus, lendületes gyakorlatokhoz kedve támadhat. A szépséget szereti, nem az erőt. Nagy hiba ezeket, mint gyámoltalanokat a tornaórán félreállítani. A testgyakorlás ezeknél erős lelki törekvéseik kifejezéséül szolgálhat. Meg kell mutatni nekik a testgyakorlás szépségeit és lelki kapcsolatait.

Az ifjúban lassanként újabb húrok rezdülnek meg, melyek újabb vonatkozásokhoz vezetnek: a nő kezd észrevétlenül tért hódítani életében. Az ifjú érzi, hogy a testi erő a nő előtt értékkel bírhat. Ez nagy lendületet ad neki s gyakran látjuk, hogy sport- és tornaversenyeken ifjak olyan eredményeket érnek el, amelyről sohasem álmodoztak. Magyarázat: «ő» ott ül a nézők között.

A testgyakorlás tehát az érés korában levő ember erős vágyainak kifejezőmódja. A testgyakorlás az embernek, de különösen a fiatal embernek a beszéde. Nyelve annak a vágyódásnak, mely a kereső lélek mélységeiből teljesevés után kiált. Az igazi testgyakorlás nem valami mesterséges találmány, nem valami orvosság, amit az emberre előírás és szigorú formák szerint rákényszerítenek, hanem velünk született lelki szükséglet. A test és a lélek az élmény egységében találja meg a felszabadulást, a feloldást és a formálódást.

Visszapillantva a fentebb mondottakra, a fejlődést azzal körvonalaztuk, hogy megneveztük azokat az ösztönöket, amelyek a gyermeket különböző időszakokban jellemzik. Csecsemőkorban a gyermek alapösztöne a mozgási ösztön. A koragyermekkorban az ösztön arra irányul, hogy növekvő erejét állandó mozgás útján kifejlessze és az új mozgási formát, az egyenesjárást tökélyre vigye. A későgyermekkor a harci ösztönt hozza magával, mely a harcjátékokban mélységes élménnyé

válík. Végül az éres kora az ifjú ember vágyakozását jelenti az érvényesülés, a beteljesülés után. Maga a mozgás hétéves kortól 15 éves korig alig különbözik, a különbség éppen a lelki törekvések irányának változásában rejlik.

A fejlődés, amely ellenkező irányban halad, mint ahogy a szülők és nevelők elképzelték, mélységes megalázást jelent úgy a szülőre, mint a nevelőre. A nevelő minden bölcsességének elejét és végét jelenti ez, mert világosan mutatja:

semmiféle nevelés sem teremthet tetszésszerinti céloknak megfelelő új erőket és

semmiféle nevelés sem nyomhatja el a természetadta erőket a növendék belső boldogságának ártalma nélkül.

A nevelés egyes egyedül a meglevő erőket használhatja fel célja elérésére. Ennélfogva az előnyös erőket növelni kell a tanítvány lelkében, viszont a nevelés céljával ellenkező erőket organikus módon más utakra kell terelni, hajlítani. A nevelő nem tagadhatja meg a tényleg meglevő erőket és nem istápolhat olyanokat, amelyek teljesen hiányoznak.

Minden nevelés egyetemes, összevelés, tehát testi és lelki nevelés legyen. E mellett különböző legyen minden korban a gyermek fejlődési foka szerint; nem felnőtté kell a gyermeket nevelni — amint sokan hiszik — hanem azzá, amivé saját korában lehet.

Ehhez képest a testnevelés célja az, hogy a gyermekben élő természetes erőket, cselekvési és mozgási ösztönöket kifejlessze. Minél jobban megfelel a mozgási alkalom a gyermek mozgási szükségletének, annál jobb lesz az eredmény nemcsak testileg, hanem lelkileg is. Az igazi testnevelés nemcsak testfejlesztés, hanem szellem- és lélekformálás is.

A nevelés az emberben levő összes lehetőségeket ki kell, hogy fejlessze. Teljesen téves az a felfogás, amely azt hiszi, hogy az egyik vagy másik oldal elhanyagolásával a tehetséget valamely irányban fokozni lehet. A legnagyobb tévedés az, hogy a test fejlesztésének elhanyagolásával valami állandó magasabb szellemi képességet tudunk fejleszteni. Elhanyagolt erők nem lehetnek más erők fokozói, hanem előbb-utóbb gátlói lesznek. Ez a végső oka annak, hogy miért követeljük az együttes és harmonikus testi és lelki nevelést.

Ehhez azonban nem elég a gyermekszeretet, hanem magyarázó és megértő pszichológiára van szükség, amely lemegy egészen az őserők forrásaihoz, hogy azokat életrekeltsse és megtermékenyítse a jövő ember érdekében.

b) Testnevelési lélektanvázlat.

A magyar közönség kevés érdeklődést tanúsít a lélektani problémák iránt és a magyar ember egy kissé lenéz mindenféle pszichológiát. A testgyakorlás vagy a sport lélektanáról pedig éppen hallani sem akarnak nálunk; mosolyogva, kézlegyintéssel intézik el a testnevelés lélek-

tani problémáit. Nem tartják gyakorlati, reális tudománynak a lélektant, csak filozófiát látnak benne, meddő spekulációt, aminek semmi gyakorlati haszna sincs.

Ez a tudományos lélektantól való idegenkedés még abból az időből származik, amikor a lélektan tényleg a filozófia mellékhaj fásaként szerepelt. Egészen a XIX. századig az akaratszabadság kérdése és más hasonló elméleti viták foglalkoztatták az elméket és szerepeltek a lélektan problémáinak központjában. Ezek a kérdések inkább a metafizika, mint a reális tudományok körébe vágtak s érthető, hogy a nagyközönség szempontjából a ködös filozofálás megközelíthetetlen távolságában folytak le.

A XIX. században diadalmasan előnyomuló természettudományi gondolkodás hatalmas lökést és egyszersmind új irányt adott a lélektan fejlődésének. Egyes pszichológusok (Hume, Herbart stb.) mechanikai törvények alapján kísérelték meg a lelki jelenségek magyarázatát s a fizikai törvények analógiájára igyekeztek a lelki élet exakt törvényeit felállítani. Rövidesen kiderült azonban, hogy a lelki folyamatok egészen mástermészetűek, mint a fizikai folyamatok és hogy az atomok módjára való szétboncolás sem a lelki élet megértéséhez, sem a tudomány gyakorlati értékesítéséhez nem vezethet.

A múlt század vége felé a lélektan a fiziológiai vonatkozásokra kezdte a fősúlyt helyezni. Kialakult az úgynevezett kísérleti lélektan, amely főleg az elsődleges lélektani jelenségekkel, az érzetekkel foglalkozott. (Fechner, Weber, Wundt.) A fiziológiai lélektan azonban nem juthatott tovább a primitív, elemi lelki jelenségeknél, mert kizárólag kísérleti alapon bonyolultabb lelki élményeket, mint gondolkodás, emlékezet, akarat stb. sem megmagyarázni, sem törvényszerűségbe szedni nem lehetett.

A tudományos lélektan legújabb iránya, az úgynevezett leíró pszichológia, a fiziológiai kutatások eredményeit felhasználja ugyan, de módszerül a lelki folyamatok magyarázását, leírását választotta. Ennek az iránynak hazánkban legkiválóbb képviselője *Komis Gyula*, kinek «Lelki élet» című munkáját fogjuk követni az alábbiakban a lelki jelenségek osztályozása és a csúcstípusok felállítása tekintetében.

Az önmegfigyelés, mások megfigyelése ((beleélés» által, statisztikai adatok gyűjtése, eredmények vizsgálása képezik a deskriptív lélektan módszereit. Ez a lélektan abból indul ki, hogy a lelki élet atomokra nem bontható, válhatatlan egységet képező folyamat, megszakítás nélküli kontinuitás, melyben a korábbi, atomizáló lélektan elemei egymással folytonos kauzális viszonyban állva, úgy össze-vissza vannak szövődve, hogy a lelki életet önálló elemekre bontani végeredményben nem is lehet.

A modern lélektan tehát hármas célkitűzésű. Feladata: 1. a lelki folyamatok leírása, 2. azok magyarázása, 3. a lelki folyamatok befolyásolása (pszichotechnika).

Az általános lélektan különösen az első és második pontban foglaltakra terjeszkedik ki, amennyiben az egyes lelki folyamatokat általánosságban, mindenkire vonatkoztatva igyekeznek leírni. A differenciális lélektan viszont ezekből az általános fogalmakból kiindulva a gyakorlati lélektan alapjait a típus logikai segédeszközéhez fordulva igyekeznek lefektetni. A differenciális lélektan célja az, hogy a különböző lelki folyamatok tekintetében típusokat állítson fel, ezeket egymástól elhatárolja és így mintegy keretet nyújtson a lélektan végső és legmagasabb céljához: a lelkiélet befolyásolásához.

A lélektan ezen ága már nemcsak elméleti, hanem nagy gyakorlati fontossággal is bír. Nem szükséges bővebben magyarázni, hogy a gyakorlati életben az emberismeretnek milyen nagy szerepe van. A legtöbb életpályán, mint a nevelő, orvos, ügyvéd, kereskedő stb. életpályáján emberismeret nélkül mozdulni sem lehet. A közkeletű emberismeret azonban tudományos és módszeres lélektani ismeretek nélkül rendkívül hiányos.

A minden előképzettség nélküli emberismeret rendszeren figyelmen kívül hagyja, hogy mások lelki folyamatainak megfigyelésénél csak érzéki benyomások, külső fizikai jelek alapján ítélünk. Hogy a lelki folyamatot másnál sohasem érzékelhetjük közvetlenül, hanem csak belevetítjük a megfigyelt alanyba. Emellett a vulgáris emberismeret figyelmen kívül hagyja, hogy úgy magunk, mint mások megfigyelésénél nagy szerepet játszik a logifikáció és a szuggeszció, melyekkel úgy az «utókép» megkonstruálásánál, mint a mások lelki folyamataiba való «beleélésénél» erősen számolni kell.

A leíró pszichológia ma már mérföldes léptekkel halad előre és hivatva van arra, hogy mindinkább kiszorítsa a nevelés terén a közkeletű, de hibákkal teli emberismeretet. A pszichotechnika, mint a leíró lélektan ismereteinek gyakorlati célok szolgálatában való felhasználása, a nevelésnek mindegyre sarkalatosabb pontja lesz. Ott, ahol, mint a nevelésben, lelkek formálása, egyes karakterbeli tulajdonságok kifejlesztése, mások lenyirbálása, egyéniségeknek bizonyos célokra való kiválasztása a feladat, ott a tipizáló lélektan és annak gyakorlati alkalmazása, a pszichotechnika ma már nélkülözhetetlen. (Kornis.)

Nem nélkülözhető tehát a testnevelésben sem!

Tanulmányunk I. részében ismertetett Sippel-féle testgyakorlási lélektan mélységes erővel, meggyőző érvekkel tárja fel előttünk, hogy a gyermek és ifjú testneveléséhez avatatlan kézzel nyúlni nem szabad. A gyermekből feltörő ősi ösztönöknek, mint lelki folyamatoknak ismerete kell, hogy minden nevelés, tehát a testnevelés alapja is legyen.

Ámde Sippel lélektana nem testnevelési lélektan, nem is akar az lenni, hanem csak a testgyakorlás nagyszerű lélektani deskripciója. Alap és pedig kitűnő alap, amelyre a testnevelés lélektanát fel lehet építeni. Ahhoz azonban, hogy a testnevelési tanár a Sippel által lerakott

alapokra fel tudjon építeni rendszeres testgyakorlási lélektant és pedagógiát, még további lélektani ismeretekre is szüksége van.

A gyermek és ifjúkor különböző játékaiknak lélektani rugóit ismernie kell, ez azonban még nem elég. Ismernie kell azokat a módszereket és eszközöket is, melyeknek segítségével a gyermekkor ösztönös harcjátékait át lehet vezetni az ifjú rendszeres és öntudatos sportjába. Ez az áthidalás a testnevelési tanár legnagyobb feladatai közé tartozik.

A féktelen ösztönös játék helyébe a szabályozott játékot kell fokozatosan bevezetni, az ösztönök uralma helyébe az önfegyelmet kell érvényre juttatni. Ehhez a nagy lélekformáláshoz az egyszerű emberismeret elégtelen.

Emellett a testnevelési tanárnak van egy másik, igen fontos hivatása is. Az ifjút rá kell szoktatni a testgyakorlásra, elő kell készíteni, rá kell nevelni a jövő élet sportjára, melyet felnőtt korban, egész életén át folytatni fog. A különböző lelki típusú embereknek különböző sportágak felelnek meg és ezt már az éres korban fel kell a testnevelőnek ismernie, hogy az ifjút lelki konstrukciójának megfelelő sportágra szoktassa, mert különben sem az éres, sem az érettség korban nem fog a sportban örömet vagy élvezetet találni.

A testnevelő nem állhat tehát hivatása magaslatán, ha tudományos módszerrel nem figyeli meg tanítványainak lelki természetét. A játék és a sport áthidalásával elmaradhatatlanul kapcsolatos jellemképzés, de különösen az akarat-erő fejlesztése csak akkor lehet eredményes, ha a testnevelési tanárnak tudományos alapon is rendelkezésére állnak azok az eszközök, amelyeket a tanítvány egyénisége szerint alkalmaznia kell.

Ezért nélkülözhetetlen, hogy a testnevelési tanárok legalább vázlatosan megismerjék az általános deskriptív lélektan módszereit, a tudatállapot természetét, a lelki folyamatok osztályozását. Mindezt csak vázlatosan, mert az általános lélektan fogalmai csak az egyéniség nélküli tudatra vonatkoznak, tehát csak szavak, melyeknek a típus ad reális tartalmat.

Maga a testnevelési lélektan azonban leginkább differenciális, tipizáló lélektan lehet, melynek rendeltetése a testgyakorlás lelki területeinek felkutatása, a testnevelés természetének a lelki élet terén megnyilvánuló jelenségeirésa. És mindezek alapján a testnevelési pszichotechnika, vagyis a testneveléssel kapcsolatosan a gyermek és az ifjú lelki életének befolyásolása.

A testnevelési lélektan *feladatát* tehát az alábbiakban foglalhatjuk össze:

1. A gyermek és az ifjú testi fejlődésével kapcsolatos lelki fejlődésének vizsgálata, különösen az akarat-, illetve jellemfejlesztés lehetőségének felkutatásával. A fejlődés befolyásolása a pszichotechnika segítségével. (Tulaj donképeni testnevelési lélektan.)

2. A gyermek és az ifjú felnőttkori sportja szempontjából az

egyed sportágak lelki természetének leírása, sportoló típusok felállítása azon célból, hogy az ifjú lelki kvalitása szerint megfelelő sportágra kiválasztassék. A jövő sportjának előkészítése. (Sportlélektan.)

A testnevelési lélektan *módszerét* pedig az alábbiakban jelölhetjük meg:

1. Az összes lelki folyamatok ismertetése, figyelemmel arra, hogy miként nyilvánulnak meg a gyermekkor játékaiban, a serdülő és a felnőtt ember sportjában, részletes leírásával annak, hogy az egyes lelki folyamatok miben különböznek az egyes korszakokban.

2. Típusok felállítása az egyes korszakok, továbbá minden korszak játék-, illetve sportágai szerint. A pszichotechnikai eszközök leírása, melyek segítségével a gyermeket ösztönös játékából át lehet vezetni az öntudatos, fegyelmezett, akaratnevelő sportba, figyelemmel arra, hogy az ösztönök feloldása a gyermekkorban lelki szükséglet. (Sippel.)

Nem foglalkozhatunk itt annak részletes kimutatásával, hogy az összes lelki folyamatok milyen szerepet játszanak úgy a gyermek játékában, mint a felnőtt sportjában. Feltételezzük, hogy aki a testgyakorlás kérdéseivel behatóan foglalkozott, tisztában van azzal, hogy a testgyakorlás minden korban és minden formában elválaszthatatlanul összefügg a lelki folyamatokkal. Minden testgyakorlásban többé-kevésbé szerepet játszanak az érzetek, a képzetek, a szemlélet, az emlékezet, a képzelet, a figyelem, a gondolkodás, az érzelmek és végül az akarat.

Az alábbiakban az egyes lelki folyamatok szerepét tanulmányunk vázlat jellegénél fogva inkább csak érintjük, s Sippel nyomán főleg arra fogunk rámutatni, hogy a gyermek játékának és a felnőtt sportjának áthidalásánál a testnevelőnek milyen lelki szempontokat kell figyelembe venni.

1. Az érzetek.

Az érzet tisztasága, világossága, ereje nemcsak az inger minőségétől, hanem az érzékszervek felfogó képességétől is függ. A csecsemő játéka arra irányul, hogy érzékszerveit fejlessze, hogy erősítse látását, hallását, tapintását, erő-, helyzet- és mozgásérzeteit. Az érzetek fejlődésének legnagyobb szerepe tehát a csecsemő játékában van.

A kora- és későgyermekkor játékaiban az érzékszervek edzése folytán az érzetek részben erősödnek, tisztulnak, részben tompulnak, pl. a nyomás-, hő- és fájdalomérzékenység csökken. A gyermek harc-ösztönétől vezetve legyőzi természetes bőrérzékenységét. Nagy lendülettel veti bele magát a harcba, mely testi fájdalmat, sőt gyakran kisebb sérüléseket, karcolást, horzsolást okoz a bőrön.

Mindezek az apró kellemetlenségek — mondja Lagrange¹ —

¹ Dr. Lagrange Ferdinand: «A gyermek és ifjú testgyakorlásának egészségtana.»

inkább a játék javára, mint terhére írhatók. Az erkölcsi nevelés jelentékeny tényezői. A gyermeki érzékenység ezen első próbái — a bőr-érzékenység leküzdése — később alapját képezik egy igen fontos karakterbeli tulajdonság, a bátorság kifejlődésének.

Carl Diem¹ szerint a testgyakorlás fokozza az érzékszervek alkalmazkodási képességét. A gyermek labdajátéka tökéletesíti a látást, s ez teszi lehetővé, hogy a gyermek a messziről repülő labdát nagy biztonsággal elfogja, holott a gyakorlatlan felnőtt többnyire melléje fog.

A felnőtt sportja is állandóan fejleszti az érzékszerveket s ennek jelentősége nem csekély, mert — amint Diem mondja — az érzékszervek edzett volta hozzátartozik az «egész ember» fogalmához: élénkké teszi a mozgást, biztossá a fellépést.

Az érzeteknek jelentős szerepe van pl. a vívásnál, ahol a finom, vékony penge útját kell figyelemmel kísérni; a céllövésnél, amely a látási érzetek sportja. Az evezésnél a vezérevezős finom hallásával az evezőcsapások legkisebb szabálytalanságát azonnal észreveszi. A síelő a sítalp alatti talaj változásairól kifinomodott érzékeivel azonnal tudomást szerez stb.

A testnevelőnek az érzékszervek erősítése szempontjából a különböző korok áthidalásánál kevés szerepe van, mert a nevelést itt elvégzik maguk a különböző játékok, illetve sportágak. Fontos, hogy a testnevelő ne féltse a késő gyermekkorbelleket attól, hogy egymásnak játék közben néha kisebb, veszélytelen fájdalmat okoznak. Addig, amíg a gyermek eltűri, csak használ neki. Kitűnő bevezetés ez a későbbi kor akarat neveléséhez.

Másrészt alkalom adandó a gyermeknek, hogy minél változatosabb játékkal az összes érzékszerveit edzhesse, erősíthesse. Ebből a szempontból a testnevelési lélektanak ismertetni kell azt, hogy az összes játék- és sportágak hogyan és milyen mértékben erősítik az érzékszervek felfogóképességét s ezáltal az érzetek tisztaságát és világosságát.²

2. Képzet- és szemlélettípusok.

A testnevelési lélektan egyik jelentős feladata a képzet- és szemlélettípusok ismertetése. A legfontosabb képzettípusok, a hallási (acusticus), a látási (visualis) és a mozgási (motorius) típusok ismerete nélkül a testnevelési tanár nem állapíthatja meg, hogy tanítványai milyen mértékben és minő testgyakorlási, illetve sportágat űzhetnek?

Már a későgyermekkor játékaik alapján meg lehet állapítani, hogy a gyermek a három típus közül melyikhez tartozik. Ennek a három

¹ Carl Diem: «Persönlichkeit und Körpererziehung». A berlini testnevelési főiskolán felállított pszichológiai laboratóriumnak őt főosztálya van: 1. az érzetek; 2. a képzet, figyelem, emlékezet; 3. az érzelmek; 4. az akarat; 5. a teljesítőképeség (erő, ügyesség, gyorsaság) mérésére és megfigyelésére. Számptalan modern technikai eszköz áll a tanárok rendelkezésére.

legfontosabb alapképzettípusnak figyelembevételével kell a gyermeket játékból a céltudatos sportolásba átvezetni.

Ehhez képest a testnevelési lélektan fel kell kutatnia, hogy melyik testgyakorlási ág milyen képzettípust fejleszt.

A sportolás főleg a motorius jelleget fejleszti és aki kevésbé motorius típus, abból nem lesz versenyző, legfeljebb egészségi testgyakorló. Ezért ellenőrzendő, hogy a tanítvány motorius készségekkel, diszpozíciókkal születésénél fogva rendelkezik-e?

Vannak sportágak, amelyek mind a három irányban kifejezik a képességeket. A kombattáns sportok többnyire ilyenek. A főszűly mégis minden sportnál a motorius típuson van.

3, Az emlékezet mechanikája.

Az emlékezet szempontjából a differenciális testnevelési lélektan hivatása azoknak a speciális emlékezeti típusoknak a felfedése, melyek a testgyakorlás terén előfordulnak.

Az emlékezet szerepe a testgyakorlásban főleg az úgynevezett mechanikus emlékezetre szorítkozik. A mechanikus emlékezet, mint az izmok beidegzésen alapuló munkája, minden sporttechnika alapját képezi. De az élet minden vonatkozásában sokkal nagyobb jelentősége van, mint ahogy általában képzelik. Minden olyan hivatásban, amelyben folyékonyan, megszakítás nélkül kell valamelyes ténykedést végezni, a mechanikus emlékezet működik. A beszéd pl. mechanikus emlékezeten alapszik.

A gyermek játékaiban a mechanikus emlékezet spontán fejlődik. A gyermek ösztönszerűen, minden tervszerűség nélkül ismétli számtalanszor ugyanazt a mozgási műveletet mindaddig, amíg az könnyen és hibátlanul nem megy. A gyermeki ösztön a legkitűnőbb tréner.

Az érés korában az ösztönös, játékszerű gyakorlásról kezdünk áttérni a rendszeres tréningre. Az áthidalás a módszeres «bevésés» megkezdésével történik. Itt már gyakorolni kell az ismétléseket akkor is, ha nem okoz mindig örömet.

A testnevelési lélektan feladata itt annak a felkutatása, hogy a «bevésésének milyen szerepe van az egyes sportágaknál és hogy a bevésés tekintetében milyen sportoló típusok állíthatók fel. Melyik típus milyen sportág bevésésére alkalmas? Lehet, hogy valakiből kitűnő evezős lesz, mert az egyenletes mozgás bevésésére alkalmas mechanikus emlékezete van. Mások inkább arra alkalmasak, hogy sokirányú és sokütemű mozgást tudnak idegzetükbe bevésni. Ezekből jó boxolók, esetleg tenniszezők, vívók lehetnek. A szelekció ebből a szempontból nemcsak azért fontos, mert csak ifjúkorban lehet valamely sportág beidegzését hatályosan kezdeni és a férfikorban rendszerint már késő, hanem azért is, hogy az ifjú idejében ráeszméljen arra, hogy milyen irányú mozgás-bevéséshez van hajlama s kedvrontó kísérletezésekbe ne bocsátkozzék.

A játékról a sportra való áttérésnél a judiciózus emlékezet kibontakozása jelenti az áthidalást. A felnőtt sportjában a judiciózus emlékezetnek jelentékeny szerepe van, különösen a kombattáns sportoknál, ahol a taktikai fogások, az ellenakciók emlékezetbe való «felidézése»-nek döntő fontosságát elvitatni nem lehet.

4. A képzelet szerepe.

A képzelet játszhat-e szerepet a játékban és a sportban, s ha igen, milyen szerepe van?

A gyermek játékában alapvető fontossága van a fantáziának. A képzelet színessé és elevenné teszi a gyermek játékát és ez adja részben magyarázatát annak az örömmek, meglegedettségnek, boldogságnak, ami a gyermek játékát kíséri.

A sportra való áttérés a fantázia leépítését jelenti. «L'âge des illusions est passé.» A gyermekes fantázia típusból sohasem lehet jó sportember, mert a sport bizonyos mértékben matematikai természetű és nem tűri a fantázia csapongását. Ennél az áthidalásnál a testnevelési tanár jelentős eredményeket érhet el a tanítványnak a reális életre való előkészítésében.

A gyermeki fantázia helyét később — ritka esetben — az intuitív képzelet foglalja el, melynek szerény mértékben szerepe lehet a sportban. Az intuitív sportoló típusok fejlesztik az egyes sportágakat, mert fantáziájukkal bizonyos eredeti, egyéni vonásokat visznek bele az általuk üzött sportágakba s nemcsak szolgailag másolnak le másokat.

5. A figyelem.

A figyelem a testnevelés szempontjából a legértékesebb és legfontosabb lelki folyamatok közé tartozik. A figyelem leírásával egy lépéssel közelebb jutunk a sportbéli lelki kvalitások csúcspontjához: az akaraterőhöz, mert az önkéntes figyelem tulajdonképpen már tiszta akarati aktus.

A gyermek játékát még csak az úgynevezett önkéntelen figyelemmel kíséri, amely kizárólag a külső indítékok szerint alakul. Ez a figyelem minden belső szabályozás nélkül ugrál egyik tárgyról a másikra s a vak véletlentől, a külső világ változásaitól függ.

Ezzel szemben a sportoló ifjú már önkéntes figyelmi típus, hatalmában tudja figyelmét tartani s akarata szerint tudja meghatározott tárgyra koncentrálni.

Nem szükséges külön rámutatni arra, hogy az életben minden komoly és eredményes tevékenység feltételezi az önkéntes figyelmet. E nélkül semmiféle hivatást az életben betölteni nem lehet. A testnevelőre tehát az önkéntes figyelem fejlesztése szempontjából nagyjelentőségű hivatás vár.

A testgyakorlás és a sport minden ága fejleszti az önkéntes (akarati) figyelmet. A testnevelési lélektan feladata e téren annak felkutatása, hogy az összes testgyakorlási ágak milyen irányban és milyen mértékben fejlesztik az önkéntes figyelmet. Pl. az evezésnél, a futballnál, a vízipolónál az összmunkára is, a boxolásnál főleg az akciók és ellenakciók lehetőségére kell önkéntesen irányítani a figyelmet.

A gyermeknél természetesen még mindez hiányzik és a játéka önkénytelen figyelmi ténykedés. A testnevelő feladata, hogy fokozatosan áthidalja önkénytelen, a játékosztón által irányított figyelmét a sportember önkéntes, akaratos, sőt kényszerű figyelmi készségébe. Az áthidalás csak nagyon lassú és fokozatos lehet. A figyelmet túlterhelő sportágak a gyermek kedvét szeghetik, emellett túlterhelhetik agyát. Ne felejtjük Lagrange intelmét, hogy aki a testgyakorlásban túlságos figyelmet fejt ki, elsáppad, kimerül és elcsigázott voltában hasonlít ahhoz, aki az agyát túlerőltette. Az érés korában tehát még igen mérsékelten adagolandó az a kényszerű figyelem, amely a kombattáns sportok üzésének elengedhetetlen feltétele. A testnevelési lélektan hivatása, hogy ennek az adagolásnak kvalitatív és kvantitatív mértékét megszabja, módszerét felállítsa.

További kutatási terület az intenzív és disztributív figyelmi típusok felállítása a testgyakorlás terén abból a szempontból, hogy melyik gyermek milyen sportágra lesz alkalmas. Az intenzív figyelmi típus csak valamely meghatározott irányban tudja figyelmét koncentrálni, a disztributív figyelmi típus tárgyköre terjedelmesebb, könnyen megy át egyik tárgyról a másikra és alkalmas több benyomás összefoglalására. A sportoló típus inkább disztributív. A kombattáns sportok (box, vívás, birkózás, tenisz stb.) megkívánják a figyelem megosztottságát és így disztributív figyelmi típust fejlesztenek. Egyéb sportágak, mint pl. evezés, atlétika stb. inkább a figyelemnek kisebb térre való koncentrációját kívánják meg s így intenzív figyelmi típust fejlesztenek.

A figyelem állhatatossága is nagyjelentőségű a sportban. Az állhatatos figyelmi típus hosszú ideig egyforma erősséggel tudja figyelmét egy tárgyra koncentrálni, míg az állhatatlan típus figyelme gyorsan alábbhagy, csökken és kimerül. A gyermek játékában még állhatatlan figyelmi típust képvisel, mert csak ösztönösen és addig figyelme játékában az ellenfelet, amíg kedvtelése hajtja, éppen azért gyorsan kimerül és alábbhagy figyelme. Az ifjú sportjában már az állhatatos figyelem lép előtérbe, mert a kombattáns sportok állhatatos figyelmet fejlesztenek. A kombattáns sport küzdelmeiben a figyelem csökkenése a vereséget vonja maga után, mert az ellenfél ezt azonnal sikeresen kihasználhatja. Éppen ezért a constans figyelmi típusokból lesznek az eredményes kombattáns versenyzők, míg a labilis figyelmi típus nem alkalmas a versenysportra.

Végül a testnevelési lélektan hivatása felfedni azokat a különbségeket, amelyek a figyelem szempontjából az egyes típusok között abban

a tekintetben észlelhetők, hogy sportoló lesz-e az ifjúból vagy sem? A külső benyomásokra irányuló, úgynevezett érzéki figyelmi típus inkább alkalmas a sportolásra, mint a gondolatok tartalmára és összefüggésére irányuló, úgynevezett értelmi figyelmi típus. Ez utóbbiak inkább egészségi sportolók lesznek.

6. A gondolkozás és ítélet.

A gondolkozás és ítélet szerepe a testgyakorlásban fontosabb, mint a közfelfogás tartja, bár kétségtelen, hogy az összes lelki folyamatok között ennek van a testgyakorlásban a legkevésbé jelentékeny szerepe. A szellemi munka és a testgyakorlás között a különbség e tekintetben talán úgy jellemezhető, hogy a sportoló éleselmjű, míg a szellemi munkával foglalkozó ember mély elmjű típust képvisel.

Azt hisszük, túlzás nélkül megállapítható, hogy a gyermek harci játékában már szerepel a gondolkozás és az ítéleterő. Természetesen még igen kezdetleges mértékben. Amikor a gyermekek két csapatra oszolva egymás ellen háborút viselnek, kétségtelen, hogy kis terveket kovácsolnak egymás legyőzésére. Ezekből az apró és primitív taktikázásokból fejlődik ki később a versenysport rendszeres küzdelembeli tervszerűsége, elmét élesítő fogása, trükkje és minden ravaszsága. Ez utóbbi, már tagadhatatlanul gondolkozás és ítéletbeli funkció, mert az ellenfél kiismerését tételezi fel.

A testnevelési lélektan hivatása e téren az egyes játék- és sportágak felderítése abból a szempontból, hogy milyen gondolkozási és ítéleti tevékenységet igényelnek és hogy mennyiben és mi által élesítik az elmét? A gondolkozás szempontjából két másik alaptípust is ismer a lélektan: a teremtő és utánzó típust. A sportember természetesen inkább utánzó, mint teremtő gondolkozást képvisel. Bizonyos szerény mértékben azonban, éppen úgy, mint a képzeletnél, koncedálni lehet a sport terén is a produktív gondolkozást. Ezek a sport teremtő szellemei, akik eredeti sportstílusokat teremtenek, esetleg új játékokat vagy sportágakat fedeznek fel.

7. Az érzelmek, mint az akarat pillérei.

Az érzelmek rendkívül fontos szerepet játszanak a testnevelési lélektanban, mert az akarat, mint a sport terén kulmináló lelki folyamat, legközvetlenebbül az érzelmekre van felépítve. Értelmünk mellett főleg érzelmeink irányítják akaratunkat és az igazán nagy akaraterőkifejtésekhez csak az érzelmek adhatják meg a dinamikai erőt. Ezért nagyon fontos, hogy a testnevelő tisztában legyen azzal, hogy minő érzelmek növelhetik helyes irányban az akaratot és melyek azok, amelyek az akaraterő kifejlődését gátolják.

Az érzelmek a gyermek játékában szabadon csaponganak. Ezt a

szabad csapongást, amint Sippel fejtegetéseiben láttuk, gátolni nem szabad, mert minden ilyen elfojtás bénítja a gyermeki lélek kibontakozását. Ezért nem szabad erőszakolni azt sem, hogy a gyermek föltétlenül betartsa a játékszabályt.

Az érzelmeknek ezt a szabad csapongását az érés korában kell át-hidalni az érzelmek fegyelmezettségének világába. A «Kampfttrieb» átalakul fegyelmezett győzni akarássá, amely azonban már ismeri a lehetőség korlátait.

A gyermek játékában az indulat és a hangulat uralkodik. Valósággal rabja minden szeszélynek vagy hirtelen kitörő érzelmeknek, amely azoiban éppen olyan gyorsan el is múlik, mint amilyen hirtelen támadt. Csak lassan fejlődik értelme odáig, hogy a hangulat csapongásának, az indulat féktelen árjának káros voltát belássa.

A testnevelési lélektan hivatása a gyermek és ifjú indulat- és hangulattípusainak leírása sportágak szerint. Annak jellemzése, hogy a hangulat és indulatok féktelen hatalma miért teszi lehetetlenné a sporteredményeket és hogy ennek folytán miként neveli a józanságot a testgyakorlás minden ága?

Az érés korában a gyermek féktelen játékkedve és mámore fokozatosan csökken. A teljesülés, a tökéletesedés, a halhatatlanság utáni vágyakozás lép a helyébe. Ennek a vágyakozásnak helyes érzelmi irányt adni elsőrendű testnevelési feladat. («Drei Grundtriebe leben im Menschen die sich nacheinander entfalten: zuerst der Trieb zu leben, später der Trieb, über sich hinaus zu leben, der dritte Trieb ist weiter zu leben: Das ist seine Ewigkeitssehnsucht.») Sippel.)

Az örökkévalóság, a halhatatlanság utáni vágy minden ifjú lelkében ott él, jóllehet, a mai kor cinikus máza erősen takarja. Az otromba nyegleség, mely a háború utáni idők külső jele, tudattalan ösztönöket és vágyakat takar. Ezek között van a halhatatlanság utáni sóvárgás is, mint örök emberi vágy, amely minden időkben előre vitte az embert. Ezt a vágyat kell a testnevelőnek kihámozni az ifjú lelke mélyéből. A sport fokozatos bevezetésével ennek a vágyakozásnak komoly és értékes tartalom adható az úgynevezett erkölcsi érzelmek ápolásával. A küzdő sportok bevezetése az érés korában pompás alkalom a dicsőség-szomj, a becsvágy helyes irányba való terelésére és levezetésére. Mert a sportolás nemcsak az önbizalom megalapozására alkalmas, hanem matematikai természeténél fogva kitűnő eszköz arra is, hogy az ifjú lelkében az önkritika segítségével életrekelte a szerénységet.

Becsvágy mellett az esztétikai érzelmek is segítségül hívhatók, hogy pótolják a késő gyermekkori játékmámorát és harci kedvét. Az esztétikai érzelmek istápolása nemcsak abban nyilvánul meg, hogy felhívjuk a serdülő ifjú figyelmét a sportban előforduló mozgásbeli szépségekre, hanem arra is, hogy a sportoló viselkedése, magatartása és modora (különösen legyőztes esetén) ellentétben állhat vagy kongruálhat esztétikai szempontokkal.

A rendszeres sportra való áttérésnél meg kell kezdeni azoknak a káros érzelmeknek a gyomlálását, melyek nemcsak a sportban, hanem az élet minden vonatkozásában gátolják a komoly előhaladást és a siker végső kivívását. Ilyen érzelmek egyrészt az önbizalom túlhajtásaiból fakadó aktív érzelmek, mint pl. felfokozott külső hiúság, gőg, elbizakodottság stb.; másrészt az önbizalom letöréséből származó passzív érzelmek, mint pl. gyávaság, kishitűség, túlzott én-érzékenység, féltékenység, irigység stb.

A testnevelési lélektan feladata ezeknek a kilengő és a normálistól gyakran elhajló érzelmi típusoknak felkutatása testnevelési és sportágak szerint. A testnevelési tanárnak a középfokú oktatás ideje alatt még több módja és alkama van ezen érzelmek megfigyelésére, mint a szellemi tárgyak oktatóinak, mert a sportolás gyorsabban és intenzívebben váltja ki az érzelmeket. A testnevelőnek tehát elsőrendű alkama nyílik itt a jellemnevelésre az önbizalom erősítése vagy szükség esetén annak le-tompítása és általában az összes érzelmek helyes irányba való terelése által.

8. Az akarat ereje.

Végül eljutottunk a sportbéli lelki folyamatok csúcspontjára: az akarathoz. A gyakorlati élet minden rendszeres tevékenységében megtalálhatók az összes lelki folyamatok, természetesen úgy kvalitatíve, mint kvantitatíve különböző mértékben. A tevékenység természete szerint hol az egyik, hol a másik lelki folyamat van túlsúlyban. Minden tevékenység célja szerint más és más lelki folyamatra van beállítva, így pl. a művész lelki tevékenysége a teremtő képzeletre, a tudós a logikai gondolkodásra, a gépkocsivezető lelkifolyamata a disztributív figyelemre van beállítva, mert ezek a lelki folyamatok játsszák a legfontosabb szerepet hivatása gyakorlásában.

Sporttevékenység közben a lélek az akarat megfeszítésére, az akaraterő fokozására van beállítva. Itt az összes lelki folyamatok az akaratban kulminálnak. Szemlélet, képzet, emlékezet, figyelem, érzelmek stb. mind csak az akaraterő szemszögéből mérendők és jönnek számításba. A figyelem megfeszítése sporttevékenység közben — amint fentebb láttuk — tisztára akarati aktus, úgyszintén a villámgyors és éles gondolkodás sem más, mint erős akaratral keresztülvitt lelki ténykedés. Az érzelmek az akarat erősítését szolgálják. Ezeknek a lelki folyamatoknak változó hullámai mind egyetlen nagy hullámba csapnak össze a végcél előtt: az akarat hullámába.

A differenciális testnevelési lélektant tehát ebben az irányban kell felépíteni. A testnevelő szemében az összes lelki folyamatok csak lépcsőt képezhetnek az akarat neveléséhez. Ez a főszempont. Minden lelki folyamatot az akarat szemüvegén keresztül kell megfigyelni és megmagyarázni. A sportlélektan az akarat lélektana!

A testnevelési lélektannak ezért behatóan tárgyalnia kell az akarat

világnézet, sem az alap lerakása, sem az életben való továbbsportolás nem lehet ingadozás, elhajlás, sőt ferde irányban való teljes eltérés nélkül. A ma sportja rengeteg olyan elferdülést mutat, amely ellenkezik a sport ideális öncélúságával.

Mindaddig, amíg a versenysport magasabb célokat nem ismer — mondja Dyroff¹ — a versenyzőt csak megrontja, tévútra vezeti. Mindaddig, amíg a nagy tömegek a sport lényegét csak a szenzációban, csak a «crack-ek» tündöklésében keresik, addig a sport minden népszerűsége dacára a dekadencia lejtőjén jár. A testnevelési tanárra vár az a feladat, hogy a jövő generáció sportjának etikai alapot adjon. Meg kell hallanunk, meg kell szívlelnünk a németek vészkiáltását: «Mehr Geist in den Sport!» Több szellemi tartalmat kell a sportba vinnünk, mert ha nem tudjuk magasabb célkitűzések szolgálatába állítani, el fog pusztulni összes szenzációival és primadonnáival, de sajnos minden értékével is.

Sokan azt vallják, hogy a jellem- és akaratfejlesztést rá kell bízni a szellemi tárgyak oktatóira és a testnevelési tanár maradjon meg a testnevelése mellett. Ezek figyelmen kívül hagyják, hogy a szellemi munkával kapcsolatos akaratnevelés erősen egyoldalú. Emellett a manapság olyan sokat hangoztatott individuális nevelés is könnyebben megvalósítható a testneveléssel kapcsolatosan, mert a testnevelő a fentebb előadottakból kifolyólag könnyebben megfigyelheti az ifjak lelki életét, mint a szellemi tárgyak oktatói.

A differenciális lélektannak a testnevelésben tehát nagy hivatása van. Nem elvont, haszonnélküli tudomány bevezetéséről, hanem kézzelfogható, gyakorlati célok megvalósításáról van szó. Nem elméletekkel, hanem a pszichotechnika vívmányainak ismeretével kell a testnevelőt előkészíteni nagy és jelentős feladatára.

Az akaraterő fejlesztésénél gyakorlatibb célt a középfokú iskola egyetlen ága sem képvisel. Kétségtelen, hogy az «agy bebútorozása» sem nélkülözhető nevelési rendszerünkben, de az élet sem a latin, sem a többi tárgyak betanulását nem honorálja annyira, mint a küzdeni tudást, az önbizalmat, a gondolkodás gyors és éles működését, az önmagát minden helyzetben feltaláló elmeélet, a kitartó, nem lankadó figyelmet s végül a szívós, sokoldalú akaraterőt. Ezek a tulajdonságok pedig a leghatásosabban a testneveléssel kapcsolatosan fejleszthetők. Viszont a «tisztajeles» könyvmolyokra igen gyakran rácáfol az élet.

Bár kétségtelen, hogy még ma is az az irányzat uralkodik, amely az iskolában a még meglévő testnevelési órák helyébe is szívesebben iktatna be valamely elméleti tárgyat, azt hisszük, hogy a testnevelés hajnala rövidesen felvirrad. Ez azonban a mainál sokkal nagyobb, szinte gigantikus feladat elé fogja a testnevelési tanárt állítani.

A jövő testnevelési tanára legyen tetőtől-talpig acélember, de emel-

¹ Dr. A. Dyroff: «Die Vergeistigung des Sports».

lett avatott kézzel kell játszania a gyermeki lélek összes húrjain. Az ifjú lelke nyitott könyv kell, hogy a testnevelő előtt legyen. Fölösleges a testnevelési tanárokat akrobatákká nevelni, mert hisz nem is ez a fontos. Lényeges, hogy a testnevelési tanár odáig jusson minden sportágban, hogy annak lelki effektusait átélje, hogy minden testgyakorlási ág élménnyé váljék benne. Enélkül megérteni sem tudná! Viszont bajnokok a testnevelők nem lehetnek, mert bajnoki tökélyre legfeljebb egyetlen sportágot lehet fejleszteni. A testi ügyesség, az acélozottság felfokozása elegendő és emellett időnek és helynek kell maradnia az egészségtan és a lélektan kultiválására, mert a testnevelési tudománynak ez a két legfontosabb segédtudománya. A bicepszgyártást pedig egészen el lehet hagyni, mert amint Mosso, Lagrange és más megdönthetetlen tekintélyek évtizedek óta bizonyítják, az izmok egyoldalú duzzadása önmagában még egészséget sem jelent.

Ha igaz az, hogy a testi jelenségek a lelki jelenségekkel organikus egyiséget alkotnak, akkor igaz az is, hogy a testnevelést a lélekneveléstől elválasztani nem lehet. A «kalokagathiának» ilyen értelemben vett felfogása a «tisztajeles» típust is közelebb hozná a sporthoz, mert a legjobb tanulók ezután a sportban szellemi téren is találnának értékes vonatkozásokat. A testnevelőt pedig nemcsak kiemelné a mai némely elmaradott felfogás szerint még mindig másodrendű helyzetéből, hanem egyenesen fölébe helyezné minden más pedagógusnak.

c) A sportszellem lényege a testnevelés szempontjából.

Testkultúra: önmagában véve paradox kifejezés. A testnek nem lehet kultúrája! Mindaz, ami a kultúra szót fedi, csak a lélekben, a szellemben gyökerezhet. Minden kultúra kikristályosodott szellemi életet jelent s valami lassan, fokozatosan mélyülő folyammederhez hasonlítható, melyet az érzelmek és gondolatok hullámai hosszú időn át alakítottak és formáltak ki. Miféle összefüggésben állhat mindez a testtel?

A testkultúra minden vonatkozása mégis a legszorosabb kapcsolatban áll a szellemi kultúrával: egységet képez, melynek széttagolása a valóságos élettel összhangban nem álló, merő ideológia. *Nincs külön testi és külön szellemi kultúra, mert a testkultúra megnyilvánulásait ezer és ezer széttéphetetlen szál köti össze a lélek kultuszával. Ezek között a szálak között is az a legerősebb, amelyet sportszellemben szoktak nevezni.*

Kétségtelen, hogy annak a testnevelőnek, aki az eljövendő sportgeneráció felnevelésére hivatva érzi magát, tisztában kell lennie azzal, hogy mi ennek a sportszellemben a lényege, ha egyáltalán kultúrmissziót akar teljesíteni és nem akar megelégedni azzal a mechanikus tudománnyal, mit általában sporttechnikának nevezünk. Minden testnevelőnek tudnia kell azt, hogy a sport csak akkor és annyiban jelenthet kultúrát, amikor és amennyiben a szokások, az erkölcsök és a világ-

szemlélet tekintetében szellemi területre bocsátja gyökereit és szellemi talajon izmosodik terebélyes fává.

Mindezt természetesen nem úgy értjük, hogy a sport önmagában világnézetté válhatna, mert tisztában vagyunk azzal, hogy a sportnak csak részletjelentősége lehet kultúránkban. Világnézetté válhat azonban a sport olyan értelemben, amint az ógörögöknél volt: a testi és szellemi élet egységes felfogásában. Nem valami monista világnézetre gondolunk itt, hanem egyszerűen arra: a testkultúra metafizikája lehet az a hit és meggyőződés, hogy a jövő ember világszemléletében a testi és lelki élet organikus egységet fog alkotni és ehhez képest az eljövendő generáció sem a testi, sem a lelki erőit nem fogja elhanyagolni egymás rovására.

A testnevelőnek azonban tudnia kell: ennek a metafizikának lényege az, hogy a testkultúrának vagy egyáltalában bármiféle «kultúrának» csak az nevezhető, ami az emberi szellem mélyén él. A testkultúra különböző ágai ezen a téren igen széles skálát mutatnak. *Mindazt, amit a testkultúra szó alatt összefoglalnak, testnevelési szempontból öt csoportra oszthatjuk. A sportszellem lényegének kutatásánál ezeket a csoportokat egymástól el kell határolnunk, mert minden egyes csoport szelleme lényegesen más és más természetű.* Testnevelő nem hunyhat szemet ezzel szemben, mert a testkultúra különbözőágaiban rejlő nagyfokú szellemi különbségek megértése nélkül nem tudná az eljövendő generáció fejlődését irányítani. Az elhatárolás nemcsak technikai téren szükséges, hanem szellemi téren is, mert csak így valósíthatók meg a testnevelés kulturális szempontjai.

A testkultúra első csoportjába sorozhatjuk mindazt, ami a *testápolással* függ össze. A napozást, strandolási, fürdőzést, tisztálkodást, sőt a testszépészetet is általában a testkultúra fogalma alá szoktuk vonni. Tagadhatatlan, hogy a testápolásnak is vannak pszichikai vonatkozásai. A napozás, a strandolás, a fürdőzés eufórikus érzelmekkel jár: üdülést, felfrissülést okozhat. A testszépészet bizonyára önbizalmat és derült kedélyt varázsol a női lélek világába, de végeredményben mindez meglehetősen kevés ahhoz, hogy a testápolást önmagában kultúrának minősítsük. *A testápolással kapcsolatos lelki élményeknek nincs elég mélységük. Túlságosan a felületen járnak és hiányzik belőlük az a mag, mely az erkölcsi értéken keresztül minden kultúrának létfeltétele.*

A napozás, strandolás és fürdőzés mégis összefügg a testkultúrával annyiban, hogy közös eredőre vezethető vissza: a test felszabadításának forradalmi megteremtésére. Önmagukban azonban kultúrát nem alkotnak, inkább bizonyos civilizációt, melynek jelentőségét igen gyakran összetévesztik a kultúra fogalmával.

A testkultúra második csoportjába a *tornát és gimnasztikát* sorozhatjuk. Ebben a csoportban már lényegesen több szellemi vonatkozást találunk. A gimnasztikához nincs szükség ugyan olyan nagyfokú koncentrációra, mint a tornához, de a figyelemnek, az akaratnak bizonyos

szerepe itt is van. A torna viszont már nagy akaratkifejtést igényel. Ellenféllel azonban nem állunk szemben itt sem s így nincs meglepetés. Az ellenfél akciójával való számolásnak, a helyzet rögtöni felismerésének, a gyors elhatározásnak és cselekvésnek szükségszerűsége — ami a kombattáns sportokat annyira jellemzi — itt is hiányzik.

A tornát és gimnasztikát általában mélyen elhatárolja a sporttól az is, hogy nincs bennük semmi játékszerűség és örömkeresés. Torna és gimnasztika mesterségesen kiagyalt dolgok, míg velük szemben a küzdősportok természetes alakulatok: szinte maguktól születtek. A gyermek sohasem tornázik a saját örömeire, csak akkor, mikor parancsolják neki. Ellenben ösztönösen labdázik, futkároz, ugrál, birkózik stb. minden gyermek s így a küzdősportok természetes csírája benne van már a gyermek játékában.

A tornából és a gimnasztikából hiányzik az egyéniség érvényesülésének az a nagy lehetősége, ami a küzdősportokat jellemzi. *A sport-szellem alapvető tulajdonsága az egyén önállóságra utaltsága és az egyéni cselekvés bizonyos szabadsága. Ezzel szemben a tornában egyfelől az engedelmesség, másfelől a parancsolás szelleme érvényesül.* Ebből a szempontból a testkultúrának ez az ága nagyszerű fegyelmet nevelő eszköz, mert a gépszerűségnek és az engedelmességnek tömeghatására törekszik. Viszont találóan mondja Giese,¹ hogy az a látvány, amit a tornászok vagy gimnasztikát űzők tömege nyújt, bábszínházhoz hasonlít, míg a küzdősportok színtere élő emberek játékát tárja elénk. Ott mintha valaki dróton rángatná az egyes figurákat és azok a dróthúzó akarata szerint végeznék előírt mozdulataikat, itt húsból és vérből való, élő emberek mozognak, telve egyéniséggel, gondolattal és iniciatívával.

A testkultúra legfontosabb két területe *a játék és a sport*. E kettőt gyakran összetévesztik, illetve egybefoglalják, pedig testnevelés szempontjából igen fontos annak megállapítása, hogy meddig terjed a játékszellem a sportban és hogy mi a különbség a tulajdonképeni játék és a sport között.

Kétségtelen — amint már fentebb is említettük —, hogy a küzdősportok játékeredetűek, szemben a tornával és a gimnasztikával, melyek mesterségesen kitalált dolgok. Ezért viseli a legtöbb sportág a játék nevet (pl. futball-, tenisz- stb. játék, maga a sport szó is eredetileg játékot jelentett). A sport azonban ősi játékjellegétől lényegesen eltért, differenciálódott és racionalizálódott, úgyhogy ma már a testkultúra külön ágának tekinthető.

Ha el akarjuk a játékot a sporttól határolni, legegyszerűbb, ha megvizsgáljuk, hogy a játékelméletek mennyiben alkalmazhatók a sportra.

Az első a *Spencer-féle* játékelmélet, amelyről már szoltunk, a játékot bizonyos energiafeleslegből vezeti le. De az energiafölösleg-

¹ Fritz Giese: «Geist im Sport».

elmélet a játékosztön lényegét sem magyarázza meg és — amint *Kornis*¹ kifejti — nyilván ellenkezik a tényekkel, mert a gyermek akkor is játszik, ha fáradt vagy beteg, tehát nem lehet erőfölöslege. A sportra még kevésbé alkalmazható az erőfölöslegelmélet, mert a testi munkával foglalkozók százezrei ma már bevonultak a sportba és a mozgalom a testi munkások között is jelentős mértékben elterjedt.

A másik játékelmélet a Groos-féle úgynevezett biológiai elmélet. Eszerint minden élő lénynek szüksége van arra, hogy kicsiny és fejletlen korában játék útján fejlessze készségeit. Minél fejletlenebb valamely élőlény, annál több készséget hoz magával a világra, például a rovar alig hogy a világra jön, azonnal tökéletesen repül, mászik stb. Az emlősállatok, mint fejlettebb állatfaj, már kevesebb kész képességet hoznak magukkal. Ezért az emlősállat kicsinyei hosszú időn keresztül játszadoznak, hogy fokozatosan elsajátítsák azokat a képességeket, amelyekre az életben szükségük van. Az ember a legkevesebb kész képességet hozza magával, a kisgyermek a leggyámoltalanabb az összes kicsinyek között. Ezért van szüksége arra, hogy éveken keresztül játszadozva megtanulja mindazt, amire később szüksége lehet. A játék tehát a jövő komoly élettevékenység tudattalan előgyakorlata: előkészület a komoly életre a szunnyadó készségek ösztönszerű gyakorlásával és mint ilyen az egyén fejlődésének nélkülözhetetlen tényezője.

Vizsgáljuk most meg azt a kérdést, hogy a felnőtt sportja mennyiben felel meg ennek a biológiai játékelméletnek. Mindenekelőtt a felnőtt sportja nem ösztönszerű és tudattalan, mint a gyermek játéka, hanem valami tudatos célkitűzést valósít meg. Ez az egyik alapvető különbség a szorosabb értelemben vett játék és a sport között. A továbbiakban sem alkalmazható a játék ezen biológiai elmélete a felnőtt sportjára azért, mert a felnőttben már ki vannak fejlődve mindazok a biológiai készségek, melyek a gyermek játékát nélkülözhetetlenné teszik. A felnőttnek nem azért van szüksége a sportra, hogy ezáltal megtanulja a mindennapi életben szükséges járást, futást stb., vagy hogy látási és hallási érzékeit fejlessze. A felnőtt a sporttal inkább konzerválni akarja már kifejlett biológiai készségeit, főleg egészségét. Ez az egyedüli célkitűzés azonban semmiképpen sem magyarázza meg mindazt, amit ma a sport fogalma alatt össze szoktak foglalni. Biológiai szempontból a felnőttnek elegendő volna az, ha naponta egy rövid félórán keresztül valamelyes higiénikus szisztéma szerint testgyakorlást végezne. A sportnak azonban számtalan más megnyilvánulási formája is van, melyek messze eltávolodnak ettől az egyszerű egészségi célkitűzéstől; fejlődésében annyira differenciálódott és racionalizálódott, hogy pusztán biológiai eszköznek ma már egyáltalában nem tekinthető.

A harmadik játékelmélet a katharizisteória, melynek *Sippel* könyve

¹ Komis: «Lelki élet».

is pompás kifejezője s mely a gyermek játékának legfőbb magyarázatát abban látja, hogy gyermekkorban szükség van az ösztönök bizonyos feloldására és levezetésére. Sokan ebben keresik a sportolás és a versenyzés szellemének lényegét is. Ez a felfogás azonban szintén téves. Bizonyos mértékben a sport is szolgálja az ösztönök feloldását és levezetését, különösen a nézőközönség szempontjából. Ennek azonban, amint első tanulmányunkban kifejtettük, inkább kultúrelenes, mint kulturális jelentőséget kell tulajdonítanunk.

A felnőtt sportja sokkal nagyobb mértékben az ösztönök leküzdésére, a feltörő atavisztikus hajlamok legyőzésére, mint azoknak feloldására irányul és szolgál. A sportolás lelki folyamatai a tréningtől kezdve egészen a versenyzésig állandó és rendszeres küzdelmet jelentenek az emberi természetben rejlő gyengeségekkel szemben. Ennek a küzdelemnek során óráról-óra, percről-percre le kell küzdenünk ösztöneinket és így a racionalizált értelemben vett sport ösztönfeloldásnak nem tekinthető.

Végül némelyek szerint a játékosztön alapja a *gyönyör*. Tény az, hogy a játék a gyermeknek mindig csak örömet, sőt maximális élvezetet jelent. A játékosztönt a gyermekben a gyönyör, mint biológiai eszköz, állandóan ébren tartja és nincsenek nála más motívumok melyek ezzel a gyönyörérzélemmel összeütközésbe kerülnének. A gyermek játékát valami állandó, felfokozott élvezet jellemzi. Ezért a gyermek sportja csak játék lehet úgy biológiai, mint pszichológiai szempontból.

Viszont a felnőtt sportját már nem jellemzi ez a felfokozott és állandó gyönyör, mert a valódi sport megköveteli a rendszert, a tréningjellegét, a határozott célkitűzést és az akarat felfokozását. Ezek a lelkifolyamatok nem mindig járnak örömmel, élvezettel, egyszóval eufórikus érzelmekkel.

Minden sportember tudja, hogy a sport egyszerű üdülésnél, kedvelésnél és szórakozásnál többet jelent. Sokszor erőszakot kell tennünk önmagunkon, hogy a megszokott sporttréningünket folytassuk. A minden versenyzésnélküli, tisztán egészségi sport is sok önmegtagadást kíván az embertől: enélkül semmiféle testgyakorlási tevékenység sportnak nem nevezhető. Sokszor csak nagy akarattal tudjuk legyőzni az emberi természetben rejlő lustaságot, puhaságot és csak erős elhatározással megyünk a sporttelepre, leküzdve a belső hangot, mely ehelyett inkább a mindig kínálkozó könnyebb fajsúlyú szórakozásra csábít. Az igazi sport rendszeres és időszakonként pontosan visszatérő tevékenységet jelent, ez pedig ellentétben áll az emberi őstermészettel, mert minden ilyen tevékenységhez önfegyelem szükséges.

Mindazonáltal vitathatatlan, hogy a sportra bizonyos élvezet és örömkeresés hajtja az embereket. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a sporttevékenység ezt az örömet és élvezetet a felnőttnek oly mértékben és arányban nyújtaná, mint a játék a gyermeknek. A sportnak az élvezet és a gyönyör nem lényege. Az örömkeresés nincs meg a sport-

ban nagyobb mértékben, mint általában azokban a tevékenységekben, melyeknek célja a hivatásszerű funkció felváltása és annak egyoldalúságában rejlő hiányérzet pótlása.

Az *angol sportot* gyakran azért állítják mint ideált oda, mert az angolok leginkább megőrizték a sport eredeti jellegét: a szórakozást és örömkeresést. Véleményünk szerint meddő kísérletezés az angolok sportjának szolgai lemásolása. A sport — amint második tanulmányunkban kifejtettük — nemzetenkint differenciálódott a nemzetek körülményei és karakterbeli tulajdonságai szerint. Kétségtelenül helyes az a törekvés, amely minél több örömkeresést igyekszik a sportba belevinni, de ez nálunk csak jelentéktelen mértékben lesz megvalósítható. Az angolszász népek természeti és gazdasági viszonyai egészen mások, mint a mi viszonyaink. Független, gazdag nép fiai az élet minden vonatkozásába több derűt és örömet vihetnek bele, mint valamely elnyomott kis ország gazdasági válsággal küzdő fiai. De észak népeinek temperamentuma is egészen más, mint közép és dél fiaié; az előbbieket természetes adottsága lehetővé teszi az állandóan egyforma és derűs kedélyt, míg ezzel szemben nálunk talán intenzívebb az öröm, de viharzóbb a szenvedély és a fájdalom. Ezt pedig nem tudjuk elvonatkoztatni az élet semmiféle megnyilvánulásától és így a sporttól sem.

Egyébként az angol sportszellem lényegét igen gyakran összekeverik annak megnyilvánulási formáival. Nehéz volna elhinni azt, hogy az igazi, vérbeli angol sportembernek a sport nem jelent mást, mint gyönyört és szórakozást és sohasem okoz csalódást vagy keserűséget. A sport lényege a küzdelem és a küzdelemben az egyik fél győzni, a másik veszteni szokott. A vereség senkinek sem okozhat örömet és nem téveszthet meg bennünket a vesztes angol versenyző derűs arca, amint mosolyogva gratulál ellenfelének. Ez a külső megnyilvánulási forma évszázados sportnevelés eredménye és követendő példa a mi testnevelésünk részére. De önmagában nem jelenti azt, hogy a mosolygó arc mindig harmonikus lelkifolyamatokat takar. Ellenkezőleg! Inkább azt jelenti, hogy az angolok a testnevelésben messzebb eljutottak, mint a kontinens népei: külsőleg is uralkodni tudnak a sport által felkavart kedélyhullámzásokon.

Azt is jelenti ez a mosoly kétségtelenül, hogy az angolszász nép a sportot mindig csak másodlagos dolognak tekinti és a sportnevelés ott sohasem téveszti szem elől azt, hogy a sport nem hivatás, tehát az életben sohasem lehet a legfontosabb. Ez a kérdés már azonban ismét a faji temperamentum függvénye. Nálunk, akik szangvinikusabbak vagyunk, mint az angolok és amit csinálunk, azt rendesen maradék nélkül, szívvel-lélekkel csináljuk, ez az irányzat nehezebben valósítható meg. Az angol inkább tud játszva küzdeni és játszva eredményeket elérni, mert temperamentuma és fizikai adottsága lényegesen más, mint a miénk. A magyar versenyző, ha játszva akar győzni, rendesen veszít.

Hangsúlyoznunk kell tehát, hogy az angol sportszellemben a játékszerűség és az örömkeresés, mint külső megnyilvánulási forma, több évtizedes nevelés eredménye. Ami pedig az angol sport belső lényegében játékosabb és örömmel teljesebb, az főleg az angolszász nép faji sajátágaiból vezethető le és így részünkről utánoszthatatlan.

Téves testnevelési irány volna az, amely kizárólag olyan szellemet erőszakolna nálunk a sportba, ami ellenkezik népünk természetével. A könnyű fajsúlyú, játékszellemű sport nem felel meg a magyar természetnek! Ellenben az angol sportszellemnek a játékszerűsége kívül számtalan más olyan kiváló sajátága is van, amely hozzánk átültethető s amelynek megvalósítása néhány generáción keresztül nálunk is lehetséges. Véleményünk szerint a magyar sportnevelés az angol sportszellemből átültethető és sikeresen fejleszthető a következő sportelveket: 1. a bajnok sohase éreztesse bajnoki mivoltát a gyengébb ellenféllel szemben, az ellenfelet sohase nézze le és igyekezzék szerény magatartást tanúsítani; 2. a versenyző vereség esetén sohase keresen kifogást és a versenyt sohase adja fel; 3. a vesztes ismerje el mindig azt, hogy az ellenfél jobb volt és veszteségét sohase hárítsa másra, ellenben mosolyogva gratuláljon a győztesnek; 4. a sportember küzdjön mindig teljes erejéből, de emellett szigorúan tartsa be a szabályokat és kétség esetén engedje át mindig az ellenfélnek a vitás pontot; 5. végül a sportember a sport lényegét a küzdelemben keresse és nem az eredményben.

Az angol sportnevelést körülbelül ezek a vezérelvek hatják át és ezek a sajátágok különböztetik meg az angolszász sport külső megnyilvánulását más nép fiainak sportjától. Természetesen ezek az elvek még nem merítik ki teljes egészében a sportszellem lényegét. Itt csak azért említjük fel ezeket, mert szerintünk nem a játékszellem és nem az örömkeresés az, ami az angol sportból hozzánk átültethető, hanem inkább ezek a nevelési elvek honosíthatók meg nálunk.

A sport tehát, bár rokon a játékkal és bár bizonyos mértékben eredete a játékszellemre vezethető vissza, végeredményben mégsem azonosítható teljesen a játékkal, mert a felnőtt szempontjából annál sokkal fontosabb kulturális tényező. Kétségtelenül a felnőttek is szüksége van a játékra, a szórakozásra és az öröme, de a sport keletkezését és kifejlődését, múltját, jelenét és jövőjét tekintve, sokkal több nekünk, mint egyszerű szórakozás és örömkeresés. A sportot nem lehet összehasonlítani a kártyával, a dominóval vagy a yo-yóval! *Ha a sport az emberi fejlődés szempontjából csak ennyit jelentene, ha a sportban érvényesülő szellemet azonosítani lehetne a kártyában, dominóban vagy yo-yóban kifejezésre jutó játékszellemmel, kulturális jelentősége legalább is vitatható volna.*

Mielőtt a sportszellem lényegére rámutatnánk, szólnunk kell még a testkultúra ötödik területéről, a *táncról* is, mely már érintkezik a művészet területeivel.

Tánc alatt itt természetesen nem a társaságbeli táncokat vagy a mulatóhelyek és varieték elcsépelet szólószámait értjük, mert ezeknek vajmi kevés közük van a művészethez és inkább csak a társas érintkezést vagy az erotikát szolgálják. Művészet körébe a táncnak csak az a neme tartozik, amelynek bölcsője a modern Amerika s amely onnan hozzánk átkerülve, Isadora Duncan iskolájában csúcsosodott ki Európában. Ez a táncművészet gyökerét szintén a test felszabadításában, a testéretet forradalmával járó mozgalomban találja. Miként az énekesnek a hang, a zenésznek a hangszer, a szobrásznak a márvány képezi a művészi kifejezőmód anyagát, akként a testéretet művészeinek anyaga és eszköze a test ritmikus mozgása, amely nemcsak térben, hanem időben is alkalmasnak bizonyult művészi élmények, átvitelére.

A testkultúra ezt a területét lényegében és teljességgel elhatárolja a többi testkultúraágaktól az, hogy itt a lényeg, mint általában minden művészetnél, a kifejezőmód. Amint Giese találóan rámutatott, a táncos ugrása és a sportoló ugrása között lényegbeli eltérés mutatkozik és pedig az, hogy míg a táncos ugrásánál az esztétikai stílus a lényeg és az irányadó, addig a sportember ugrásánál a stílus tökéletesítésének főcélja az eredmény javítása. Körülbelül ez a két szempont jelzi a sportszellem és a művészszellem közötti alapvető különbséget.

A táncos testkultúrájában és csakis ott fogadható el a Graeser-féle «Körpersinn»-ben kifejezett nárcisztikus önszemlélet, míg a sportban ez teljesen hiányzik és inkább ezzel ellenkezően a test aszkéta-kezelése jut kifejezésre.

A tánc, mint a testkultúra művészi területe, tulajdonképpen nem tartozik tárgykörünkbe. Inkább azért tértünk ki rá, hogy a művészszellemet elhatároljuk a sportszellemtől. Nézetünk szerint a testnevelőnek szüksége van ezen elhatárolásbeli különbségek felismerésére. A sportot gyakran összetévesztik a művészettel nemcsak a közkeletű nyelvjárásban, hanem néha szakmunkákban is. Ebbe a hibába esett bele Coubertin is, amidőn «Sportpedagógiá»-jában azt mondja: «A sport művészeté fokozódhat a tökéletesség azon foká szerint, amelyre kultiváló] a szert tesz».

Ha a különböző lelkifolyamatokat vizsgáljuk, melyek a sportversenyző és a művész pszichéjében végbemennek, azt látjuk, hogy ezen lelkifolyamatok tekintetében a versenyző és a művész csaknem az ellenkező csúcstípusokat képviselik. A legnagyobb különbség közöttük között abban van, hogy a művész munkájában a gondolkodáson és emlékezeten felül a képzeletnek is döntő szerepe van, míg a sportversenyzőnél a fantázia nem játszik szerepet, sőt egyenesen tilos lelki terület. A művészi géniusz alapsajátsága, az alkotóképesség sine qua nonja, éppen a képzelet, mely a gondolkodás és emlékezés segítségével a lélekben felmerült képzeteket kombinálja és ezzel a kombinációval újabb eredeti képzeteket teremt.

Míg a művész pszichéjében az alkotó képzelet a legértékesebb lelki-folyamat és a táncos is csak akkor tekinthető igazán művésznek, ha fantáziája segítségével meg tudja találni megérzéseinek és meglátásainak mozgásbeli kifejezőmódjait, addig a sportversenyző lelkében az akarat képezi a legértékesebb elemet. A művész a képzeteket, az érzeteket, a gondolatokat azért gyűjti, hogy mindez az alkotó fantázia kifejezőmódjának anyagául szolgáljon. A művésznél az összes lelki-folyamatok a teremtőképzeletben kulminálnak. A sportversenyzőnél viszont képzetek, gondolatok, érzelmek mind csak akarati motívumok és arra szolgálnak, hogy az akaratot fokozzák, növeljék.

Minél nagyobb valamely művész alkotó zsenialitása, a tudatos akarat annál kevesebb szerepet játszik a fantáziakép megszületésében. Az ihlet, az inspiráció isteni adomány, gyakran teljesen váratlanul jelentkezik, de az akarat felfokozásával ki nem erőszakolható. Viszont a versenyző nagy eredményeit csak az akarat szüntelen feszülő és végletekig felfokozott erejével érheti el. Enélkül a technika és testierő meddő marad.

A sportszellem és művészszellem tehát lélektanilag vertikálisan ellentétes fejlődést mutat. A két szélső póluson áll művésznél az alkotóképzelet, versenyzőnél az akaraterő. Az előbbinek az összes ténykedése érzelmek és gondolatok kifejezésére irányul, megnyilvánulási formája tehát a kifejezőmód, az utóbbinál az érzelmek és gondolatok és ezek által alátámasztott akarat egyáltalában nem arra irányulnak, hogy a sportversenyző azokat átéreztesse vagy megértesse a nézőközönséggel, hanem teljesen öncélúak, magáért a sportért és a sporteredményért vannak.

Gyakorlati szempontból ez az elhatárolás a testnevelőre azért fontos, mert nincs értelme és jelentősége a művészi szellemű sportnevelésnek. A sportnak nem alapja a fantázia és nem tárgya a kifejezőmód.¹ Abban a pillanatban, amikor a versenyző a közönségnek mozgásbeli szépségével vagy technikájának fitogtatásával tetszeni akar, a biztos vereség veszélyének teszi ki magát, mert a tetszeni vágyás a küzdelemtől elvonja figyelmét. Ha pedig a fantáziának engedi át magát, lehet, hogy valami esztétikai stílust fog alkotni, de a küzdelemben mindig alul marad. Gyakorlati példák mutatják, hogy a művészhajlamú, művészszellemű sportemberek sohasem tudtak olyan sporteredményeket elérni, amilyent egyébként stílusbeli készségük folytán megérdemelték volna. Így aztán többnyire a meghasonlott ember sorsára jutnak, mert tehetségük tudatában igazságtalannak tartják, hogy győzni

¹ Mindez nem jelenti azt, hogy az esztétikai elemnek a sportban semmi szerepe sincs. Több helyen utaltunk a sportesztétika propagáló és népszerűsítő jelentőségére. De a sportemberek egész más szépséget találnak a sportban, mint a művészek. Sportszempontból rendesen az a szép, ami eredményes is. Így az esztétikai szellem a sportnevelés tengelyévé nem tehető.

általában nem tudnak és mint száműzött királyfik járnak közöttünk, szívükbe zárva egy csalódott ember minden keserűségét.

Ha a sportszellem nem azonosítható sem a játék, sem a művészet szellemével, miben nyilvánul tehát és mi a lényege? A definícióknak nem vagyunk híve. Lehetőleg kerültük tanulmányainkban, mert minden definíció alapvető hibában szenved: sok szóval akar egy szót kifejezni és végeredményben csak szavakat ad, anélkül, hogy a dolgokat leírná.

Hogy mi a sportszellem, azt nem lehet egy mondatban kifejezni. Tulaj donképen összes eddigi tanulmányainkban egyebet sem tettünk, mint kerestük a sport mélyebb, kulturális értelemben vett szellemét. A játékszellem kétségtelenül benne van a sportban, legalább is csirájában, de nem lényege a sportszellemnek. A művészszellem pedig egyenesen ellentéte annak. *A sportszellem lényegét mi valahol ott látjuk az akaraterő evolúciójában*, értve alatta az akarat azon erejét, amelyet «A versenysport etikai és lélektani problémái» című könyvben leírtunk.

A sportban az akarat szelleme nemcsak azt jelenti, hogy az eredményt akarjuk, hanem jelenti a fegyelmet, a figyelem koncentrációját, az önuralmat, a tettekézséget, a dicsőség utáni vágyat, az önbizalmat és egyszersmind a szerénységet is stb. Ahhoz, hogy az ellenfelet sohase nézzük le, de magunkban kellő önbizalmat is érezzünk; ahhoz, hogy mindig gavallérosan viselkedjünk, akár nyerünk, akár veszünk; ahhoz, hogy a szabályokat szigorúan betartsuk és végül sok más, a sportban kifejezésre jutó erkölcsi megnyilvánuláshoz mind akarat és nagyon sok akaraterő szükséges.

A testnevelőnek ebben kell keresni és ebben kell megtalálni a sportszellem lényegét. A technika is fontos, de a technika a sportban csak a civilizáció szerepét játssza és sohasem válhat céllá, hanem eszköz marad a magasabb sportérdek szolgálatában. A sport igazi lényege, kulturális része a sportszellem, amely nélkül a sportnak éppen úgy nem volna kulturális jelentősége, mint ahogy nincs kultúrjelentősége annak, ha valaki egy könyvtárat kitevő szépen bekötött könyvet összevásárol, de egyet sem olvas el belőle.

Végül szólnunk kell még a magyar testnevelés speciális hivatásáról a sportszellem tekintetében. Semmiféle kultúrát egyik talajból a másikba szolgálilag átültetni nem lehet. A sport mint kultúráramlat nem terjedhetett és nem terjedt változatlanul, hanem differenciálódott a nemzetek faji, gazdasági, klimatikus és egyéb viszonyainak különbözősége szerint. Az angol sportkultúrát nem vehetjük át változatlanul lemásolva, mert a mi viszonyaink egészen mások, mint az angoloké. Különösen a háborúutáni viszonyaink! Mi nem tekinthetjük a sportot egyszerű kedvtelésnek, szórakozásnak addig, amíg a trianoni határok állnak.

A sport nekünk, magyaroknak többet kell hogy jelentsen mai viszonyaink között. *Meg kell ragadnunk a sportban rejlő hatalmas aka-*

ratfejlesztő erőket és fel kell használnunk nemzetvédelmi szempontból. A sportszellem egészen csodálatos lehetőségeket rejt magában. A magyar testnevelőkre hatalmas feladat vár ezen a téren. *A differenciális testnevelési lélektan segítségével a testnevelés felkutathatja azokat a sportágakat, melyek különös mértékben szolgálják az akarat nevelését. Ezekre a sportágakra kell a súlyt helyezni!* A nemzetközi eredmények is fontosak a propaganda szempontjából, de sokkal lényegesebb az, hogy a magyar ifjak ezrei megedzett akarral kerüljenek ki a széles néprétegek között elterjedt küzdősportokból.

Akaratra, tettekészségre, önfegyelemre, önbizalomra és egyszerűsmind szerénységre van szükségünk, hogy valaha ismét talpra állhassunk és kijuthassunk mai nyomorúságos helyzetünkéből. Ezt a célt szolgálhatja a sport is, de csak úgy, ha a testnevelők megértik és átérzik a sport igazi szellemét. A németek tudományos sportirodalma már a háború előtt bevilágított a sport akaratnevelő természetébe. A háború után pedig ennek az irodalomnak összes számottevő tényezői, Diem, Risse, Giese, Thiess és a többiek mind a *«Willenserziehung»-ban* látják a sport kulturális lényegét. Pedig az akarat nevelésére nekünk, magyaroknak talán még nagyobb szükségünk van, mint nekik.

Lehet, hogy igaza van Spenglernek abban, hogy a nyugati kultúra pusztulásra van ítélve. Igaz lehet az is, hogy a mai sport külső megnyilvánulása, a római cirkuszhoz való hasonlósága ennek a hanyatlásnak egyik legpregnansabb kifejezője. De mi nem vagyunk Nyugat. Mi magyarok Nyugat és Kelet ütközőpontjai vagyunk. Keleten pedig, nevezetesen Japánban, a sport nem hanyatlást, hanem egy élni akaró és tudó nemzet legfőbb energiaforrását jelenti évszázadok óta.

A sport kulturális dekadenciát is képviselhet, de forrása is lehet a közeljövőben fellángoló nemzeti újjáéledésünknek. Ha a testnevelés felismeri a sportban rejlő hatalmas akaratnevelő erőket, ha a szellemi rétegek megszüntetik a sporttal szemben eddig tanúsított passzív rezisztenciájukat és szellemi erejüket latba vetik a mai cirkuszsport ellen, az igazi sport érdekében, a sport talán már egyetlen generáció után éreztetni fogja hatását: el fog jönni az akaraterősebb, magabízóbb magyar nemzedék.

TARTALOM

Előszó

Oldal

3I. TANULMÁNY.

A nézőközönség pszichológiája	7
a) <i>Giese háromirányú sportszemlélete</i>	9
1. Esztétikai irány	9
2. Heroikus irány	11
3. Kollektív irány	14
b) <i>A néző szerepe a sportkultúrában</i>	17
1. Ösztönfeloldás és szenzációhajsás.....	18
2. Politika a sportban	22
3. A néző amatőrelles tendenciája.....	27

II. TANULMÁNY.

A sportmozgalom társadalmi lélektana	39
A mozgalom keletkezésének biológiai okai.....	43
1. A gazdasági milió, mint a mozgalom kiváltója.....	50
2. A társadalmi tudat természete a sportmozgalom.....	54
3. Az utáns	57
4. Élményátvitel.....	59
5. Gondolatátsugárzás.....	61
6. A sport szervezkedése.....	66
7. A sportágak osztálykiegyenlítő szerepe.....	72
8. A mozgalom alakulása a faj és nem területén.....	82
10. Differenciálódás a sport belterületén	86
11. A sportmozgalom válsága.....	91
12. A befolyásolás lehetősége és módjai.....	94

III. TANULMÁNY.

A differenciális lélektan hivatása a testnevelésben	103
a) <i>Sippel testgyakorlást lélektana</i>	105
b) <i>Testnevelési lélektanvazlat</i> . 1. Az érzetek. 2. Képzet és szemlélettípusok. 3. Az emlékezet mechanikája. 4. A képzelet szerepe. 5. A figye- lem. 6. A gondolkozás és ítélet. 7. Az érzelmek, mint az akarat pillérei. 8. Az akarat ereje	113
c) <i>A sportszellem lényege a testnevelés szempontjából</i>	127